

- РБЕЗ 2; 3; 9; 12** – *Речник на българския език*, Институт за български език при БАН, Изд. на БАН, т. 2, С., 1979; т. 3, С., 1981; т. 9, С., 1998; т. 12, С., 2004.
- Селимски 2006** – Людвиг Селимски, *Фамилни имена от Северозападна България. Влашки елемент*. Wydawnictwo Uniwersytetu Slaskiego, Katowice, 2006.
- Селимски 2006a** – Людвиг Селимски, *Етюди по българска антропонимия. Лични имена*, Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий”, Велико Търново, 2006.
- Селимски 2007** – Людвиг Селимски, *Етюди по българска антропонимия. Фамилни и лични имена и прозвища*, Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий”, Велико Търново, 2007.
- Doruľa, J.**: O vývine niektorých typov priezvisk. Onomastica, 1968, roč. 13, č. 1-2.
- ДФИС** – Датабазата на фамилните имена в Словакия (<http://slovník.juls.savba.sk/?d=priezviska>)
- Majtán, M.**: Chronologické a geografické rozvrstvenie zložených slovanských osobných mien, Slovenská reč, 51, 1986.
- Majtán, M.**: Chronológia slovanských zložených osobných mien v slovenčine. 12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminar “Onomastika a škola”. Zborník referátov. Prešov 1996.
- Majtán, M.**: Kompozitné štruktúry v slovenskej onymii, Slovenská reč 63, 1998 a, 1.
- Majtán, M.**: Slovenské ojkonymá zo slovanských zložených antroponym. 13. slovenská onomastická konferencia Modra-Piesok 2.-4. októbra 1997. Zborník materiálov. Bratislava 1998 b.
- Majtán, M.**: O slovenských priezviskách. Kultúra slova, 2005, roč. 39, č. 3.
- Majtán, M.**: O slovenských priezviskách. Priezviská podľa vlastností. (2. časť). Kultúra slova, 2006, roč.40, č.4.
- Machek, V.**: Etymologický slovník jazyka českého. Nakl. Lidové noviny.1997.
- Ondruš, Š.**: Odtajnené trezory. Matica slovenská. Martin 2000.
- Rymut 2001** – Kazimierz Rymut, *Nazwiska Polakow. Słownik historyczno-etymologiczny*. Tom II L – Z. Wydawnictwo naukowe DWN, Kraków, 2001
- Stanislav, J.**: Zo štúdia slovanských osobných mien v Evanjeliu Cividalskom, Slavica 18, 1947-1948.
- Stanislav, J.**: Dejiny slovenského jazyka, zv. 3, 1957.
- Slovenský biografický slovník** I-VI. Matica slovenská. Martin 1986-1994.
- Uhlár, V.**: Názov liptovského vrchu *Konislav*. Kultúra slova, 28, 1994.

Доц. д-р М. Ангелова-Атанасова, преподавателка по общо и сравнително езикознание във Велико-търновския университет, Директор на Центъра по българска ономастика „Проф. Николай Ковачев”; mka@abv.bg
Mgr. Maria Košková, CSc.; Slavistický ústav Jána Stanislava SAV; maria.koskova@savba.sk

БАРБОЛОВА, Зоя (София, България)

АРХАИЧНИ ФАМИЛНИ ИМЕНА ОТ ТЮРКСКИ ПРОИЗХОД В СЕЛО ЗЛАТИЯ, МОНТАНСКО

Archaic family names of Turkic origin in the village of Zlatia, Montana region

In the classification of family names in the village of Zlatia in the Montana region according to their origin four groups have taken shape: 1) Romanian, 2) Slavic, 3) Turkic, and 4) of unclear origin. Almost all of them are archaic considering their unclear inner structure which is why they are polyetymological. The object of study here are only those names of Old Turkic origin and they are supposed to date back to the First Bulgarian Kingdom.

Keywords: family names, linguistic origin, Bulgarian, Old Turkic

Село Златия е разположено на десния бряг на р. Цибрица, на пет километра на юг от дунавското пристанище Долни Цибър (между Лом и Козлодуй). От 13 декември 1955 г. то обединява бившите Куле махала и Калугер махала. Кога точно са възникнали тези махали не е ясно. По предания първите заселници са дошли тук в края на XVII началото на XVIII в. от областта Олтения на тогавашна Влахия. Според една хипотеза те са формирани от завърнали се от Влахия българи, участвали в Чипровското въстание. Двете махали заедно със съседните села Горни и Долни Цибър и малко по-отдалечените с. Станево и гр. Козлодуй формират един анклав от селища с влашкоезично население, т.е. говорещо на един румънски диалект, близък на олтенския. Той все още не е изчезнал напълно, а до 50-те – 60-те години на миналия век неграмотните възрастни жени не знаеха и трудно разбираха български.

Писмени данни за селото от преди XIX в. не са запазени. Не са правени и археологически проучвания. Известни данни ни дават само влашкият и българският говор в селото и ономастиката, в частност антропонимията и най-вече фамилните имена (по-нататък ФИ). Априори се открояват славянски и румънски по произход имена. Други имат сложна етимология, но също обикновено ги извеждат от румънски или славяно-български. Имената от тази група обаче се поддават и на друга етимологична интерпретация въз основа на тюркските езици, където те се срещат и намират обяснение. Някои от тези имена са обект на изследване в тази работа.

Едно от тях е ФИ **БАЛАЧЕВ** (рум. *Balaciu*) – словесен знак на една от големите фамилии в селото. Ст. Илчев твърди, че е производно от рум. ЛИ *Bălaci*, което от своя страна обаче не намира обяснение на румънска почва. Същевременно в киргизски се открива думата *балачылык* = *балалык*2 ‘детство, детска ненавист’ (Юдахин, 1985, I: 104), а в казахски *балаши* ‘като дете; по детски’ (Бектаев, 2001: 88) < общотюрк. *бала* ‘дете’. ЛИ *Балаши* в миналото е било често срещано при татарите и се смята за старотюркско-кипчакско-татарско, образувано също от *бала* ‘дете’ + умал.-ласк. суфикс *-аши (-и)*. Значението му е ‘детенце’. От това име се извежда руската фамилия *Балашиов*, а също и името на град *Балашиов* (Никонов, 1993). На славяно-българска почва, а може би далеч по-рано, вероятно *и* > *ч*, както при *Бигаши* ~ *Бига*ч в старотюркски и запазено в татарски (Тат.р.). Възможно е ФИ *Бевов* (вл. *Veba*) да е калка на *Балачев*, въпреки че Ст. Илчев го свързва с а) *бебе* ‘бате’; б) *бебек* ‘1) валчесто камъче; 2) нисък, топчест човек’ (Илчев, 1969: 68). В говорите на селото обаче тези думи не са познати.

ФИ *Балачев* може да бъде изведено и от казах. *бал ашу* ‘врачуване; гадаене’, което вероятно е имало по-стара форма или просто фонетичен вариант **бал ачу*. От друга страна и до днес в тюркските езици *бал* ‘пчелен мед’ е и антрополоксема, напр. в тат.: *Балбай* < *бал* ‘мед’ + *бай* ‘господин’; *Балкай* < *бал* + умалит.-ласк. суф. *-кай* и др., а на надгробните българо-татарски камъни е записано името *Балтач* // *Балтачи*, образувано от *балтачи* ‘дърводелец’ (Тат. им.), което чрез изпадане на *т* също би могло да даде *Балач*.

В селото има две фамилии, носещи името **БАРБОЛОВ** (рум. *Barbu*) – едната е в Куле махала, а другата – в Калугер махала. С варианти *Барбулов* и *Барбалов*, името спорадично се среща в Северна и Западна България. То е производно от мъжкото лично име *Барбол* // *Барбул*, което се смята за румънско, където има и съкратен вариант *Барбу* и освен като лично, се явява и като ФИ (*Barbu*). Мотивиращата му основа се свързва с рум. *barbă* < лат. *barba* ‘брада’ (Ковачев, 1995: 67) + суф. *-ол* (Илчев, 1969), образувано по подобие на *Радул*, *Драгул*, *Тихол* и др. под., които според някои учени са следи от румънско влияние в български език. Ст. Младенов обаче категорично отхвърля това мнение и твърди, че всъщност антропонимните формации на *-ол* // *-ул* са архаични български деминутивни антропонимни формирания, които водят началото си още от индоевропейския праезик (Младенов, 1936: 134). Опирайки се на мнението на някои румънски лингвисти (Ionescu, 1975: 58-60; Constantinescu, 1963: 20-21), Л. Селимски приема, че името *Барбул* е форма на името **Barbur*, получена чрез десимиляция (*r-r > r-l*), което се открива в днешното румънско фамилно име *Barborică* и съответства на женското име **Barboră*, “което закономерно застъпва лат. *Barbara*” (Селимски, 2006: 76). Може би Л. Селимски има право, като се има предвид, че в Грузинската митология се откриват езически синкретични божества под названията *Барбале* и *Барбол*, покровители на домашния добитък, но натоварени и с аграрни функции, които впоследствие са заместени от християнската св. Варвара (Миф. Кавк.-Ибер. нар. – нет).

В Киргизия и особено в Казахстан МЛИ *Барбол*, ЖЛИ *Барбола* и ФИ: *Барболов/а/*, където суф. *-ов* // *-ев* се явяват под влияние на руски, са сравнително често срещани, при което както външната, така и вътрешната структура на името са ясни за всеки киргизец и казах. За тях името *Барбол* е съставено от компоненти *бар* и *бол*, които се явяват две форми на един полисемантичен и многофункционален глагол. В своя киргизско-руски речник К. К. Юдахин отбелязва: **бар 1** ‘имеется, есть; наличие чего-л.; <...>; 2. (чаще *колунда бар*), имущий, богатый; *Базар* – *барга таттуу*, *жокко* – *ачуу* (погов.) ‘имущему – базар сладок, неимущему – горек’; *колунда бар киши* ‘состоятельный, зажиточный, богатый человек’ (Юдахин, 1965, I:108) и **бол-** ‘1. быть, становиться, делаться; случаться, происходить; <2; ...; 13...> \diamond *бол!* ‘живо!’; *болду* ‘разбира се!

Решено!>' (Пак там:141). Той представя и изразите: **бар бол (унуздар)**! 'буди/те/ здрав/ы/!; спасибо!' (ответ на приветствие или на доброе пожелание); *бар болсун* 'нека има' и др. (Пак там: 108-109). В казахски *бар* също означава 'есть; иди; имаеш; наличие; существующий', а *бол!* – 'живо!'. Думата се използва и като първи компонент в словосъчетания, където смисълът е 'всичко, всички'. Изафетът **бар болу** обаче означава 'бытовать; заключаться; значится; имется; располагать; существовать' (Бектаев, 2001:89; 104). Формата *бар* в значение 'има, е, съществува' и словосъчетанието **бар болу** в значение 'съществува', се открива и в казанския татарски език (Ганиев, 1997:146; 603). Думата *бар (bar)* със значение 'е, има' и нейната форма *бол-* (*bol-*) '2) има; в наличие е; съществува' е регистрирана още в старотюркски паметници (ДТС, 1969:83; 111). Формата *бол-* (*bol-*) 'да/ бъде' се открива и в един уйгурски паметник от VIII в., написан с руническо писмо (Малов, 1959:93). В съвременния уйгурски език тези форми се явяват под облиците *пар* 'есть' и *пол* 'быт, сделаться, делаться' (Малов, 1957:87; 93), като *пол* се открива и в алтайски (Баскаков, 1958:37). Техните съответствия в турски са: *var* '1) има, съществува; var kuvvetiyle 'с всички сили'; 2) имот, имане, състояние' и *ol/mak/* '1) ставам, бивам; 2) бива, съществува <...>', а словосъчетанието от двете форми *var olmak* 'съществувам'. Вторият компонент се среща и при други имена, напр.: тюрк.-татар. ЛИ *Бикбул* '1) Бъди силен, здрав; 2) Стани, бъди господин'.

Изнесените факти дават основание да се твърди, че името **Барбол** по произход е тюркско и означава 'бъди, пребъди, съществувай (= бълг. *Будин*)', а може би 'бъди здрав (= *Здравко*)' или 'бъди богат', т.е. това е едно пожелателно име. Обстоятелството, че то не се открива в турски под никаква форма, означава, че в български и румънски е твърде старо, т.е. то битува тук от т.нар. предтюркски тюркски период.

ФИ **БЕРКОВ** (рум. *Berku*), вероятно е производно от ЛИ *Берко* (< *Беро* < *Бер/и/* + *о*, съкр. от *Беримир*, *Беривой* (Ковачев, 1995:72), от което логично се получава ФИ *Берков*. Но имайки предвид езиковата ситуация в селото и на фона на другите имена, то би могло да се изведе и от румънските омоними *bercl* 'горичка' и *berc2* 'късоопашат, без опашка'. Въпреки това, по-вероятно е то да е от ст.тюркск. прил. *berk* '1) силен; 2) могъщ, имащ власт', откъдето и *беркут* 'скален орел',

който е символ на героизъм, смелост, сила и власт. Името *Berk* е запазено в турската антропонимия. При казанските татари и удмуртите има и ФИ *Беркутов* (Тат.им.), което е аналогично на българското ФИ *Соколов*. Следователно *Berk* е пожелателно име за момче при тюрките и в частност при турците, чрез което родителите желаят на чедото си да бъде силно и смело (като беркута).

ФИ **БИКОВ** (рум. *Biku*) най-вероятно е възникнало като прозвище от името на животното *бик*. И все пак не би трябвало да се изключва напълно вероятността в основата му да е легнала старотюркско-татарската титла *бик*: *Би* ~ *Бик* ~ *Бек* 'княз, повелител, началник, ръководител, глава, стопанин, господин', която първоначално се използвала като военен термин и впоследствие се трансформирала в антрополоксама, която проявява активност при образуването на сложни по състав ЛИ още в сттюрк. епоха, напр.: при башкирците *Бикбулат*, *Биккул*, *Бикмет*, *Бикташ*; в кар.-балкар. *Бика*; при татари, марийци и удмурти *Бикбай*; *Бикбарс* (срав.: *Барсби*, *Барсбек*); *Бикбатыр* (което марийците са заели от болгаро-татар.); *Бикбау*, съхранено във фамилията *Бикбау*, *Бикбау-ов*, *Бикбов*, *Бикбаулов*; *Бикбирде*, *Бикбуга* 'сттюрк.-татар. обредно име *Бик* 'княз, господин' + *буга* 'бик'; *Биктархан* // *Бектархан*; *Бикташ* 'обредно име – здрав камък; твърд, като кремък', запазено във ФИ *Бикташев*, *Бикташев* и др. (Тат.р.). Смята се, че всички тези имена са старотюркски. В случая тюркската лексема *бик* се явява омонимична по отношение на славянската *бик*, която би могла да се използва като прякор с преносно значение 'силен, здрав (като бик)' или означава, че основателите на рода са имали бик, който не е особено разпространен в района. Към връзката на ФИ *Биков* с тюркската титла *бик* насочва етимологията на ФИ *Мързов* (вж. по-долу).

Най-вероятно старотюркско е и ФИ **БУЕВ** (рум. *Buiu*). ЛИ *Бую* // *Буьо* не е известно в селото. Но не е изключено някога да е имало такава и е дало ФИ *Буев*. То обаче трудно се интерпретира етимологически. Възможно е да произхожда от българското прилагателно *буен*, но едва ли някой би пожелал на детето си да бъде буйно, освен ако все пак вътрешната структура е пожеланието "да расте буйно, да избуява".

Близка по значение обаче е и татарската дума *буй* 'висок/ ръст', на която в турски език съответства *boy*, т.е. **Бую* е било пожелателно

– момчето да расте високо на ръст. Фонетичната вариативност дава основание да приемем, че името е формирано на по-стара тюркска основа, а не на турска, както вероятно е *Боев*. А може би е контаминация от *буен* и *буй*. Същевременно алтайско-хакасното име *Бубай* < *бу* + *бай* ни дава компонента *бу*, който в старотюркски, турски и други тюркски езици означава показателното местоимение ‘този (тази, това, тези)’.

ФИ **ДЖАКОВ** (рум. *Geacu*) също е полиетимологично. То би могло да е от диал. *джак* ‘чувал: а) голям чувал за съхраняване на вълна (Соф.; Тет.; Котел) или б) тесен чувал или торба (Банат). Думата се открива и в рум. *geac* ‘диал. 1. цедилка за сирене; 2. ученическа торбичка’ (РБР, 1962:452). Като име обаче от семантичен аспект то е по-близо до казахското ЛИ *Жакия* (*Джакия*) ‘дългожител’.

ФИ **КОТАНОВ** (рум. *Kotanu*), под формата *Котяну* (*Kotianu*), съществува в румънската антропонимия. Ст. Илчев го извежда от диал. *котан* ‘котарак’ [Илчев, 1969], но тази етимология не е приемлива, тъй като в селото думата *котан* не е позната и вместо нея се използва рум. *mîță* и бъл. диал. *мачка* ‘котка’. Регистрираното в старотюркските паметници ЛИ *Qotan* // *Qutan* (ДТС, 1969:461) и *Кутан* със значение ‘щастливец’ при казанските татари (Тат.им.) ни насочва в друга посока. Те напомнят за известния от историята *хан Котян* (*Хан Котян* / *Котян Сутоевич Тертероба*) – предводител на куманите, които в съюз с 80 хил. руска войска на неговия зет Мистислав Мистиславич (княза на Киевска Рус) участват в битката при Калка (31 май 1223) срещу татаро-монголите. Регистрираните фонетични варианти на името на *хан Котян* // *Kotjan*: *Koteny*, *Köten*, *Köiöny*, *Kutan*, *Kuthens*, *Kuthen*, *Kuethan* и дори *Zayhan* подсказват различното му произнасяне при другите народи и отделните тюркски народи и диалекти. То е сложно по състав и се състои от *Кот* (*Кьот*, *Кут*, *Кует*) + *хан* (> *ан* // *'ан*), където вторият компонент е познат като термин, който е приел и функцията на антрополексема в тюркските езици (напр.: тур. *Орхан*, *Бурхан*; тат. *Гомерхан*, *Кадерхан*; в каз. *Адильхан*, *Исахан* ‘Иса = Иисус’ и т.н.). Първата част на името под формата *Qut* е фиксирана в ст.тюрк. и като самостоятелно ЛИ, но също се използва и като антрополексема: *Куттумак* < *Кут* + *Тумак*; *Кутуй* и диал. вар.: *Кутай* < *Кут* + *-уй* / *-ай* / ‘щастлив човек’, запазено при казан. татари във ФИ *Кутыев* (*Котыев*), *Кутаев* (*Котаев*), при

татар. и башкорт. мишари (мещеряки) във ФИ *Кутуев*, а *Кутыев* се среща и в руската именна система, където е заето от тюркските народи; *Кутук* ‘щастие’ > ФИ *Кутуков* (*Котыков*) при казахи (и руснаци) и т.н. При казахите е съхранен и вариантът *Куат* ‘могъщ, силен, влиятелен, мощен, властелин, значителен, непобедим, устойчив, надежден’. Значенията на ст.тюрк. име *Кут* (*Qut*) и неговите производни са в семантична връзка с омонимните лексеми *Qut* I ‘1) душа, дух; жизнена сила. 2) щастие, благодат’ и *Qut* II ‘1) щастие, благодат, благополучие; 2) достойнство, величие’ (ДТС, 1969:471-472). Тези факти са доказателство, че името *Котан* е архаично тюркско и още в този период вариантите *Котан*, *Котян* и *Котен* са съществували успоредно в различните тюркски езици.

Тази етимологична интерпретация се отнася и към ФИ **КОТОЕВ** (рум. *Cotoiu*). Въпреки че ЛИ *Котой* не е регистрирано в български и румънски, то вероятно е съществувало. Доказателство за това са казан. татар. варианти на ЛИ *Кутуй* и *Кутай* ‘щастлив човек’. Следователно, *Котоев* и *Котанов* са формирани съответно от изчезналите ЛИ *Котан* // *Котян* и *Котой*, които от своя страна са производни от един корен *кот* с различни наставки: *-ан* / *-'ан* / и *-ой*. Първичното значение на ФИ *Котойу* в говора на с. Златия е загубено, поради което по народна етимология то се свързва с влашката дума *cotoi* (*котой*), която означава ‘пилешко бутче, кълка’.

Към тази група имена в с. Златия се отнася и родовото име **КОЛЧАГОВ** (рум. *Colciagu*) регистрирано и в с. Долни Цибър като *Колчаков*. Според Ст. Илчев то произхожда от диал. *колчак* ‘обточена с гайтан пришивка на дреха’ < тур. *kolçak*. Но тази дума в говорите на Златия (влашки и български), както и в говора на съседните българоезични села, не е позната. Същевременно името напомня за организатора и водача на белогвардейците в Русия *Колчак* – един от потомците на *Илиас Колчак-пашиа* – турски военачалник от кримско-татарски произход и основоположник на този род. Едва ли нашите *Колчагови* имат връзка с този татарски род, но родовото им име несъмнено е същото. Вероятно е образувано от ст.тюрк. корен *Кол* + тюркския деминутивен афикс *-чак* / *-чаг*'. Първият компонент се открива и в местното ЛИ *Коланчо* (< ст.тюрк. ЛИ *Qolan* (ДТС, 1969:454) + бълг. умал. суф. *-чо*), познато

и в хакаски под облика *Колон*, а в алтайск-хакаски – *Кулун*. Фонетичният вариант *Qulan* на *Qolan* дава основание да се допусне, че в нашия случай *кол* е вариант на тюрк.-татар.-монг. *Кул* ‘раб божи; приятел, спътник; работник, орач, воин’, която е и една активно употребявана антрополоксема в тюркските езици. Замъглената вътрешна структура на името *Колчак* показва, че води началото си от предтюркския тюркски период.

ФИ **МЪШОВ** (рум. *Mîșu*) явно е съставено от компонентите *мъш* + *-ов*. Вторият компонент е ясен, но първият едва ли е фонетичен вариант на *мъж*. В същата позиция той се открива в ст.тюрк. ЛИ *Mîšan ħan* (ДТС, 1969:346), в карач.-балк. ЛИ *Машиак, Маштай* (вер. > бълг. *Мишайков*) и в хакаски: МЛИ *Мачай, Мъчай*; ЖЛИ *Мачок*. Същата морфема се среща като втори компонент в тюркски ЛИ – при казан.тат.: *Калмъш // Калмаш* ‘този, който остава цял и невредим’; при татар. мишари ФИ *Туктамъш* (< ЛИ *Тукта* ‘спри’ + *-мъш* ‘?’) ‘нека смъртта или раждането да спре’ (давало се в семейства, където често умирали или се раждали деца) (Тат.им.); мамлюк. *Итмиш* ‘действащ, енергичен, предприемчив’ < *ит* ‘куче’ + суф. *-мъш // -миш* и др. А. Х. Халиков представя една руска фамилия с тюркското име *Карамъшеви*, където според Баскаков *карамъш ~ корумуш* е ‘защитаващ’, т.е. защитник (Халиков, 1993:78). Тези имена явно показват, че става въпрос за две омонимни морфемни. Тази, която се явява като първи компонент е коренна морфема, а тази, която се намира в крайна позиция е словообразователен афикс. Значението им обаче остава неясно. Коренната морфема се открива в езика на жълтите уйгури като просто съществително *миш* (*miu*), и в производното *мишык* със значение ‘котка’. Явно това са по-стари форми, от които са образувани тур. *ташка* и унг. *macska* ‘също’ (с преглас *ы / i, i' / > а*, вероятно под влияние на суф. *-ка*). Изглежда, G. Decsy е прав като твърди, че диалектната дума *мачка* ‘котка’ е заета в славянските езици (БЕР, 3:697). Не е изключено това да е една и съща дума, приела, както много други в тюркските езици, ролята на антрополоксема. При всички случаи това е едно архаично име, чиято вътрешна структура е замъглена, но едва ли трябва да остава съмнение в тюркския му произход.

ТЕЛЕЦОВИ (рум. *Telețu*) е род от фамилията *Дуцови*. В селото и в румънски няма лично име *Телец*, но в българската историография под това име е представен един български хан (762-765) от рода *Угаин*

(ККСБ, 1994:360). Априори възниква аналогията със славянската дума *телец*. В селото дори се разказва едно предание, че този род е имал много едър рогат добитък, но една пролет, след като извели добитъка извън селото за летуване, изведнъж станало много студено и телците измрели. Оттогава те се наричат *Телецови*. За името на хан *Телец* има редица етимологии, представени от Б. Симеонов (Симеонов, 2008:164-165). Самият той смята, че в “Именника...” името не е предадено правилно, че всъщност то е *Телечи // Тилечи* и го извежда от алтайската дума *tile* ‘побеждавам’ + агент. суф. *ĭj*, т.е. значението на името е ‘Победителя’ (Пак там). Тази етимология изглежда правдоподобна, но при казанските татари, смятащи се за наследници на волжските българи, се открива ЛИ *Теләк* (което се използва и като антрополоксема) и *Теләи* (Безертинов, 1997:428). И двете крайни съгласни могат да се озвучат и да дадат *ц* (а прегласът *ә > е*, едва ли е проблематичен). Коренната морфема се открива и в булг.-чув.-татар. ЛИ *Телай* (*Телач, Телаче, Теладже* с вар.: *Келай, Келач*) ‘щастие, успех’. Тук трябва да се има предвид и това, че говорът на сибирските татари и днес се приема за един “цокац” диалект на татарския език, т.е. в който има съгласната *ц*. Може би нашето име идва от такъв диалект но в друг по-стар тюркски език и защо не от някой “цокац” прабългарски диалект. Будаев дори приема като доказателство за наличието на *ц* в някои ст.тюркски говори името на прабългарския владетел *Алцек* (*Алцеко*), като твърди, че: “Имя Болгарского хана Альдика указывает, что носитель его разговаривал на цокающем диалекте тюркского языка. Алцык-«ал» перед, первый, цык (чыкъ) – выступать, выходить. Примечательно это тем, что диалектное деление было также в языке хазаро-болгарского союза (джабагу, забагу, ябагу). Звонкая африката (з, ц) проследживается в языке мамлюков Египта (Зенги, Зель)” (Будаев, нет). Името е регистрирано и с вариант *Алцег* (вероятно бълг. аристократ от първата половина на Х в. (ККСБ, 1994:16). Звукът *ц* се открива и в името *Алциок* “прабълг. вожд от нач. на 30-те години на VII в. Някои учени приемат, че той е петият син на хан *Кубрат*, ...” (Пак там:16-17). Съгласната *ц* се открива и в карачаево-балкарското ЛИ *Таци*. Всичко това дава възможност да се допусне, че името *Телец* в българската антропонимия също е архаично и води началото си от хуно-алтайския период.

ФИ **ТОЛОЛОЕВ** (рум. *Tololoiu*) би могло да се приеме за производно от ЛИ *Толо*, което се извежда от *Апостол* или *Толимир* (Ковачев, 1995: 514). Н. Ковачев е регистрирал и ЛИ *Толой* (Пак там). Но в руски диалекти в Забайкалието се открива съществителното *толой* (*толуй* // *тулай*) ‘див заек’, което е видоизменен облик на монголската лексема *туула* със същото значение (Даль, IV:412; 441). В ст.тюрк. също е регистрирано ЛИ *Tolu* < *tolu* ‘1) пълнен, напълнен; 2) пълнота; 3) тегло, тежина’ (ДТС, 1969:573), което вероятно е едно и също с бълг. *Толо*. Вероятно е имало някога и ЛИ или прякор **Тололой*, което звуково съответства на тюрк. съществително *toluluq* ‘пълнота’. Повторението на срички е характерно за тюркските езици, затова тази версия изглежда по-достоверна.

ФИ **ТУКОВ** (рум. *Tucă*) се извежда от румънски. Л. Селимски се съгласява с румънските ономасти, които предлагат две версии за произхода на това име (и ФИ *Тукулов*). Според едната, румънското ЛИ *Tucă*, от което е производно българското ФИ *Туков*, е възникнало от съкращаване на умалителната форма на предполагаемото име **Dumitru-si* < *Dimitrie*, а при другата – името се свързва с “*tătuică* ‘бащица, татенце’, с умал. суф. *-ukă* от *tată*” (Селимски, 2006:150). В с. Златия ЛИ *Тукъ* или *Туко* днес не е познато, но най-вероятно някога го е имало. За това се съди по името на историческата личност ичиргу-боил **Тук**, който е служил при ханове *Крум* (803–814) и *Омуртаг* (814–831). Името му е записано в различни варианти (като *Дукум*, *Цок*, *Цук*) и се приема за безспорно прабългарско, но без аргументи за това (ККСБ, 1994:384). В. Томашек го извежда от монг. *oq* ‘сияние, блясък’ (вж.: Симеонов, 2008:187). Б. Симеонов дава две хипотези. Той свързва името със ст.тюрк. лексеми: 1) *tük* // *tüg* ‘влас, власат’ и 2) *dok* ~ *tok* ‘тъмен, тъмноват’ или *duk* ~ *tuk* ‘пълнен, дебел’ (Пак там). ЛИ *Тук* ‘сит, насищаният се; пълнен, едър, цял’ и ФИ *Туков* са запазени при казанските татари, където *Тук* се използва и като антрополоксема, напр.: *Тукбай* < *Тук* + *бай* ‘стопанин; състоятелен, влиятелен човек, господин’ (име, което се среща и при мариийците); *Тукбарс* < *Тук* + *барс* ‘тигър’; *Туккул* // *Туккол* < *Тук* + *кул* // *кол* ‘раб божи; приятел; работник, орач, воин’; *Тукбакты*, *Тукбирде*, *Тукиах*, *Туктархан* и т.н. (Тат. им. и др.). Производно от *Тук* е и кабард.-балк. ЛИ *Тукум*. От историята е известно и монголското име *Тук-Тимур*

– хан на Златната орда през 1396–1400 г., което ни отвежда още по-назад във времето – в периода преди разпадането на алтайската общност. Името *Тук* има и фонетични варианти *Туг*, *Токъ* – ‘пълнен, едър’, от които са формирани различни тюркски имена: *Тукай* // *Тугай* (познато и при монголците: *Тукай-Тимур*, тринадесетият син на *Джучи*); *Тукан* // *Туган*; *Тугаи* (*Тугъиш*, *Тугиши*, *Тугуиш*) < *Тук* в значение “богат” + *-аи* > *-иш* ‘приятел, другар, дете’, запазено при татарите-мишари (мещеряки) във фамилиите *Тугашев*, *Тугушев*; *Тугайтимур*; *Тугантугды* и др. под. Много султани от кюрдската династия *Аюбиди* имали тюркски имена, едно от които е *Туг тегин* (Будаев, нет.), а *Тугбир* и *Тугиад* са имена на тюркски пълководци (Гумилев, 1988:495). Вариантът *Тог* се открива като първи компонент в казахското ЖЛИ *Тогжан* ‘доволна от живота, състоятелна’ и в карач.-балк. имена: *Токай*, *Токаш*, *Токлу*, *Токмаш*, *Тонош*, *Топай*. Няма съмнение, че това е едно архаично име от периода на Алтайската общност. Значението “пълнен, дебел” отразява представата от онези времена за красота и сила. И в българските диалекти думата *строен* означава ‘едър, пълнен, набит’ с положителна конотация. Но може би значението ‘богат’ все пак е по-достоверно.

Тази етимология се отнася и към регистрираното от Л. Селимски ФИ *Тукулов* < *Тукул* (< *Тук* + *-ул*) + *-ов*, където *-ул* наистина е както при *Радул*, *Дуцул* и т.н.

Влашкият вариант на ФИ **ЦУГУЕВ** – *Țuguiu* съществува и в румъно-молдавската антропонимия. У нас е регистриран и прякора *Цугуя*, който Л. Селимски извежда от рум. *țugui* ‘врѣх; издатина, изпъкналост’. В. Бутанаев обаче разказва един от митовете за произхода на тюрките, записан в китайските източници, според който един от героите се казва *Цигу*. Всъщност това е китайският вариант на името на митичния прародител на киргизците – *Киргиз* (Бутанаев, нет.). Случайност! Междуетниково омоним! Може би! А може би хуните и /прабългарите също така са наричали киргизците, каквито не е изключено да е имало в техните войски. И до днес при уралските и сибирските татари се среща ЛИ *Киргизбай* > *Киргиз* ‘название на народа’ + *бай* ‘стопанин; състоятелен, влиятелен човек, господин’. Изобщо за тюркските народи е нещо обикновено да кръщават децата си с етноними. Известни са ЛИ като *Болгар*, *Узбек*, *Огуз*, *Ойрот*, а при бурятите е познато името *Монгол*.

Основателят на рода **ЧАЛЕВИ** (вл. *Ciale*) в Златия е някой си дядо *Чале* от фамилията Барболови в Калугер махала. Лексема *чал* в местните говори няма. Но тя се открива като антрополоксема пред различни тюркски думи в сложни ЛИ в татарската антропонимия: *Чалбай* (> *Чалбаев*), *Чалбулат*, *Чалтугай* и др., където се приема, че това е волжско-българска дума със значение ‘камък’ (Безертинов, 1997:435,427-8; Тат. им.). Това се потвърждава и от еднозначните имена, при които *чал* се замества с *таиш* ‘камък’: *Таишбай*, *Таишбулат* и т.н. Компонентът *чал* при татарските имена има и фонетичен вариант *чул*, фиксиран в имената *Чултаиш* (вол.бълг. *чул* ‘камък’ + татар. *таиш* ‘камък’, т.е. дублиране на значението); *Чултый* (*чул* ‘камък’ + монг.-тюрк. демин. суф. *-тый* > *Чултыев*).

Думата *чал* се среща в български език със значение ‘планински връх’. *Чал* се нарича един връх в Сенгелювската планина в Северна Гърция, в подножието на който селата са с българско население, а *Чала* е връх в Източните Родопи. Открива се често като втори компонент в много имена на върхове, като само в Рила те са над 10: *Равни чал*, *Студени чал*, *Сухият чал*, *Водния чал*, *Янчов чал*, *Маришки чал*, *Ченгене чал*, *Муса чал*, *Мусли чал*, *Орта чал*, *Сиври чал* и др.; най-известни в Родопите са: *Мечи чал*, *Жълти чал*, *Арап чал*; в Пирин – *Котешки чал*, *Ченгел чал*, *Демир чал*, в Стара планина – *Млечния чал*, *Юмрук чал* и т.н. Думата се открива и в турски език със значение ‘голо бърдо’ (ТБР, 1962:93), а също и в персийски – ‘висок заоблен планински връх, покрит с трева за паша’ (Фиюзи, 2004:87). Землището на Златия и на десетки километри около него обаче няма върхове. Това е равнинна местност. Затова по-приемливо в случая е значението ‘камък’, както в татарски. Трудно е да се каже дали в персийски думата е заета от тюркските езици или обратно, но без съмнение тя е съществувала и в езика на прабългарите.

Следователно ЛИ *Чале* е пожелателно име за здраве, сила и богатство (Тат. им.). То е романизиран вариант на прабългарското собствено име **Чал*. В български то би звучало **Чало*.

Тази етимология най-вероятно се отнася и към името на историческата личност *Салан (Чалан)* – бълг. болярин, управител на земите

между Тиса и Среден Дунав в началото на Х в., фомирано с наст. *-ан* под влияние на славянското име *Камен*, което се явява синонимно.

Родовото име **ЧАНОВ** (рум. *Ceană*) несъмнено е производно от ЛИ *Чано*, както се е наричал и основателят на този род. Произходът на *Чано* се възприема като съкратено от *Вълчан* (Ковачев, 1995:562). Името би могло да се изведе и от думата *чан* < тур. *çan* ‘звънец; камбана’, която битува в българските родопски говори. В рус. *чан* и *чанак* (последната се среща и в български диалекти) ‘дървена или метална каца’ също е от тюркските езици. Но тези омоними едва ли биха могли да се свържат с името *Чано* > *Чанов*, още повече, че в говорите на селото те липсват. Всички тези версии изглеждат неправдоподобни при наличие на татарското ЛИ *Чан* ~ *Чон*, което се смята за наследник на еднаквото по звучене старомонголско обредно име със значение ‘вълк’. То се дава на момче с пожелание да бъде като вълк, да плаши враговете и злите сили. От него е формирано ЛИ *Чанъиш*. При татарите *Чан* се среща и като първа част на редица ЛИ: *Чанчура*, *Чанбай* (запазено при сибирските татари във ФИ *Чанбаев*, *Чамбаев*); *Чанбарс* ~ *Чанбарис* (последното се открива и при башкортостанските мишари (тюменци), където има и ФИ *Чанбарисов*); *Чанбулат* (*Чабулат*, *Чамбулат*); *Чангул* ~ *Чанкул* и по-рядко като втора част, напр.: *Сяньсяньчань*. Навсякъде *Чан* означава ‘вълк’ както и дублетите му *Курт*, *Бури*, *Каишкар*, които също се явяват и като антрополоксеми: *Куртай*, *Бурибай*, *Каишкарбай* и др. под. (Безертинов, 1997:435-436; Тат.им.).

Близко до това име е регистрираното в ст.тюрк. *Çağ* със значение на ‘собствено име и титла на китайски военачалник’. Версията за произхода от *чан* ‘вълк’ е по-достоверна поради обстоятелството, че в тюркската антропонимия формирането на ЛИ от име на животно е нещо обичайно: *Аслан* ‘лъв’, *Каплан* ‘тигър’, *Барс* ‘леопард’, *Айю* ‘мечка’, *Лачин* ‘сокол’, *Баркут* ‘беркут, орел’, *Кундуз* ‘видра’, *Буга* ‘бик’ и т. н. Тези имена при тюрките не били случайни. Те считали, че носителите на подобни имена ще имат характерните за тези животни качества. А освен това назовавали децата си и в чест на тотемното животно на племето или рода. (Будаев, нет).

Възможно е ФИ **ЧУКОВ** (рум. *Ciuku*) да е от ЛИ *Чуко*, което Й. Заимов е открил в документи от XVI в. и според него е видоизменено от

Чудо. Името е регистрирано още в старобългарски надпис под формата *Тѣукоꝝ* и се разчита *Чюк // Чук*. Според В. Бешевлиев то е иранско (Бешевлиев, 1968:245), а Б. Симеонов го извежда от хуно-алтайската дума *сѹ// соꝥ* ‘блясък, пламък’, т.е. името съответства на съвременното име *Пламен* (Симеонов, 2008:186-187).

ЛИ *Чук* се открива в татарската антропонимия, където изрично се подчертава, че то е българско-татарско по произход и означава: ‘1) многочислен, обилен (= тур. *çok* ‘много’); 2) название на езически празник, който още се празнува от покръстените татари’. Празник *Чук* отбелязвали също чувашите и удмуртите. С името *Чук* се наричали родени в този ден момчета. Назоваването на децата с името на празника, в който са се родили, е обичайно явление при тюрките. То не е чуждо и в нашата обредна практика, където вероятно е унаследено от прабългарите. Оттам и израза: *То* (детето) *дойде с името си.*, т.е. ако се роди, например, на Никулден, ще се казва *Никола /Николина/*. Името *Чук* е фиксирано и в татарските ФИ *Чуков* и *Чукин*. Използва се и като антрополоксема, напр. в карачаево-балкарски, казан.татарски и марийски *Чукай* < *Чук* + *-ай* (суфикс, изразяващ повелителен призив-обръщение); в татарски *Чухан* < *Чук* + *хан* (Тат. им.) и др. Следователно *Чуко* е славяно-българска адаптация на архаичното тюркско-българско име *Чук*, което в Дунавска България е загубило значението си, поради което е било отхвърлено. Но споменът за него се пази във ФИ *Чуков*.

ЛИ *Умар* от което най-вероятно е производно ФИ **УМАРСКИ** (рум. *Umaru*), в селото не е регистрирано, но явно в едно по-далечно минало е съществувало. За това говори името на хан *Умор // Умар* от “Именник на българските ханове”. Името в разни варианти е разпространено сред персите и други азиатски и кавказки народи, включително тюркски. ЛИ ‘*Омар // Umar* е регистрирано още в ст.тюрк. паметници (ДТС, 1969:169). От историята е известен *Умар Кара-хан* от династията на Караханидите, който през XI в. е каган на Седморечието и Източен Туркестан. До днес при казанските татари името е съхранено под облиците *Гумар // Гумер* с диалектни варианти *Умар, Омар* (също при казахи, дагестанци., крач.-балкарци и др.), а фонетичния вариант *Кумар* – и при сибирските татари, където се използва и като антрополоксема. От *Умар* в кан.татар. е производно *Умаркай*. *Умар // Омар* в казахски и татарски се отнася

към арабските заемки [Казах.им.; Тат.им.]. Б. Симеонов обаче търсейки корените му в алтайските езици, открива ЛИ *Uma* в уйгурски и други думи от монголски и бурятски с корен *um*, към които се отнася и името на богинята-майка *Умай* при древно алтайските народи. Опирайки се и на изследванията на Расанен, той приема, че името *Умар // Омар* води началото от предтюркския алтайски период и е образувано от корен *um*- ‘надявам се’ + *ar* ‘човек’, т.е. ‘надежден човек’ (Симеонов, 2008:166).

Наличието на думата *гумер ~ гумар* ‘живот, житие (времето от раждането до смъртта), живееш’ (Тат.им.) в татарски също предполага тюркски произход. Като ЛИ *Гумар ~ Кумар, Умар ~ Омар* при тюркските народи се дава с пожелание за дълъг живот на новороденото и следователно, съответства на българското ЛИ *Живко*. При всички случаи в района на Златия то е дошло чрез някой тюркски народ от пред турския период. От по-късно време, от Османския период вероятно е вариантът на името фиксиран в старото име на с. Ботево *Омер махала (Омер мала)* намиращо се недалече от Златия. То най-вероятно отразява името на някой турчин, който е бил собственик на чифлик около селото.

Сред фамилните имена в с. Златия се откриват и две, които несъмнено са формирани от персийски заемки. Едното от тях е ФИ **МЪРЗОВ** (вл. *Mirzā*), производно от разпространената сред тюрките, включително и сред волжските българи, благородническа титла *мърза // мурза // мирза* ‘син на емира, принц; благороден, знатен’ (Илчев, 1969; Тат. им.). В някой тюркски езици тя се явява и като активна антрополоксема, която се използва и като първи, и като втори компонент при формирането на сложни ЛИ. При турците обаче тя не се открива, което категорично означава, че в говорите на селото тази титла е попаднала преди османското владичество, а от друга страна, в другите тюркски езици, чрез които е попаднала и на наша територия, тя е старинна заемка.

ФИ **РУСТЕМОВ** (рум. *Rustemu*) явно е производно от староперсийското ЛИ *Рустем*, което обаче самостоятелно не съществува в селището. Но името на героя от персийския епос е широко разпространено в тюркските езици и литератури. Несъмнено ЛИ *Рустем* ‘силен, мощен, богатир, храбър, едър на ръст’ (Каз. им.) в тях е архаична заемка. Не ни е известно от кой тюркски народ е наследено в селото, но едва ли това са турците. Най-вероятно то е донесено от прабългарите.

Анализираните фамилни имена в с. Златия имат сложни етимологии и дори са полиетимологични. Сред тях се откриват и още по-сложни и интересни за интерпретиране имена. С неясна етимология са например: *Бодянов, Бънков, Войтшишеви, Въттов, Гльонцов, Жижов, Клечоков, Съменов* и др., които изискват много по-задълбочен анализ. Но и представените по-горе имена явно подсказват наличие на тюркски по произход ФИ в ономастичното пространство на селото, където ярко се открояват на фона на румънските и славянски имена.

Датирането на тези тюркски имена също е сложно. На пръв поглед е логично да се приеме, че последните са остатъци от турците, които идват в района сравнително късно (след XV в.) или от кримски и ногайски татари, разселвани от турците в Ломско и Видинско през XIX в. (след Кримската война), но само до Вълчедръм. В народната памет на жителите на Златия обаче не са съхранени никакви спомени за наличието на каквито и да са турци и татари в самото село. Никои не си спомня дори факта, че макар и за кратко Калугер махала някога се е наричала *Хасан ага махала*. Няма и ексталингвистични факти, които да напомнят за тях. Това означава, че тук наистина турци и татари не са живели. Даже и въпросният *Хасан ага* не е живял тук, въпреки че земите все пак явно са били негови владения. Турци не е имало и в селата с българоезично население Игнатово и Ботево, чиито стари имена са съответно *Карбаджа* и *Омер мала*. Вероятно тези селища са приели имената на собствениците на чифлиците в техните землища, които били турци или татари, където обаче те едва ли са живели. Всъщност, единствено в с. Долни Цибър, неизвестно кога, са се заселили турци, от които днес са останали няколко семейства. Заедно с тях са дошли и турски цигани, които отдавна са се асимилирали от влашките цигани.

Всичко това категорично показва, че представените имена са от предтурския тюркски период. Въпросът обаче от кой тюркски народ те са унаследени остава открит. Възможно е, разгледаните имена да са следи от кипчаките (кумани и печенеги). Известно е от историята, че печенегите влизат в контакти с българите и власите, а някои от тях се установяват по левия бряг на р. Дунав, още по време на Първото българско царство – VIII – IX в., а през Второто Българско царство куманите играят съществена роля в политиката на България. Писмените източници

дават сведения за участието на редица кумани в управлението на българската държава или се явяват като управители на различни области някои от които били в днешна Румъния, където също е имало не малко кумани. Несъмнено с течение на времето те са се асимилирали и, както обикновено, единствено езикът е съхранил макар и бледи сведения за тях. Това обяснява успоредиците в казахската и киргизката антропосистеми.

Най-много успоредици се откриват обаче с именната система на казанските татари. Това едва ли е случайно. Загубили своята идентичност и собствен език, някогашните Чингизханови татари постепенно се интегрират с волжските българи и се претопяват в тях, но запазват етнонима си като го налагат и на местните жители. Последните от своя страна векове преди това също са били подложени на лингвокултурната инвазия на други племена и народи. Особено голямо лингвокултурно влияние волжските българи търпят от страна на арабите, след приемането на мюсюлманството, когато наред с всичко останало те приемат и много арабски имена. Тези процеси ясно са отразени в епитафиите на волжско-българските надгробни паметници. В тях, както и в съвременния татарски език, следите от арабското влияние са много ярки, но такива не се откриват в антропонимията на с. Златия. Това подсказва, че наличието на тюркските имена тук са от преди ислямизирането на волжските българи, т.е. от преди X в., поради което не би могло да се допусне, че те са плод на татарско влияние. Напротив, тези имена при татарите са реминисценции от езика на волжските българи.

Това от своя страна е доказателство, че група от Аспаруховите българи (или може би още преди това от авари или хуни) е живяла по тези места и, че дори като цяло да не са принадлежали към тюрките (а са били някакво иранско племе), то непременно тук е имало солидни тюркски групи, които са се включили в етническия състав на средновековните българи. Спомени, легенди и предания от това време в селото няма, но един ексталингвистичен факт подкрепя това предположение. Става въпрос за наличието на следи от земния вал в землището на Златия, наречен *Окопа*, който в даден момент е очертавал западната граница на Аспарухова България. В тази връзка трябва да има предвид факта, че в няколко от анализираните фамилни имена се откриват лич-

ните имена на исторически личности от времето на Първото българско царство.

От друга страна използването на влашкия говор като основен до неотдавна предполага, че тези тюркски етнически елементи са били асимилирани от месното автохтонно население, несъмнено романизирани траки (или даки). За запазването на техния език допринасят честите преминавания от единия на другия бряг на р. Дунав и обратно, провокирани от различни политически и социални обстоятелства през вековете, както и заселващите се периодически нови пришълци от Влахия. При тази ситуация естествено се налага румънската лингвокултурна система.

Изследването на фамилните имена и в другите селища и изобщо цялостната им лингвокултурна система, най-вероятно ще даде още много сведения за района, а с помощта на евентуални археоложки проучвания историческата картина в този край би могла значително да се осветли, като същевременно по този начин данните за българската история ще се обогатят.

Литература

- (Баскаков, 1958): **Баскаков, Н. А.**, *Алтайският език*, М., АН СССР, 1958, 116 стр.
- (Безертинов, 1997): **Безертинов, Р. Н.**, *Тэнгрианство – религия тюрков и монголов*, Набережные Челны, изд. “Аяз”, 1997, 455 стр.
- (Бектаев, 2001): **Бектиев, К.**, Сездик. Словарь. (Большой казахско-русский, русско-казахский словарь). Алмата, изд. “Алтын казан”, 2001, 704 стр.
- (Бешевлиев, 1968): **Бешевлиев, В.**, *Ирански елементи у първобългарите*. // Антично общество, М., 1968, с. 237-241.
- (Будаев, нет): **Будаев, Н.**, *Личные имена мамлюков* <<http://buday.narod.ru/gl3.htm>>
- (Ганиев, 1997): *Русско-татарский словарь* (под ред. Ф. А. Ганиев), М., Изд. “Инсан”, 1997, 720 стр.
- (Гумилев): **Гумилев, Л.**, *Древние тюрки*, М., 1988.
- (Даль, IV): **Даль, Вл.**, *Толковый словарь живого великорусского языка*, т. IV, С.Пет.-М., 1982.
- (ДТС, 1969): *Дрентюреецкий словарь*, Ленинград, Изд. “Наука”, 1969, 676 стр.
- (Заимов, 1988:292): **Заимов, Й.**, *Български именник*, С., Изд. На БАН, 1988, 312 стр.
- (Илчев, 1969): **Илчев, Ст.**, *Речник на личните и фамилните имена у българите*, С., 1969, 627 стр.

- (Каб-балк.им.) <<http://www.nazovite.ru/karachaevao-balkarskie/man/>>
- (Каз. им.): *Казахские имена* <<http://attar.kz>>
- (ККСБ, 1994): **Андреев, Й., Лазаров, И., Павлов, Пл.**, *Кой кой е в Средновековна България*, С., изд. “Просвета”, 1994, 400 стр.
- (Ковачев, 1995): **Ковачев, Н.**, *Честотно-этимологичен речник на личните имена*, В. Търново, изд. “ПИК”, 1995, 620 стр.
- (Малов, 1957): **Малов, С. Е.**, *Язык желтых уйгуров*, Алма-ата, изд. АН КССР, 1957, 197 стр.
- (Миф.Кавк.-Ибер. Нар. – нет): *Мифология Кавказско-Иберийских народов* - <http://www.nukri.org/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=36>
- (Младенов, 1936): **Младенов, Ст.**, *Има ли нещо румънско в имена като Радул, Драгул, Тихол и под. ?* // сп. Родна реч, год. IX, 1936, кн. 3, с. 128-135
- (Никонов, 1993): **Никонов В. А.**, *Словарь русских фамилий*, М., Изд. Никонов А.А., 1993.
- (РБР, 1962): **Пенаков, И., Райнов, Ж., Паунчев, Г.**, *Румънско-български речник*, С., изд. на БАН, 1962, 1236 стр.
- (Селимски, 2006): **Селимски, Л.**, *Фамилни имена от Северозападна България. Влашки елемент*, Katowice, 2006, 183 стр.
- (Сименов, 2008): **Сименов, Б.**, *Прабългарска ономастика*, Пловдив., Ф-ия “Бълг. ист. насл.” 2008, 262 стр.
- (Тат.им.): *Татарские имена* <<http://tatarisem.narod.ru/tatarskie-mujskie-imena.html>>
- (Тат.р.): *Татарские имена* <http://ufagen.ru/tatar_imena>
- (ТБР:1962): **Ванчев, Н., Г. Гълъбов и др.** *Турско-български речник*, С., 1962
- (Фиюзи, 2004:87): **Фиюзи, Х.**, *Персийски думи в българския език*, С., 2004, 115 стр.
- (Халиков, 1993): **Халиков, Л. Х.**, *500 руски фамилии от българо-татарски произход*, С., 1993, 145 стр.
- (Юдахин, 1965, I-II): **Юдахин, К. К.**, *Киргизско-русский словарь*, т. I и II, Москва, изд. “Сов. энциклопедия”, 1965.
- (Constantinescu, 1963): **Constantinescu, N. A.**, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, 469 p.
- (Ionescu, 1975): **Ionescu, C.**, *Mică enciclopedie onomastică*, București, 1975, 332 p. и др.

Ст.н.с. Зоя Барболова,
Институт за български език при БАН, София;
zbarbolova@abv.bg

BURCI, Iustina (*Craiova, Romania*)

NOWADAYS CHRISTIAN NAMES IN ROMANIA AND BULGARIA

Съвременните християнски имена в Румъния и България

Modern Christian names in Romania and Bulgaria

During recent years anthroponymy wealth in Romania and Bulgaria has been enriched by a large number of borrowed names. The old criteria of choosing a name which helped for the preservation of traditional names do not satisfy the taste of present-day generation any longer. These names are not fashionable any more. The source of inspiration for young parents in choosing names for their children are television, music, sports and others.

Nowadays emphasis is laid more often on the originality and uniqueness of names. But a persistent search for borrowed names or the creation of unique and original names could often lead to ridiculous situations, especially when the traditional family name is combined with the funny fashionable name.

At present we can observe a return to 'primitive' mentality, but in a different dimension: the name of the newborn child is not given in order to obtain the protection of the saint of that name but in order that the child should bear the same name as that of a popular person.

Keywords: Christian names, tradition, globalization, modernization

Nowadays world is characterized by a more and more swift development (we are referring especially to the countries from Eastern Europe). There aren't anymore brought forward every country's specific features but, above all, the globalization and uniformization process, the copying, by the less developed communities, of some models, foreign to them, with the desire to merge the socio-economic borders. In this context, the first names belong to those upper categories where the innovations follow closely the changes from the society.

The Christian names have their own history and evolution, in which "the object and the subject are joining together and are influencing each other, often in a surprising manner" (Ionescu 1975: 12). The belief in the power of the name, as being able to decide and influence destinies, to guide someone's life in a certain direction, has deep roots in the consciousness of the human being. In some communities from the past it was believed that, when choosing a name¹, the human received a certain faith, and for other communities, the name was a part of the human being². Starting from the first names – common words³ from a language, taken from the environment or denoting individual particularities – and until the nowadays ones, the family members expressed, through them, their desires or attitudes towards the other humans. They wanted that, by choosing certain first names, to assure the divine protection for the life of the new born children or, more recently, to guarantee an ascendant direction of their lives, exactly as the ones of the personalities that already bear them.

Although the process of domination was an analog one to all the nations, during the linguistic and semantic structures of each one of them, have been created anthroponomical systems with distinct features and with a specific inventory of names (Superanskaja 1967: 324; Vascenco 2001: 19-20), in which interfered the elements of the sacred with those of the profane, the last one being mostly influenced by the environment where the individual lives, by his relations with the other humans, by old customs and traditions.

Generally, the anthroponomy combines elements that belong to the ancient word stock, inherited, on which were overlaid, successively, elements from other languages, which offer to this field a strong heteroclitical character. An important role, regarding the changing of the persons' names, was played by fashion; it had the leading part in all the periods of time, in accepting, first by the dominant classes, imitated then by other social categories, the foreign names, considered, from the aesthetic point of view, superior to the autochthon ones.

The anthroponomical inventory from Romania and Bulgaria doesn't make an exception from this rule. It deals today with similar problems referring to the directions of manifestation regarding the giving of the Christian names. Therefore, as the two countries progressed and became more and more interested in adhering to the European Union and limiting the differences between them and the advanced countries, was in the same time accentuated the conflict between the modern and the traditional onomastics, specific to them.

So, the contemporary period is characterized through an amalgam of names, some kept through tradition, others entering into the language in the same time with the new directions of development, trends and modern influences (or, at least, considered modern).

In a statistic research, made in 1995, considering the Christian names that the Romanians get, Gh. Bolocan (Bolocan 1999: 375, 380) showed that, more often were, at that time, the first names from the traditional Romanian inventory (but in the last 13 years, the things have changed dramatically). We present those situated from the first twenty positions:

masculine names: 1. *Gheorghe* – 662.265⁴; 2. *Ioan* – 556.312; 3. *Ion* – 490.183; 4. *Vasile* – 489.956; 5. *Constantin* – 439.114; 6. *Nicola(i)e* – 294.990; 7. *Dumitru* – 287.169; 8. *Alexandru* – 236.429; 9. *Mihai* – 234.758; 10. *Florin* – 159.183; 11. *Marian* – 148.142; 12. *Adrian* – 144.427; 13. *Ștefan* – 136.546; 14. *Marius* – 134.938; 15. *Petru* – 130.628; 16. *Marin* – 126.533; 17. *Daniel* – 116.501; 18. *Ionel* – 114.854; 19. *Ilie* – 111.072; 20. *Ionuț* – 105.269.

feminine names: 1. *Maria* – 1.143.282; 2. *Elena* – 690.603; 3. *Ana* – 363.225; 4. *Ioana* – 271.278; 5. *Mariana* – 185.610; 6. *Mihaela* – 174.167; 7. *Floarea* – 162.499; 8. *Ileana* – 142.599; 9. *Elisabeta* – 138.575; 10. *Viorica* – 131.611; 11. *Daniela* – 126.274; 12. *Cristina* – 119.508; 13. *Georgeta* – 103.859; 14. *Rodica* – 94.639; 15. *Nicoleta* – 92.102; 16. *Gabriela* – 89.756; 17. *Alina* – 86.718; 18. *Ecaterina* – 81.290; 19. *Iuliana* – 78.240; 20. *Florica* – 77.556.

The author of this article mentioned, many times, that, although one of the first names is traditional, along with it there are more and more often used first names borrowed such are: *Dumitru-Mario*, *Gheorghiu-Leonard*, *Gheorghiu-Flavius*, *Ștefăniță-Richard*, *Ștefăniță-Bahama*, *Constantin-Socrates*, *Petre-Orlando*, *Andrei-Alberto*, *George-Ricardo*, *Angelica-Amaranta*, *Geta-Ermina*, *Gica-Giorgiana*, *Ioana-Patricia*, *Ioana-Carla*, *Ioana-Roberta*, *Maria-Beatrice*, *Vasilica-Adelina*, *Vasilica-Irene*, *Vasilica-Julietta*, *Ionica-Ofelia*, *Jenica-Samanta* etc. In such situations, the most used one is the new first name.

A similar classification is also made by Maria Anghelova-Atanasova (Anghelova-Atanasova 2006: 49-52), comparing the first names used in Bulgaria during 1891-1980, 1981-1990, 1991-2000, 2001. If the first positions belong to the names *Gheorghe* (the first place from three situations), *Ivan*, *Dimităr*, *Nicolai*, *Petăr* și *Aleksandăr*, the next 36 places belong to both traditional and modern names, with the special mention that some of the traditional

names registered a permanent evolution. Thus, *Stoian* and *Todor*; the first ten Christian names during 1891-1980, had, in 2001, the position 29 and 34. Their place is now taken by the Christian names considered to be fashionable: *Alex*, *Daniel*, *Denis* etc.

The situation is similar as referring to the women's names, where *Maria* has the first place, during all the periods of time. The next positions are always occupied by other first names, the modern ones registering an ascendant curve. Therefore, names as *Nicol*, *Vanesa*, *Stefani*, *Evelina* etc replaced the older ones *Anna*, *Donca*, *Desislava*, *Iordanca*, *Milena*, *Nadejda*, *Petia*, *Ralița*, *Stanca*, *Todorca*.

The former criteria taken into consideration when giving the Christian names [the name of the saint from the birth day or the holiday near the date of birth, custom through which the parents wish to draw over the child the protection of the homonymous saint; the name of the godfather; the name of a close relative (father, mother, grandfather, grandmother, uncle, aunt etc.)], through which have been kept the traditional names, for long periods of time, are not preferred anymore and don't correspond with the aesthetic taste of many of the members from the new generation. The Romanian first names as: *Emilia*, *Lucia*, *Cristina*, *Virginia*, *Margareta*, *Rodica*, *Livia*, *Angela*, *Carmen*, *Adela*, *Adrian(a)*, *Valentin(a)*, *Marius* etc., or the Bulgarian names *Emil*, *Petco*, *Plamen*, *Todorka*, *Milka* etc. considered in the last century as modern, don't enjoy as much appreciation as then. If at that moment were chosen the names of the saints in order to protect the child, today are chosen more and more the names of some personalities from sports, television (especially the Latino-American soap operas), music etc. The autochthon first names became banal. *Gheorghe*, for example, is an emblem for the ordinary. It is said "you are a *Gheorghe*, or an *Ion*", meaning "you belong to a wide category of worthless people". This is one of the reasons that the parents chose the so called "heroic names"⁵. "We return to the primitive mentality", placing the faith of the child, this time not under the guard of a saint, but hopping for the prestige of the well-known persons.

In the last years in Romania, have been considered beautiful and, therefore, preferred, the borrowings from other languages: *Alberto*, *Antonio*, *Bruno*, *Carlo*, *Dominic*, *Fabio*, *Francisco*, *Gerhard*, *Gilberto*, *Giovani*, *Ianis*, *Marco*, *Mario*, *Norbert*, *Olivier*, *Oscar*, *Rafael*, *Raul*, *Raymond*, *Ricard*, *Richard*, *Robert*, *Robertino* *Roland*, *Rudolf*, *Romario*, *Sergio*, *Thomas*, *William*; *Adalgiza*, *Aida*, *Albertina*, *Alessia*, *Alice*, *Bayadera*, *Beatrice*, *Brigitta*, *Carla*, *Carolina*, *Chelseea*,

Debora, Dénisse, Doretta, Ella, Emma, Evelina, Evelyn, Francesca, Gertruda, Gilda, Giulia, Gizella, Ingrid, Iohana, Irenne, Isabella, Isabell, Jaqueline, Larissa, Lorena, Loris, Luana, Malixandra, Malvina, Margelina, Melinda, Monalisa, Nadine, Noemi, Pamela, Patricia, Rebecca, Renatte, Roberta, Romina, Rona, Sara, Ursula, Vanessa, Vilhelmina, Viviana etc. The multiculturalism gains rapidly new adepts but, as it can be observed in the next pages, it's replacing or overlaying above the traditional values hasn't always got the desired effects and results.

In Bulgaria, the fact that the people travel or settle themselves down outside the borders of the country, determines the parents to choose first names that don't have Bulgarian roots; they generally tend to give their children European names (Anghelova-Atanasova 2006: 55). For this reason, very many Christian names from the orthodox calendar have been replaced, in every day life, with those from the catholic calendar. For example, we can notice that they prefer more and more to use *Nicol* rather than *Nicolai* or *Nicolina* (Anghelova-Atanasova 2006: 58). This fact is also applicable to Romania, as we can observe from the examples quoted in the above paragraph.

Both in Bulgaria and Romania there is the tendency to change in new clothes the ordinary first names, using a shortcut of the names (and, as concerning the Romanian language, through graphic transformations, unspecific to it): *Angi* (Angela), *Any* (Anișoara), *Adi, Ady* (Adrian, Adriana), *Betty* (Elisabeta), *Cori* (Cornel), *Dami* (Damian), *Dani* (Daniela), *Fanny* (Ștefania), *Gaby* (Gabriel, Gabriela), *Kora* (Cornelia, Corina), *Jenny* (Ioana, Eugenia), *Mady* (Maria), *Nelly* (Elena), *Nicoll* (Nicoleta), *Te(i)a* (Filofteia), *Tony* (Antonie), *Tor(i)a* (Victoria), *Vally* (Valerica, Vasilica), *Țenka* (Aksenia), *Ghena* (Evghenia), *Siika* (Anastasia), *Roska* (Efrosina) etc., or, writing them after with occidental methods of writing: *Christian, Christiana, Edward, Elisabetha, Julianna, Kamelia, Klara, Marylena, Marinella, Michaela, Mirabella, Petronella* (Oancă 1995: 16; Anghelova-Atanasova 2006: 48).

Choosing a child's name can say many things about his/her parents: he/she can communicate their preference for conformism, snobbism, "romanticism", exotic, aesthetic inadequacy etc. Without taking into account that the first names "grow up" once with the new born baby and that it will have to represent him/her further on, during both childhood and maturity, most of the times, the parents choose for themselves, according with their own feelings (and, possibly, not always with full knowledge of the case). They find interesting, maybe, to

name a child *Antigona, Arthur, Cleopatra, Cupidon, Didona, Dezdemonă, Danaida, Hrisantys, Gioconda, Minerva, Napoleon, Ofelia, Julieta, Romeo, Samantha, Socrates, Venera* – after the names of some characters from literature, history or mythology. Yet, in time, such names could become inadequate in a certain situation (physical, psychical or material) for the persons who have these names, or, to become awkward or to generate complexes⁶ (for example, a pretty ugly, chubby girl with the first name *Grațiela* (Grace) or *Păpușa* (Doll) etc.). Placing these Christian names near the traditional last names can also lead to unfortunate combinations: *Beatrice Drugă, Paloma Găină, William Gâlbează, Henry Clăteală, Alberto Graure* etc.

The situation is getting worse in Bulgaria too, where the foreign first names present an inappropriate contrast when they are placed near some Bulgarian last names: *Catrin Bimbașa, Ivet Dobromirova, Alis Kraiceva, Madlen Algafari, Esmeralda Goranova Ghițova, Melis Stanimirova Stefanova, Pamela Dimitrova Petrova, Steisi Svilenova Jivkova, Himena Naidenova Petrova, Elis Sergheeva Savova* (Anghelova-Atanasova 2006: 59) etc.

In the same inadequate situation are also many of the Romanian diminutive first names: *Brăduț, Bebișor, Căpșunel, Cărpenel, Cezărel, Codruț, Cosminel, Fănicuță, Ghiocel, Ionuț, Maricel, Mugurel, Năstăsiică, Norocel, Paulică, Răducu, Rândunel, Sorinel, Teodoruș, Victoraș, Vlăduț, Amelica, Anicica, Bebelica, Bobocica, Bombonica, Bucurița, Camelușa, Camelica, Căpșunica, Căpșunița, Claudica, Cornelica, Crenguța, Codruța, Drăguța, Felicica, Firuța, Floricica, Floricuța, Garofița, Ghiocica, Lămâița, Marcelica, Maricica, Măriuca, Melanica, Nelica, Neluța, Romanița, Scânteioara, Sabinica, Steluța, Sândica, Simonica, Sorinica, Tănțița, Vâlcica* etc. There are situations when not one, but the both terms of the names are diminutives showing an unpleasant effect: *Angelica-Cornica, Aurică-Păstorică, Bobocica-Paulica, Fănica-Rizica, Ionica-Tănțița, Ionica-Simonica, Lilica-Ionica, Lucica-Steluța, Maricica-Ionicica, Sândica-Tănțița, Sofica-Cornelica, Vasilica-Bombonica, Vasilica-Scumpița* etc. Not only the diminutives but many other first names (especially those inspired from the floral environment) are in the same situation: *Bujor, Brândușa, Crina, Dafina, Grațiela, Magnolia, Hortensia, Speranța, Trandafir, Trandafira* etc. reflect the feelings of those who gave such a name towards the one who will bear it, but, many times, the evolution of the new born child will prove to be different from that of the given first name.

The modernization of the anthroponomical inventory, in Bulgaria, is made through the creation of hybrids from modern names, to which they add the elder particles *-mir*, *-mil*, *-slav*, *-țar*, *-țvet*: *Nedislav*, *Tonimir*, *Ivozar* (Anghelova-Atanasova 2006: 47) etc. and through the use of the foreign names, ended in vowels, for both genders (thing that is not happening yet in Romania): *Andrea*, *Tedi*, *Tomi*, *Timi* (Anghelova-Atanasova 2006: 55) etc.

In Romania, a special category, created in order to give to the names a nuance of modernity and uniqueness is through the more frequent use of the first names formed from their correspondents, either feminine: *Adina – Adin*, *Liliana – Lilian*, *Loredana – Loredan*, *Camelia – Camelian*, *Lelia – Lelian*, *Lavinia – Laviniu*, *Casandra – Căsăndrel*, *Tereza – Terez*, *Mirabela – Mirabel*, *Mirela – Mirel*, *Leontina – Leontin*, *Petronela – Petronel*, *Smaranda – Smărăndel*, or masculine: *Cosmin – Cosminela*, *Gelu – Geluța*, *Georgică – Georgica*, *Laurențiu – Laurenția*, *Marin – Marinuța*, *Mihăiță – Mihăița*, *Ilarian – Ilariana*, *Petrișor – Petrișoara* etc.

The tendencies to change the anthroponomical inventory had been present in the structural level too. If 40 years ago N.A. Constantinescu said that: “Unlike the Catholics that give several first names to a person, for Romanians, and for the other orthodox people too, the first name is unique” (Constantinescu 1963: XIV), nowadays being less and less persons who have, in Romania, only one Christian name. We must notice that there isn't a certain algorithm in choosing the multiple names. They can be traditional, modern, or a combination between them. It's all about the free will of the person who chooses the name and his/her aesthetic sense. Thus, there are first names made of:

– two terms: *Alexandru-Laurențiu*, *Cosmin-Albert*, *Daniel-Christian*, *Florin-Adrian*, *Georgică-Mădălin*, *Giuseppe-Alessandro*, *Laurențiu-Nicușor*, *Lucian-Paul*, *Lucian-Constantin*, *Mihai-Ciprian*, *Mihnea-Ștefăniță*, *Vasilică-Cristinel*, *William-Alessandro*, *Andreea-Gheorghîța*, *Angelica-Cosette*, *Astrid-Anamaria*, *Brândușa-Inocenția*, *Camelinda-Constantina*, *Carmencita-Jaquelyne*, *Castelia-Mădălina*, *Cleopatra-Madelline*, *Doroteia-Cătălina*, *Elisabetha-Theodora*, *Eufrosina-Florența*, *Farida-Bombonica*, *Francesca-Cătălina*, *Gheorghîța-Minodora*, *Ica-Angelica*, *Ionica-Tănțica*, *Ioana-Roberta*, *Janina-Carmen*, *Leonarda-Mădălina*, *Letiția-Gheorghîța*, *Liliana-Nicoleta*, *Lucica-Fănela*, *Maria-Beatrice*, *Maria-Magdalena*, *Maricica-Izabela*, *Maricica-Simona*, *Marghioala-Marusia*, *Maryjeana-Florina*, *Monica-Iordanca*, *Rebecca-Adelina*, *Rebecca-Sidonia*, *Rodica-Julietta*, *Rodica-Didona*, *Rodica-Hermina*, *Rodica-Sarmiza*, *Victoria-Gilbertina*, *Vasilica-Irene* etc.

– three terms: *Adrian-Florin-Constantin*, *Alexandru-Cătălin-Artur*, *Eduard-Luigi-Biagio*, *Teofil-Prosper-Bennenuto*, *Adrian-Cătălin-Giuliano*, *Jonson-Dumitru-Gheorghe*, *Francisco-Daniel-Aurelian*, *Romario-Angel-Marian*, *Robert-Romario-Ionuț*, *Horia-William-Thomas*, *Lucian-Mirel-Mirabel*, *Adrian-Alin-Argintel*, *Mircea-Oliviu-George*, *Mircea-Victor-Vasile*, *Genică-Sebastian-Mircea*, *Leonard-Daniel-Paul*; *Adela-Antoinette-Nicoleta*, *Amalia-Larisa-Costina*, *Andreea-Cristina-Teodora*, *Andreea-Diana-Vasilica*, *Anduena-Narcisa-Mihaela*, *Arina-Geta-Loredana*, *Camelia-Lonetta-Floriana*, *Carolina-Valencia-Mirela*, *Claudia-Daniela-Melina*, *Coca-Victoria-Ariadna*, *Edvina-Fleur-Viorica*, *Elvira-Constanța-Vety*, *Ermina-Eugenia-Geta*, *Fica-Diana-Cristina*, *Florica-Marcela-Lia*, *Francesca-Ana-Maria*, *Gioconda-Aurora-Maria*, *Ilinca-Rusalia-Despina*, *Ionica-Monica-Aurica*, *Lily-Paola-Jaquelline*, *Luciana-Aliana-Geta*, *Miruna-Mihaela-Jaqueline*, *Mariana-Viviana-Fănică*, *Mariana-Mihaela-Doretta*, *Magdalena-Simona-Aryette*, *Mica-Michaela-Aimée*, *Mihaela-Nela-Carsida*, *Raluca-Nora-Miorița*, *Raluca-Daiana-Simona*, *Rodica-Lenuța-Minerva*, *Rodica-Gianina-Narcisa*, *Selma-Evelyn-Cătălina*, *Stela-Matilda-Felicia*, *Venus-Camelia-Antigona*, *Veronica-Apolona-Carmela*, *Ximena-Alina-Maria*, *Vasilica-Șteliana-Liana* etc.

– four terms: *Bogdan-Ioan-Gheorghe-Traian*, *Marcel-Gavril-Remus-Victor*, *George-Silviu-Theodor-Ștefa*, *Petrișor-Răzvan-Emil-Crist*, *Paul-Mihai-Georgian-Ștefan*, *Naidin-Mitrică-Mihail-Flore*, *Constantin-Nelu-Liviu-Dan*, *Eugeniu-Nicolae-Romulus-Leon*, *Lucrețiu-Ioan-Moisă-Marius*, *Andreea-Maria-Victorița-Ele*, *Felicia-Mia-Elena-Veturia*, *Amelia-Liana-Anee-Marie*, *Maria-Magdalena-Teresia-Ana*, *Viorica-Elena-Cristina-Maria* etc.

– five terms: *Marius-Daniel-Iulian-Sorin-Laurențiu*, *Cătălin-Horia-Titel-Mircea-Virgil*⁷.

Maria Anghelova-Atanasova said (in *op.cit.* p. 48) that, structurally, the first names are made of two, three and four unities and this happens despite the difficulty in using them in the daily interactions.

Under the influence of some foreign patterns had appeared, in the Romanian onomastics, a new type of denomination, made of two joined first names: *Dragoșflorin*, *Dragoșconstantin*, *Ionuțgabriel*, *Ionuțirinel*, *Ionuțsorin*, *Ionuțmarin*, *Rareșeugen*, *Robertadrian*, *Romicămădălin*, *Sorinadrian*, *Anamaria*, *Carmenarodica*, *Emilionelia*, *Ileanaalexandra*, *Marianamonica*, *Marilynca*, *Mirelclaudia*, *Nicoletaanca*, *Valentinaoana* (Burci 2001: 88).

Therefore, music, television, radio, sports⁸ are today the main sources of inspiration for the parents in choosing⁹ the first names. The overly intensive

searches, in order to find an original, uncommon name, lead often to extreme, ridiculous situations. There are many situations when, later in their lives, the teenagers give up their names or keep only one of them (the one that suits to them or represents them).

Lesser and lesser in the actual society the Christian names benefit by those attributes of a magical code and, it was believed that they protect the person with a certain name from unhappy circumstances. And more and more it is accentuated the individuality and the originality. But not few times can be noticed that – if seeking the originality – we can exaggerate and stretch the line of the borrowings and innovations, when giving the children unusual first names, often created by the parents: *Ilmar*, for example, is a “manufactured” first name, after joining the first letters from the first names of the parents: *Ilie* and *Maria*. *Bianca*, frequently used today, and which has its etymology in the adjective *bianco* “white”, has, in a family a special motivation: the wife is named *Anca*, and the daughter *Bianca* (bi “two”, the daughter is the second Anca). In such cases the trying to find a correct etymology of the names, if we wouldn't know their origin before, we won't practically have a chance to figure it out.

Yet, we live in a world where we want everything to be personalized, even if we frequently talk about globalization; in a world where the name – as an indispensable element of the human being – has to find its balance between what it is specific for the traditional anthroponomy (and by that meaning original in the wide linguistic context) and what comes from other populations' culture. In this respect, as far back as in 1869, Ath. M. Marienescu, requested to hold on to our “national characteristic” (Marienescu 1869: 361-362), through which a nation can be different from another. And if the actual society, with its rapid rhythm of development, shows new directions regarding the improvement of the society, yet, it is necessary to find in the anthroponomy (and not only here) that balance between tradition and innovation.

Endnotes

¹ It is well-known in the modern history just one case when a person didn't get a Christian name. The newspaper “The evening Moscow” reported that, on November the 3rd 1965, because of some misunderstandings between the two parents, regarding the future given name of their child, the American doctor Gheitrud didn't received a first name at his birth.

Growing up, neither himself could decide to choose a name (A.V. Superanskaja, *Imja cerez veka i strani*, Moscova, Nauca, 1990, p. 4).

² That's why, in many archaic collectivities, the true name was hidden – using a secondary one – in order to trick those people who practiced magic and who, by pronouncing the real name in incantations could have hurt that person.

³ Șt. Pașca, in the work *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului [People and animals names in Țara Oltului]*, Bucharest, 1936, p. 31, showed that „as it can be seen, our ancestors received, at the beginning of the middle century, rustic names, especially animals, plants and gems etc. names that have their establishment in the Roman era”.

⁴ The numbers represents the frequency regarding the presence of those names in the entire country.

⁵ <http://www.rasarit.com/vb/showthread.php?t=1060>.

⁶ The American specialists showed that the choosing of the first name can influence the psychical state of the child and future adult, but also the perception of the people towards beauty. After closely analyzing 2.000 folders of some hospitalized children in different psychiatric clinics, the researchers discovered that the boys that have a special first name, different from the usual ones, manifest more sever disorders that those who have common names. The same study shows that, as concerning the girls, disorders as obsession and sickly jealousy, are more accentuated if they have a rare first name. In a study was demonstrated that the students who had to choose a beauty queen between a candidate with a common name and another with a pompous or historic meanings, they chose the first one of them. (<http://www.desprecopii.com/info.asp?id=636>).

⁷ Later, those who had these names chose to keep only one of them. (see T. Oancă, *op. cit.*, p. 23).

⁸ But not only they are the sources inspiration. Few years ago, once with the opening of the mobile phones factory “Nokia”, near Cluj (a city from the central part of Transylvania), a family gave to their daughter the name of the factory. There are many football players who named their children after their football clubs' cities where they had been transferred. We shouldn't wonder if, in the future, amazed by different products that appear in the TV ads, the parents would be tempted by the names of some brands that sound nice, unusual, even if they are about cars, different companies or even washing powder.

⁹ In the past, the priest had an important role in choosing the Christian name. Today, this isn't happening anymore and the clerks from The legal status of persons encounter very strange names. In some cases the parents go to court to be allowed to write in the birth certificate the Christian name they want.

Bibliography

Anghelova-Atanasova 2006: Maria Anghelova-Atanasova. *Ličnite imena u bălgarite v načaloto na XXI vek (ekstralingvisticen aspekt)*, in „Săstoianie i problemi na bălgarskata onomastika”, 8, Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodii”. Veliko Tărnovo.

- Bolocan 1999:** Gh. Bolocan. *Prenume actuale – inventar și repartiție teritorială* [Actual first names – inventory and territorial repartition], in SCO, no. 4, Universitaria Publishing House. Craiova.
- Burci 2001:** Iustina Burci. *Antroponimie în diacronie* [*Anthroponomy in diachrony*]. MJM Publishing House. Craiova.
- Constantinescu 1963:** N.A. Constantinescu. *Dicționar onomastic românesc*. București.
- Ionescu 1975:** Chr. Ionescu. *Mică enciclopedie onomastică* [Small onomastic encyclopaedia]. The Romanian Encyclopedic Publishing House. Bucharest.
- Mariencescu 1869:** Athanasie Mariencescu. *Numele de botez și proleca (Un apel către femeile române)* [*The Christian name and the nick name (An appeal to all the Romanian women)*], in „Familia”, V, 1869, nr. 31.
- Oancă 1995:** Teodor Oancă. *Tendențe noi în antroponimia românească. Schimbări de nume* [*New tendencies in the Romanian anthroponomy. Names Changes*], in SCO, no. 1. Craiova;
- Anghelova-Atanasova 2006: Maria Anghelova-Atanasova, *Ličnite imena u bălgarite v nacealoto na XXI vek (ekstralingvisticen aspekt)*, in „Săstoianie i problemi na bălgarskata onomastika”, 8, Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodii”. Veliko Tărnovo.
- Superanskaja 1967:** A.V. Superanskaja. *Universalii jazika i onomasticeskie universalii*, in „Actes du XIe Congress International des Sciences Onomastiques, 2, Academie Bulgare des Sciences”, p. 324; v. and Vascenco 2001: Victor Vascenco. *Sistemul antroponimic lipovenesc. Privire de ansamblu* [*The Lipovean anthroponomical system. General considerations*], in „Romanoslavica”, XXXVII. Bucharest University Publishing House.

Iustina Burci

Research worker, Romanian Academy, The Institute of Socio-Human Research, Craiova. Doctoral degree in philology. The field of activity – Romanian linguistics and onomastics. Co-author to some important works for the study of the Romanian language: *Reverse Dictionary of the Romanian localities names*, Universitaria Publishing House, Craiova, 2002; *Reverse dictionary of the Romanian waters names*, Craiova, Universitaria Publishing House, 2006; *Dictionary concerning the frequency of the Romanian last names*, Craiova, Universitaria Publishing House, 2003, vol. 1; *The entopic dictionary of the Romanian language* (being printed). The author of two books, many articles, studies and participations to international and national scientific sessions.

Iustina Burci – Institute for Socio-Human Research, Craiova, Romania
Home: Str. Motru Aleea I, nr. 18
200199 Craiova, Dolj
Office: Unirii 61-63, Craiova
Postal Code 200332
Tel.home: 40-251-420692; Mobile: 40-740-264373
E-mail: iustinaburci@yahoo.com

ГЛУХОВЦЕВА, К. Д., І. О. НІКОЛАЄНКО (Луганськ, Україна)

СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКІ ДІАЛЕКТНІ РИСИ В УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩАХ

Dialectal features of Ukrainian families from Eastern Slobozhanshchina

Essence to surnames, what the scientist define, this official name of the person, formed on the base proper noun or appellative lexicon, which passed long time of the shaping and formation. The Ukrainian surnames in process of its operation have felt significant formal and connected with orthography the change, which particularly become observable if appears need to systematize and unify these proper names.

The proper name carries many peculiarities, history which possible realize during a close analysis only both written certificate about particularity public speech, and spoken. So, intending unify the Ukrainian surnames, necessary to pay attention to typical line spoken speech, displayed in proper names.

Keywords: proper noun or appellative lexicon, proper names, surnames, East-slobojansky' govirkies.

Визначаючи сутність прізвища, учені зазвичай акцентують увагу на тому, що це офіційне найменування людини, утворене на базі онімної або апелятивної лексики, пройшло довгий час формування та становлення. У результаті урядових заходів кінця XVIII – початку XIX ст. прізвищеві назви були закріплені за громадянами в ролі обов'язкових стабільних знаків (Бучко 1998: 36).

Прізвища українців у процесі свого функціонування зазнали значних формальних і правописних змін, що особливо стає помітним, якщо виникає потреба систематизувати й уніфікувати ці власні назви. У кінці XX – на початку XXI ст., коли українській мові надано державного статусу,

питання правопису українських прізвищ є особливо актуальним, бо воно нерідко пов'язане із перекладом питомих прізвищ з російської мови, якою в ХХ ст. були не завжди правильно транслітеровані. А, отже, правильне написання прізвища – це збереження його своєрідних ознак, особливостей.

От, скажімо, як треба правильно написати прізвища *Нарижній*, *Нарижня*? Щоб це з'ясувати, ми, звичайно ж, звертаємося до „Довідника українських прізвищ” Ю. Редька, з якого довідуємося, що нормативним визнано лише такий варіант прізвища: *Наріжний*, *Наріжна* (Редько 1969: 163). Цю ж форму власної назви фіксує В. Горпинич у різних населених пунктах степової України (Горпинич 2000: 7, 19, 111, 135). Проте, на наш погляд, не можна ігнорувати того, що аналізоване прізвище тривалий час функціонувало в усному мовленні й має традиційні для українських говірок риси. Це, зокрема, тверда вимова [р], яка могла спричинити обнижену вимову [і] й реалізацію цієї фонемі у звукові [и], що, ймовірно, відображають також прізвища *Нарижняк* (Там само: 133), *Нарижнюк* (Там само: 180). Поширеними є також форми *Нарожний*, *Нарожна*, зафіксовані й на Луганщині, і в степовій Україні (Там само: 196); пор. також *Нагірний*, *Нагірна* (Там само: 310) і *Нагорний*, *Нагорна* (Там само: 74, 152, 157, 167, 204, 211, 136, 258, 291). Ці власні назви відображають особливості усно-розмовної традиції, у якій не завжди [о] в закритому складі чергується з [і]. Отже, традиція використання прізвища в усному мовленні нерідко зумовлює появу варіантів одного прізвища, які треба ретельно фіксувати й зберігати питоми риси на письмі.

Прізвища *Нарижній*, *Нарижня* мають закінчення прикметників м'якої групи, як і *Недавні*, *Недавня* (Там само: 21), *Городній*, *Городня*, *Нижній*, *Нижня* (Скрипник 1996: 299) та ін. Проте прізвища *Нарижній*, *Нарижня* співвідносні з прикметниками, які в літературній мові належать до твердої групи (Великий тлумачний словник сучасної української мови 2005: 732), а, отже, закінчення *-ий*, *-я* не відповідають літературній нормі. Виникнення цих закінчень в говірках південно-східного наріччя (східно-полтавських, словобожанських) учені пов'язують з уніфікацією форм називного відмінка прикметників за типом м'якої основи, головною причиною якої була взаємодія південно-західного за походженням явища вирівнювання прикметникових основ за твердим типом з переважаючим діалектним типом Середньої Наддніпряниці, для якого віддавна було

властиве розрізнення твердої і м'якої основ прикметників. Поширення уніфікації форм прикметників за типом м'якої основи є за своєю природою явищем гіперичним і було зумовлене прагненням подолати „неправильні” форми типу *домашиний*, *синий* та ін. (Шарпило 1956: 73). Отже, прізвища *Нарижній*, *Нарижня* мають давні говіркові риси, які, на наш погляд, треба зберегти при написанні цих власних назв.

Не менш дискусійним є відтворення засобами літературної мови прізвища *Бесіда*, співвідносного з літературним *бесіда*. Слово *бесіда* праслов'янського походження. Виникнення його сягає глибокої давнини й пов'язується із зрощенням прислівника *без* ‘поза, ззовні’ та *сѣда* ‘місце сидіння’ > ‘лавка’. Обидва слова в наш час зникли: прислівник *без* перетворився на префікс, а слово *сѣда* збереглося тільки як коренева морфема у складі похідних, наприклад, *сидіти*. Значення змінилося так: ‘сидіння поза житлом’ – ‘розмова під час такого сидіння’ – ‘бесіда’ (Шанский 1994: 22).

Давність слова зумовлює його розлогу семантичну структуру в говірках. Зокрема, в українських східнословобожанських говірках воно, крім зафіксованих у літературній мові – ‘розмова з ким-небудь’; ‘доповідь, повідомлення на яку-небудь тему з наступним обміном думками’; ‘мова, мовлення’ (Великий тлумачний словник сучасної української мови 2005: 77), – може мати обрядові: ‘обряд домовлення батьків наречених про весілля’; ‘звичай, за яким родичі молодої йшли або їхали другого весільного дня на частування до батьків молодого’; ‘гуляння в наступні після пародійного весілля дні’; ‘післявесільні частування на запрошення у близьких родичів молодих’; ‘сукупність учасників весілля’ (Магрицька 2003: 18); а також необрядове – ‘гуляння’, – значення.

У лексемі *бесіда* давній [*ѣ] рефлексований звуком [е], на відміну від багатьох говірок південно-східного наріччя, у яких у цій позиції функціонує [і]. Б. А. Шарпило, досліджуючи стан діалектного мовлення середини ХХ століття, констатував: „У супереч панівній тенденції рефлексії [*ѣ] як <i>i</i> має місце рефлексія північноукраїнського типу в словах *бе^ида*, *вистре^илити*, *бе^иседа*” у східнословобожанському ареалі майже у всіх говірках, у степовому менш послідовно” (Шарпило 1956: 59). Учений мав рацію, коли стверджував, що згадане явище малопоширене, хоч і трапляється, у центральностепових говірках, натомість поширене в усіх

словобожанських і частині полтавських (Атлас української мови 1984: к. 8, 11). Цей факт засвідчують окремі слова в мові письменників Лівобережної України середини та кінця ХІХ ст., які відображали у своїх творах особливості мовлення говірок регіону: у Л. І. Глібова (*беседа* ‘гостювання’), у І. С. Нечуя-Левицького (*крепака*), у Панаса Мирного (*втеряти*), у М. П. Старицького (*крепак*), у П. А. Грабовського (*втеряти*), у І. І. Манжури (*скреплявся*), у Марка Кропивницького (*беседа*). Ця риса усного мовлення знайшла відображення у прізвищах *Стрельченко*, *Стрельник*, *Крепак* та ін.

Неважко припустити, що в минулому рефлексія [*ɛ̃] через <e> була більш поширеною в говірках південно-східного наріччя. Так, у пісні, записаній О. О. Потебнею на Слобожанщині, уживається варіант *бель* ‘біль – вибілене полотно’: „Ой горе, горе, сухий дубе, Пошли полобня через води, Ой через води до слободи, Де Катерина біль білила, З тонкою біллою говорила: „Ой беле ж моя, товста, біла, Як я тебе убілила?” (Українські народні пісні в записах Олександра Потебні 1988: 31).

У записах діалектного матеріалу в с. Липцях колишнього Харківського пов., доданих до праці К. П. Михальчука, зафіксоване словосполучення *бела біль* ‘нитки, вибілені для шиття’ (Михальчук 1872: 574). Зіставивши ці два факти, ми можемо говорити про спеціалізацію найменувань *бель* і *біль* на Слобожанщині: перше слово, імовірно, означало вибілене полотно; друге – нитки, вибілені для шиття по білому полотні.

У статті О. В. Ветухова „Говор слободи Алексеевка Старобельського уезда” подане також слово *беда*, *збедневіти* ‘зникнути’, внутрішня форма останнього, вірогідно, пов’язана з найменуванням *біда* (*У мене здоров’я збедневіло*) (Ветухов 1894: 15), а сама лексема репрезентує явище типової рефлексії [*ɛ̃] в східнословобожанських говірках. Це ж явище демонструє також варіант лексеми *быда*.

Обстеження східнословобожанських говірок на початку ХХІ століття показали, що стійкими в них залишаються рефлексії [*м] через <e> тоді, коли вони лексикалізувалися. Так, не мають фонетичних варіантів у багатьох говірках краю лексеми *бе^ида*, *бе^идові*, *бе^иседа*, *вистрилити*. Варіант *б-іда* частіше функціонує в мовленні молодшого покоління діалектоносіїв, варіант *беда* вживається в мовленні старшого покоління словобожан. Б. А. Шарпило доводить, що затримання <e> ([и], [и^е], [e^и]) у

слові *бе^ида*, імовірно, підтримується впливом попереднього губного приголосного й розширюючим впливом /a/ наступного складу (Шарпило 1959: 42). Стійкість <e> в слові *бе^иседа* також можна розглядати як наслідок вокальної асиміляції, тобто впливу голосного заднього ряду [a] на попередній голосний.

В окремих словах виявлені ряди [e] – [и] – [і], [o] – [e] – [і], [і] – [и], що сягають [*ɛ̃]: *Вер’оўкіне* – *Ви’р’оўкіне* – *В’ір’оўкіне*, *хрон* – *хрен* – *хр’ен* – *хр’ін*, *ц’ілу’вати* – *цилу’вати*. Послідовно вживається [и] замість [*ɛ̃] у формах множини займенника *вес’*: *ўсих*, *ўсім*, *ўсими*, (*на*) *ўсих*.

Отже, кожне слово нашої мови, нерідко сягає глибокої давнини. Прізвище, що постало на його основі, несе чимало рис, історію яких можна виписати лише під час ретельного аналізу як писемних свідчень про особливості народного мовлення, так і усних. Тому, прагнучи уніфікувати українські прізвища, ми не повинні забувати про типові риси усного мовлення, відображені у власних назвах.

Література

1. **Бучко Г.** Семантична та словотвірна структура сучасних прізвищ Бойківщини // Слов’янська ономастика: Зб. наук. пр. на честь 70-річчя д-ра філол. наук, проф. П. П. Чучки. – Ужгород: Б. в., 1998.
2. **Редько Ю. К.** Довідник українських прізвищ. – К.: Рад. шк., 1969.
3. **Горпинич В. О.** Прізвища степової України: Словник: Наук. вид. – Дніпропетровськ: ДДУ, 2000.
4. **Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П.** Власні імена людей. – К.: Наук. думка, 1996.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь, ВТФ „Перун”, 2005.
6. **Шарпило Б. А.** До питання про історичну природу деяких гіперичних явищ в говорах південно-східного наріччя української мови // Наук. зап.: Серія філологічна. – Вип. 5. – Ворошиловград, 1956.
7. **Шанский Н. М., Боброва Т. А.** Этимологический словарь русского языка. – М.: Прозерпина ТОО „Школа”, 1994.
8. **Магрицька І. В.** Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область). – Луганськ: Знання, 2003.

9. Атлас української мови: У 3 т. – Т. І: Полісся, Наддніпрянина і суміжні землі. – К.: Наук. думка, 1984.

10. Українські народні пісні в записах Олександра Потебні / Упоряд., вступ. ст. і приміт. М. Д. Дмитренка. – К.: Муз. Україна, 1988.

11. Михальчук К. П. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край: материалы и исслед., собранные П. П. Чубинским. – СПб., 1872. – Т. 7.

12. Ветухов А. В. Говор слободы Алексеевки Старобельского уезда Харьковской губернии // Рус. филол. вестн. – 1894. – Т. 34.

13. Шарпило Б. А. Українські говірки Луганщини в їх відношенні до діалектної системи південно-східного наріччя української мови. – Луганськ, 1959.

Глуховцева Катерина Дмитрієвна, доктор філологічних наук, професор, завідувачка кафедрою української філології і загального мовознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна)

Николаєнко Ірина Александрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології і загального мовознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна)

Дом. адрес: ул. Геологическая, д. 7, кв. 60, г. Луганск, Украина, 91000

Телефон: (моб.) +3-8-050-933-37-10, +3-8-096-209-87-37;

e-mail: irinarius@mail.ru

GIOROCEANU, Alina (*Craiova, Romania*)

ON ROMANIAN POLITICAL NICKNAMES

За прозвищата на румънските политици

On Romanian Political Nicknames

The nickname which is given to a person and is initially used by a small group of people turns into a byname as the person becomes more popular in society. The byname contains indications about the individuality or the public image of its carrier. There is also a connection with the physical and psychic features of the person or to activities or events connected with him or her. On the political scene (the Romanian political scene is no exception) a byname is used as a weapon for discrediting or demonizing political opponents. Linguistic analysis of bynames of Romanian politicians shows the variety of linguistic resources and means used in the creation of a byname such as contraction, composition, derivation and abbreviation.

Keywords: nickname, byname, politics, truncation, composition, derivation, abbreviation

O *poreclă*, atribuită unei persoane și utilizată, la început, în colectivități mai mici, odată ce intră în conștiința publică devine *supranume*. Supranumele captează indicii despre personalitatea sau imaginea/percepția publică a posesorului. Dincolo de nume, există legături cu trăsăturile fizice sau psihice ale persoanei sau cu o acțiune/întâmplare a acesteia. Pe scena politică (scena politică românească nu face excepție!), supranumele este folosit ca armă pentru discreditarea sau demonizarea oponentilor politici. Analiza lingvistică a supranumelor din politica românească va scoate în evidență varietatea resurselor și mijloacelor limbii utilizate în atribuirea unui supranume (trunchierea, compunerea, derivarea, abrevierea).

A name given to someone by few people, once become public knowledge, is often used instead of the person's formal name. The nickname¹ received by a

person tells a lot about the personality or about the public image of the possessor. Behind the name there are many connections with what the person looks like or something he/she has done. On the political stage, sometimes a verbal fight camp, the nicknames are used as political weapons in order to discredit or demonize the opponent². *Mutatis mutandis*, the Romanian political stage provides important lexical resources for the linguistic study of nicknames.

1. Starting from the top. The Romanian President: *Popeye, Captain Planet, Sauron, Băzeus*

1.1. History of the nicknames

From the beginning, it is easy to notice that the President's nicknames allude to powerful personages, even cartoons. The press articles remark that the nickname *Popeye* is the oldest, attributed to him by the President's colleagues when he was the navy commandant (1981)³. As everybody remembers, *Popeye the sailor* was an animated film in which the principal character was "a middle-aged independent sailor (or "sailor man," as he puts it) with a unique way of speaking, maybe missing one eye, muscular forearms with two (sometimes one) anchor tattoos, thinning gray hair, and an ever-present corn cob pipe"⁴. Once the resemblance established, even partially, the transition from "the sailor Bănescu" – to "the sailor Popeye" is possible and the nickname functional.

Regarding the second nickname, *Captain Planet*, it appears to be connected with the Saviour image of the President, the providential person who comes to rescue in critical times. *Captain Planet* is a cartoon superhero of great strength, who can fly, has important powers (to blow hurricanes, telekinesis, telepathy, shape shifting and matter transmutation) and who defends the environment/planet from evil forces of pollution, toxicity and smog. According to the press, the cause of this nickname has nothing to do with the superhero qualities and motivation of the President, but with the habit of commanding everyone. Other source of the nickname is the President's practice of interfering with all international issues and presenting Romania like an important economic power:

"Bănescu a primit și supranumele de Captain Planet, chiar de la unii dintre foștii colegi de la PD. Și asta pentru că Bănescu le dădea ordine ca și cum ar fi fost stăpânul Planetei și nu doar al democrațiilor, conform unor surse din partid. I se mai spune Captain Planet și pentru că se implică în

*toate problemele internaționale dând impresia că România este o mare putere economică internațională."*⁵

In order to discredit the President's popular image, a representative of the political opposition, Ludovic Orban, calls Traian Bănescu *Sauron*, because, he says, "of the persons staying around him, *trolls*, *orcs* and *mamuts*"⁶. In the same time, the evil personage from *The Lord of the Ring* is an antagonistic personage, who has the characteristics of power and supreme domination and the ability of manipulation. In the public mentality, the name alludes to his (imaginary) owner and the correlation with the obvious evil restores the President's image in the frame of R.R. Tolkien's story. Googling, it can be observed that the nickname is often used both in the blogosphere and in press articles.

Another depreciative nickname is obtained by truncating the name of the President (*Bă* from *Bănescu*); combined with the name *Zeus*, the supreme ruler of Olympian gods, results *Băzeus*. The effect is hilarious because of the *Bă* particle; in Romanian this is also a rude, impolite interjection. The unusual combination targets not only the comparison between Bănescu and the Olympian, but also the devaluation of the President:

*"Poreclit Zeus, pentru faptul că vrea să conducă singur România, Traian Bănescu s-a săturat să fie comparat cu stăpânul zeilor. Apropiatii spun că Bănescu se supără foc când aude că i se spune Băzeus."*⁷

1.2. Functional tropes in nicknaming

The previous nicknames have not only an identifying function; they are strings of connotations. The connotation is realized by means of tropes; the common features allowed the denominative transfer.

In the first case, *Popeye* and President Bănescu share the same job and, maybe, some physic features. From now on, the name substitution is possible. *Captain Planet* recalls some behavioural characteristics: Bănescu acts *as if* he led the entire planet, *as if* he was *the captain* (he was a navy commandant, as the Romanian public does know!) of the whole planet. The features maintained from the cartoon superhero are the power, maybe the means (the cooperation with some others powerful figures) and, in his own imagination, the span of his actions.

The *conceptual metaphor*⁸ is a cognitive linguistics notion that could explain the nicknames' origin. Conceptual metaphor focuses on the understanding of one idea, one entity, one conceptual domain (entities in political life, in our case)

in terms of another (cartoons, for instance, or Greek mythology). In traditional rhetoric's terms, the tropes that dispute the origin of the nicknames are antonomasia (*Captain Planet*) and metaphor⁹ (*Popeye*). Metaphor is also functional in the case of *Sauron*: the demonic personage lends to the President some of his habits and powers: manipulation, domination, perfidy and histrionic behaviour.

The nickname *Băzeus* involves partially metaphor, in comparing the President to Zeus, the supreme God in Greek mythology. The compound form refers to a rude way of bringing the Olympus in Cotroceni, using the impolite interjection appellative *Bă*: this happens to be the first part of the President family name.

2. Some (ex-) Ministers:

2.1. Răzgândeanu (*Tăriceanu* + *vb.*, *Slăbiceanu* (*Tăriceanu* + *adj.*), *Cuki*, *El*)

Other type of truncation leads to the nicknames of the previous Romanian Prime-Minister, -(i)ceanu or -eanu, the last one identical with the Romanian onomastic suffix. Once combined with the verb “a se *răzgândi* (“to change one’s mind”) or with the adjective *slab* (“weak, powerless”), it provides the political depreciative nicknames, Răzgândeanu and Slăbiceanu, the former being associated with his public promise to resign, never accomplished, and the latter with the political opposition’s appreciation. Other nickname leads to the scene image of the ex-Prime-Minister, once a célèbre model; it appears that the women were the source for *Cuki* (probably from the English cookie) by comparing him to a caniche dog.

“*Tăriceanu a fost în tinerețe un manechin renumit, fapt care i-a adus și porecla de Cuki, femeile comparându-l cu un caniş.*”¹⁰

The next nickname seems to be a codename: the personal pronoun *El* “He”, which refers negatively to the ex-Prime-Minister: *He*, not one of us or maybe the name seems to be taboo (*it is forbidden to say his name*).

The trope (as a figure of thought) responsible for the first two nicknames is antonomasia: Tăriceanu is “the one who changes his mind” or “the powerless one”. The second step is to use this linguistic material in order to create a proper name, with a symmetric sonority regarding the ex-Prime Minister family name. For the last two nicknames: Cuki and He, the functional trope is metaphor.

2.2. The current Prime-Minister: *Emil Boc-Poc*, *Piticul Atomic*

An unhappy and hilarious incident is at the origin of the current Prime-Minister’s first nickname: a fall from the stage consumed live at a national television. The similar sonority determines the selection of the appropriate interjection: *Poc*, utilized specially when something is broken. The second nickname refers to some physical and psychical features: the height (the Prime-Minister is a short man) and the strength and energy put in his work:

“*Premierului i se spune Piticul Atomic pentru că e un tip scund, dar și pentru dezinvoltura cu care muncește.*”¹¹

The figures of speech involved in nicknaming are antonomasia (*Piticul Atomic*), associated (in the second nickname) with the linguistic means for obtaining new words: the conversion (the interjection *Poc*, in order to fulfil a denominative function is, first of all, converted into a noun).

2.3. The Minister of Education and Research, *Ecaterina Andronescu: Abramburica*. It appears that the name is given by the students (*Ecaterina Andronescu* is a professor, the Rector of Polytechnics, Bucharest). They compared her to a character from children TV programs who made a hash of it.

“*Pe Ecaterina Andronescu studenții au poreclit-o Abramburica, comparând-o cu Dana Rogoz (foto mic), vedeta PRO TV, care juca, în urmă cu ani buni, rolul unei fetițe cam “aiurite”.*”¹²

In fact, *Abramburica* has to do with the old substantive *brambureală* “confusion, flurry” (*brambura* is used as an adjective or an adverb) from which it has been obtained through parasynthetic derivation (prefix *a* and suffix *-ica*). Other press head-lines connect *Ecaterina Andronescu* with the confusion started in the Minister.¹³ For the Minister of Education, it seems to be a row of confusion: the previous Minister’s nickname was *Adormiței*, an interesting combination of the proper name *Adomniței* (the last name of the Minister) and the verb *a adormi* „to fall asleep”. It differs from the formal name by a letter.

The nickname *Abramburica* has a double interpretation: it could be a metaphor (the Minister is compared with a known personage). Anyway, the name is obtained in two steps: 1. through the antonomasia (the common name: *brambura*) 2. from which the diminutive derivative *Abramburica* is formed. Regarding the name *Adormiței*, the antonomasia (maybe *Adormitul* is the common name behind

the nickname) is connected to the device of linguistic contamination (*Adomniței* + *a adormi*).

2.3. Another ex-Minister: the ex-Minister of Transportation, Ludovic Orban: *Pinocchio*, the ex-Prime-Minister Adrian Năstase: *Șapte Case* “Seven Houses” or *Patru Case* “Four Houses”, the ex-Minister of Internal Affairs, Vasile Blaga: *Buldogul* “the Bulldog”, the ex-Minister of Justice, Tudor Chiuariu: *Chihuahua*¹⁴

The previous nicknames combine antonomasia (*Buldogul*, *Chihuahua*), metonymy (*Șapte Case*/*Patru Case*) and metaphor (*Pinocchio*). The sources are various: the constant acquisition of property (Adrian Năstase), the public lie and childish behaviour (Ludovic Orban), the specific comportment (Vasile Blaga and Tudor Chiuariu).

3. Other political figures: The ex-Presidents, Ion Iliescu: *Bunicuța* “the Granny”, Emil Constantinescu: *Țapul* “the Goat”, The PSD President, Mircea Geană: *Prostănacul* “the Tomfool/Fathead”, PSD members Șerban Mihăilescu: *Miki Șpagă* “Miki Bribe” / Viorel Hrebenciuc: *Guzganul Rozaliu* “the Pink Big Rat” / Radu Mazăre: *Mafiotul* “the Mafioso”, *Gigolo de Constanța* or *Don Juan de Constanța*, *Alifie* “the Ointment / Balm”, a PNL member, the PRM President, Corneliu Vadim Tudor: *Tribunul* “the Tribune”.

The nicknames enumerated share the preference for the speech figures of antonomasia and metaphor (*Don Juan*). The motivation varies: the persistence in politics (*Bunicuța*), the physical appearance (*Țapul*), often combined with the habit/manners of the personage (*Guzganul Rozaliu*), but the political behaviour (*Tribunul*) or the political defects are nicknamed on a large scale. For instance, *Prostănacul* is attributed to Mircea Geana by “Granny”, discontent with his political mistakes, *Mafiotul*/*Gigolo* or *Don Juan* (referenced by *de Constanța*)/*Alifie* (that sends to a Romanian expression *un om uns cu toate alifiile* “a man that tried/knows all the balms” / “knows all the political tricks”), *Miki Șpagă* cover a specific comportment, which must be highlighted and castigated by means of nicknaming.

The codenames in the files of Security: *Felix* (a Member of Parliament now in function: Dan Voiculescu), *Dana* (the ex-Minister of Culture, Mona Muscă) and *Sanda* (the ex-Minister of Justice) are not spectacular at all: these are usual

first names. But the common mentality/mindset retains them and uses them as a public punishment for their owners, who were Security informers in the communist period.

4. The typology of nicknaming: the speech figures and the word formation means involved

While analyzing the domain of Romanian nicknames and trying to organize the onomastic material on linguistic criteria, one can easily notice the variety of domains and procedures that nicknaming supposes. The following table points out the

The figure of speech utilized in nicknaming	The word formation means associated	The Romanian political nicknames
Antonomasia	–	<i>Bunicuța</i> , <i>Guzganul rozaliu</i> , <i>Buldogul</i> , <i>Captain Planet</i> , <i>Alifie</i> , <i>Piticul Atomic</i> , <i>Gigolo de Constanța</i> , <i>Șpagă</i> , <i>Mafiotul</i> , <i>Țapul</i>
Antonomasia	Conversion	<i>Prostănacul</i> , <i>Poc</i>
Antonomasia	Derivation (Affixes), truncation	<i>Răzgândeanu</i> , <i>Slăbiceanu</i> , <i>Abramburica</i>
Antonomasia	Siglum /Sigla	<i>OB (Bogdan Olteanu – PNL)</i>
Antonomasia	Contamination	<i>Adormiței</i>
Metaphor	–	<i>Sauron</i> , <i>Cuki</i> , <i>Abramburica</i> , <i>Pinocchio</i> , <i>Don Juan</i>
Metaphor	Truncation, composition	<i>Băzeus</i>
Metonymy	–	<i>Șapte case</i> , <i>Dl. Șantier</i> , <i>Felix</i> , <i>Dana</i> , <i>Sanda</i>

The cognitive linguistics’ point of view or the rhetoric’s point of view is not sufficient for explaining the means of nicknaming. The political intention in demonizing or devaluing the opposition makes use of the concepts, captured in widely known words (compounds, derivatives, abbreviations), via the word formation weapon.

Notes

¹ cf., Bidu-Vrănceanu, Angela et al., 2001; Dicționar de științe ale limbii, Editura Nemira, București: *supranume*. In Romanian there are two words which codify the person's "nickname" – *porecla* (the usual informal name of a person, used in small collectivities) and *supranumele* (the public informal name).

² cf. <http://endithinks.wordpress.com/2008/09/30/on-political-nicknames/>

³ http://www.ziare.com/Politicienii_romani_au_porecle_traznite_de_la_Captain_Planet_la_Alifie_-267559.html

⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Popeye>

⁵ http://www.ziare.com/Politicienii_romani_au_porecle_traznite_de_la_Captain_Planet_la_Alifie_-267559.html.

⁶ ibidem.

⁷ <http://www.libertatea.ro/stire/s-au-saturat-de-porecle-225478.html>

⁸ v. Lakoff, George & Mark Johnson, 1980: *Metaphors We Live By*, University of Chicago Press, Chicago.

⁹ 8. 7. v. Bidu-Vrănceanu, Angela et al., 2001: Dicționar de științe ale limbii, București, Editura Nemira, *antonomază, metaforă*, as well as Parpală-Afana, Emilia, 1998: *Introducere în stilistică*, Pitești, Editura Paralela '45, p. 159 sqq. where metonymy is included in the class of metasemems.

¹⁰ <http://www.libertatea.ro/stire/s-au-saturat-de-porecle-225478.html>

¹¹ ibidem

¹² ibidem.

¹³ v. sites of Romanian journals: *cancan.ro, hunedoreanul.ro, ziua.ro, observatorcultural.ro*

¹⁴ <http://www.libertatea.ro/stire/s-au-saturat-de-porecle-225478.html> : "Ministrului Vasile Blaga, i se spune Buldogul întrucât "mușcă" dur din dușmanii politici. Nu-i place deloc porecla și, când e comparat cu un buldog, face scene de supărare.", Tudor Chiuriu a primit porecla Chihuahua pentru că, acuză gurile rele, s-a tot gudurat pe lângă șeful lui de partid, Tăriceanu, exact ca un cățel.; for Pinocchio, v. <http://stiri.rol.ro/content/view/99034/2/>, for *Șapte Case* or *Patru Case* v. http://www.cotidianul.ro/nastase_inca_o_casa_la_mizil-64470.html, for *Bulldog* v. <http://www.evz.ro/articole/detalii-articol/832886/EDITORIALUL-EVZ-Buldogul-Blaga-eutanasiat-de-Basescu/> etc.

¹⁵ <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/Actualitate/29604/Miki-Spaga-acuzat-si-oficial-de-spaga.html>, or <http://www.libertatea.ro/stire/s-au-saturat-de-porecle-225478.html>: "*Datorită longevității pe scena politică, lui Ion Iliescu i se spune Bunicuța. El se supără foarte rău atunci când aude că este luat peste picior, spunând că are mintea încă tânără. | Lui Viorel Hrebenciuc i se mai spune și Guzganul rozaliu, aluzie la modul în care șobolanii își strâng proviziile pentru iarnă, sub pământ. Hrebe nu e deloc încântat de porecla sa. El spune că nu e adevărat și că n-a făcut asta. | Președintele Senatului a fost "gratulat" de Ion Iliescu cu porecla de Prostănașul, pentru greșeli politice făcute. Geoană se înfurie rău atunci când*

aude apelativul. | Lui Bogdan Olteanu, răuvoitorii îi spun O.B., un produs pentru igiena intimă a femeilor, de la inițialele numelui său. Olteanu nu e de acord cu apelativul și nu îl recunoaște"; for Mazăre: v. http://www.telegrafonline.ro/1216414800/articol/59885/mazare_si_mihaela_radulescu_singuri_pe_lac.html, <http://htdig.informatia.ro/jurnalul/afisez.php?sid=146004&date=2009-03-12&afisez=local>

References

Bidu-Vrănceanu, Angela et al., 2001: Dicționar de științe ale limbii, Editura Nemira, București.
Lakoff, George & Mark Johnson, 1980: *Metaphors We Live By*, University of Chicago Press, Chicago.

Parpală-Afana, Emilia, 1998: *Introducere în stilistică*, Editura Paralela '45, Pitești.

Alina Gioroceanu

Senior Lecturer Ph.D.

Department of Romanian Language

University of Craiova

Professional address: Craiova, A.I. Cuza, no. 13

Mobile-phone: 0723697276

E-mail address: alina.gioroceanu@gmail.com

ДИАРОВА, Маржан (*Атирау, Казахстан*)

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ТРАДИЦИИ И ФОРМУЛА ОФИЦИАЛЬНОГО ИМЕНОВАНИЯ КАЗАХОВ

National traditions and the formula of official names of Kazakhs

The new language policy of republic of Kazakhstan creates the real possibilities for changing priority in consciousness of Kazakh people; revives the national names, creation and spreading the names, in accordance with history, national personality and activation of the euphonious traditional names. At the same time it is occurred noticeable changes in the system Kazakh's formulas of official appellation. However our material shows that there are enough personal names, surnames and patronymics without any traditional suffixes which must be used with Russian names. The Appearance of such Kazakh surnames as Petr, Vladimir, Yuriykyzy, Sergeyuly became possibility nowadays, at the period of the active changes in Kazakh's anthroponomy system. Russian names used as surnames without traditional Russian affixes form unexpected combinations with Kazakh name and patronymic name: Petr Aydana Maratkyzy.

Investigations of such type can give a clear notion about new stage in development of Kazakh anthroponomy system and it is allowed to forecast the ways of settling such language problems.

Keywords: Anthroponomy system, Language situation, Formula of official appellation, National tradition of appellation, Registration of surname and patronymic, Inherited surname, Frequency name, Russian names of Kazakhs

Развитие и современное состояние антропонимической системы тесно связано с социально-культурным развитием и идеологией общества, в котором они созданы и функционируют. Изменение социально-экономических условий, смена демографической картины, изменившаяся языковая ситуация являются теми факторами, которые обуславливают новый этап в развитии казахской антропонимии.

Новая языковая политика независимого Казахстана создает реальные возможности для смены приоритетов в языковом сознании казахов: происходит возрождение исконных, национальных имен, создание и распространение имен, связанных с историческими, национальными личностями, активизация благозвучных традиционных имен. Наряду с возрождением и обновлением состава казахских личных имен сейчас происходят заметные изменения в системе официального именования казахов.

Трехкомпонентная формула именования – фамилия + имя + отчество, являющаяся, по мнению исследователей русской антропонимии, этнолингвистическим феноменом русского национального языка, была распространена на всей территории Советского Союза. (Супрун 2000: 7) В русской антропонимической системе, предопределенная правовыми императивами и культурной традицией, трехчленная формула официального имени человека и по сей день остается неизменной нормой, поскольку потребности социальной жизни, не мыслимой без поддержания стабильности и единства общества, обуславливают ее целесообразность и связующую макрофункцию. (Голомидова 2005: 22)

В документах абсолютного большинства граждан Казахстана и сейчас продолжает активно использоваться прежняя официальная формула именования, в которой фамилия и отчество имеют русские аффиксы. Одновременно в казахской системе именования происходят изменения, связанные с возрождением исторических национальных форм образования фамилий и отчеств, наблюдается тенденция перехода на новые антропонимические формулы. Согласно национальной традиции фамилия может быть образована от имени деда или отца ребенка, по форме фамилия может быть безаффиксной, т.е. фактически повторять имя деда или отца (*Ахмет Рахат Галимулы, Батырхан Галия*) или иметь вместо русских аффиксов *-ов(a)/-ев(a)/-ин(a)* казахские патронимические элементы *-улы/-кызы (сын/дочь)* при образовании от имени отца (*Сакенулы Бактияр, Асхаткызы Нурсулу*); эти же элементы могут служить и для образования отчеств при безаффиксном варианте фамилии (*Айбат Ануар Турланулы, Куаныш Шолтан Алмаскызы*). При образовании фамилии от имени отца формула именования становится двухкомпонентной. Возможность оформления фамилий и отчеств лиц казахской националь-

ности в соответствии с национальными традициями по желанию граждан утверждена Указом Президента Республики Казахстан в 1996 году.

Рассмотрим динамику процесса постепенной смены формул именованя на примере фактического материала по данным книги регистрации актовых записей о рождении ЗАГС г. Атырау. Следует отметить, что в Атырауской области численность казахов по сравнению с другими национальностями всегда была доминирующей, а в последнее десятилетие в связи со значительным ростом добычи нефти наблюдается миграция населения из других регионов Казахстана в областной центр. (Алтынбекова 2006: 213)

Методом сплошной выборки данных по семьям, в которых оба родителя являются казахами, нами составлены списки детей, родившихся в 2006, 2007, 2008 годах. Сравнительный анализ списков за три года позволяет сделать вывод о широком распространении национальных форм фамилий и отчеств: число детей с фамилиями без аффиксов и с фамилиями, образованными при помощи национальных элементов *-улы/-кызы*, в 2006 году составляло 45,7% от общего количества, причем всего 3,5% их родителей являлись носителями новых форм фамилий.

В 2007 году 56,9% родителей-казахов при регистрации новорожденных изъявили желание записать данные детей в соответствии с национальными традициями. В том числе 49,7% фамилий детей образованы от имени отца или деда без использования аффиксов, 7,2% фамилий образованы от имени отца с участием патронимических элементов *-улы/-кызы*.

Количество детей 2008 года рождения, являющихся носителями фамилий нового образца, также возросло по сравнению с двумя предшествующими годами и составило 82% от общего числа зарегистрированных новорожденных в казахских семьях.

Еще одним заметным изменением, характерным для современной ситуации, является переход на относительно новый тип фамилий по характеру имени в основе. В русской антропонимической формуле, длительное время использованной почти всеми народами бывшего СССР, фамилия является наследуемым компонентом, который образуется как элемент лексической системы один раз и не предполагает повторного словообразовательного акта, представляя собой династическое имя, а в

казахской антропонимии фамилия чаще образуется для представителя каждого поколения, нежели наследуется.

Согласно исследованиям Т. Жанузака, в 20-40-х гг., т.е. в начальный период формирования трехчленной формулы именованя активным способом образования казахских фамилий было использование в основе фамилии личного имени отца. В 70-е годы данный способ продолжает использоваться наряду с основным способом наименования – по имени деда, т.е. семейной фамилией. В результате анализа казахских фамилий (по данным на 1975 год) исследователь пришел к выводу о том, что процесс введения наследственной фамилии еще находится в стадии становления: наследственную фамилию, имя и отчество имели 27,7% опрошенных, в то время как фамилию от имени отца – 63,8%, ученый называет такой тип фамилии патронимом. (Жанузак 2006: 275)

Наследование фамилии в качестве семейного имени так и не получило полного распространения среди казахов, несмотря на инструкции советского периода, строго рекомендовавшие следовать единой формуле для всех народов СССР – присваивать ребенку фамилию родителей. В условиях современной языковой политики постепенно вместо наследуемой фамилии все чаще используется вновь образуемая для каждого нового поколения фамилия, в основе которой может быть имя отца или деда.

Из подвергнутых анализу 1300 записей за 2006 год о рождении детей в казахских семьях в 56% случаев фамилия образована от имени деда ребенка, например: фамилия мальчика *Абат Жанибек Сериккулы* образована безаффиксным способом от имени его деда, определяемого по отчеству отца новорожденного – *Утегалиев Серик Абатулы*; дочь *Мусагалиева Аманжолы Дауановича* носит фамилию *Дауанова* и т.п. Больше половины фамилий с именем деда в основе образованы без участия аффиксов. Анализ фамилий, образованных от имен отца, показал, что в 2006 году наиболее популярным был безаффиксный способ с повторением имени отца в отчестве: *Азамат Болат Азаматулы*, *Куат Айгерим Куаткызы*. Такая формула официального именованя зарегистрирована в 9% документов. Фамилии, образованные при помощи национальных патронимических элементов *-улы/-кызы*, составляли всего 1%.

В 2007 году 60% фамилий новорожденных были образованы от имени деда, причем 68,7% из них фактически равны имени деда,

остальные образованы при помощи русских фамилиеобразующих суффиксов –ов(а)/ –ев(а). Образование фамилии от имени отца в 2007 году происходит чаще при участии элементов –улы/-кызы (7,2%). Наследуемый тип фамилий отмечен у 29,4% новорожденных, четвертая часть таких фамилий образована безаффиксным способом от фамилии отца, например: *Адебиетов – Адебиет, Доцанов – Доцан, Ержанов – Ержан*.

Статистика типов фамилий по имени в основе в 2008 году свидетельствует о продолжении тенденции увеличения доли фамилий, образуемых от имени деда: они составили 64% от общего количества зарегистрированных новорожденных в казахских семьях, 77% фамилий этого типа образованы безаффиксным способом.

Фамилии от имени отца составляют 11%, в их числе абсолютно преобладают образованные с помощью национальных элементов –улы/-кызы (*Ерланулы Жандос, Нурболкызы Жайнагуль*), лишь небольшое количество фамилий образовано в соответствии с русской словообразовательной моделью, в основе отчества ребенка повторяется то же имя (*Ержанова Инкар Ержановна*). Количество фамилий наследуемого типа уменьшается, в 2008 году их доля составляет около 20%, причем четверть таких фамилий утратила аффиксы, имеющиеся в структуре фамилии родителей.

Наследуются и безаффиксные фамилии, при этом в официальных документах отца ребенка отсутствует отчество, что свидетельствует о том, что фамилия была образована от имени его отца, который является дедом новорожденного (*Сарсенбай Нурлан → Сарсенбай Нурлыбек Нурланулы*). Таким образом, наследование фамилии в подобных случаях вызвано желанием восстановить цепочку имен, чтобы в документах ребенка присутствовало имя его деда, именно так должна выглядеть формула именованя в соответствии с менталитетом казахов. В ходе экспресс-опроса родителей при оформлении документов новорожденных нами получены следующие типичные ответы на вопрос об имени в основе фамилии: «Я запишу фамилию своего сына на моего отца, я и мой сын – продолжатели рода», «Моя фамилия – от имени моего деда, отца моего отца, ну теперь пусть мой сын носит фамилию от имени моего отца, должно же и его имя звучать!», «Фамилия – как второе имя у европейцев,

пусть это будет имя его отца, ну и добавим слово *улы*, видно будет, что это мальчик» и т.п.

Образ мышления казахов в изучаемом аспекте таков: фамилия не должна представлять просто знак, она должна быть символом того, что каждое следующее поколение чтит имя наиболее близкого предка по линии отца. Таким образом в способах образования фамилии находит отображение казахский стереотип почитания предков: каждый представитель мужского пола должен знать имена предков до седьмого поколения.

Для получения более полного представления о происходящих изменениях в масштабе всей страны мы подвергли анализу списки обладателей государственного образовательного гранта на получение высшего образования за 2007 год, опубликованные в центральной печати. Наш взгляд, эти сведения могут служить источником для исследования казахских антропонимов в развитии: изучения разновидностей формул официального именованя, использованных в официальных документах лиц одного возрастного среза, а также для анализа степени плотности именников и определения наиболее частотных имен, использованных при наречении представителей трех поколений в целом по Казахстану, т.к. в указанных списках более или менее равномерно представлены все регионы республики.

Аналізу подвергнуты фамилии и имена студентов 1990 года рождения, а также извлеченные из приведенных в списках отчеств и фамилий (путем отсека специальных аффиксов) имена их отцов и дедов, условно считающиеся использованными при наречении лиц мужского пола, родившихся соответственно в 60-е и 30-е годы.

Одной из причин выбора материала исследования является то, что в официальных списках обладателей гранта представлены личные данные в соответствии с их документами. Как правило, перед поступлением в вузы учащиеся старших классов получают удостоверения личности, в этот важный момент в семье решается вопрос о выборе варианта фамилии: оставить написание фамилии без изменения, в том виде, как она была написана в свидетельстве о рождении (т.е. традиционный для советского периода русифицированный вариант с аффиксами –ов/-ова, –ев/-ева, –ин/-ина), или избрать один из новых форм образования фамилии

(безаффиксная фамилия от имени отца или деда, фамилия с национальным элементом *-улы/-кызы* от имени отца).

Наши данные свидетельствуют о том, что существует взаимосвязь между языком обучения и степенью распространения той или иной формулы именованя, избранной молодыми людьми при оформлении удостоверений личности.

В 2007 году 18 748 из 30 002 обладателей государственного образовательного гранта (62%) поступили на отделения с казахским языком обучения. У 11% из них фамилии и отчества оформлены в соответствии с национальными традициями, в том числе: фамилии без аффиксов имеют 1595 человек, 320 человек являются носителями фамилий с национальными элементами *-улы/-кызы*. Среди поступивших на русские отделения различных специальностей всего 221 студент-казах (2%) имеет фамилию нового образца. Значительное преобладание носителей фамилий нового образца, оформленных в соответствии с национальными традициями, среди обучающихся на казахском языке связано, во-первых, с тем, что на отделениях с русским языком обучения обладателями гранта наряду с казахами являются представители разных национальностей, например, в списках обладателей гранта в вузах северных областей много славянских и немецких фамилий и имен. Во-вторых, обучающиеся на государственном языке быстрее реагируют на проводимую языковую политику, одним из направлений которой является возрождение национальной идентичности, а оформление личных данных по-казахски воспринимается как способ идентификации с национальной культурой.

Изучение распространения фамилий нового образца по регионам республики показывает их абсолютное преобладание в вузах южных областей и города Алматы – всего 1572 обладателя государственного образовательного гранта (69%), из числа подававших документы на участие в конкурсе в вузах южного региона, имеют фамилии, оформленные в соответствии с казахскими национальными традициями. В том числе обучающихся в вузах Алматы – 1160, Шымкента – 188, Талдыкоргана – 91, Кызылорды – 56, Тараза – 29, в вузы Астаны зачислены 48 обладателей гранта с фамилиями нового типа из южного региона. Если считать, что в вузах Алматы учатся выходцы из всех областей Казахстана, то данные по другим областным центрам имеют отношение в основном

к постоянно проживающим именно на территории этих областей, или по крайней мере, в соответствующем регионе.

Для сравнения приведем данные по другим регионам: в западном регионе (в вузах Уральска, Атырау, Актау, Актобе) – 180 человек, в восточном регионе (в вузах Усть-Каменогорска и Семей) – 164 человека, в Северном Казахстане – 47, в вузах Астаны – 120, в Центральном Казахстане – 227 человек из числа обладателей государственного образовательного гранта 2007 года имеют фамилии, оформленные в соответствии с национальными традициями.

Наши сведения коррелируют с выводами О. Б. Алтынбековой о доминирующем положении государственного казахского языка как языка обучения в южном регионе по данным выбора языка ЕНТ в 2004 году: в Алматинской области ЕНТ на казахском языке сдавали 71,2% выпускников, в Жамбылской области – 77,6%, в Кызылординской области – 92,6%, в Южно-Казахстанской области – 87,7%, что в свою очередь связано с преобладанием коренного населения (Алтынбекова 2006: 173; 186; 193; 200).

У большинства студентов, являющихся носителями фамилий нового образца, антропонимические данные образуют трехкомпонентную формулу фамилия + имя + отчество, в том числе у 795 человек фамилия не имеет никаких аффиксов, равна имени (деда или представителя более старшего поколения), отчество оформлено при участии элементов *-улы/-кызы*, у 32 человек при безаффиксных фамилиях имеются отчества, образованные по русской модели; фамилии и отчества 149 человек образованы от одного и того же имени – отца, в том числе довольно странные сочетания типа *Ерлан Нурбек Ерлан, Мансур Галия Мансур*, в которых не только фамилия, но и отчество лишены показателей. Двухкомпонентная формула именованя представлена сочетанием с личным именем 805 безаффиксных фамилий (*Марат Жанна, Дауренбек Самат*) и сочетанием фамилии с национальными элементами *-улы/-кызы* с личным именем у 320 человек, здесь тоже встретились случайные образования типа *Кенжеханулы Нурлан Кенжеханулы, Сапаркызы Алия Сапаровна*. Наличие нестандартных сочетаний в документах молодых людей свидетельствует о недостаточном внимании сотрудников соответствующих учреждений к оформлению официальных документов.

Сопоставление личных имен с именами, являющимися основой отчеств и фамилий, представляет собой яркий иллюстративный материал, свидетельствующий о присутствии противоположных тенденций в развитии казахской антропонимии: имеется набор постоянных имен, повторяющихся в каждом поколении и позволяющий говорить о преемственности и традиционности некоторого количества имен, образующих базу национального именника; одновременно в списке имен каждого из поколений выявляются характерные именно для данного периода антропонимы, что свидетельствует об изменчивости национального антропонимикона.

К именам, образующим базовый список казахских имен можно отнести мужские *Абай, Абылай, Аман, Али, Болат, Даулет, Мурат, Нурлан, Серик, Султан, Омирзак, Талгат, Темир, Турар, Турсын*. К примеру, имя *Абай* – одно из почитаемых и постоянно присутствующих в перечне мужских имен, меморативное имя, используемое как символ мудрости и расцвета национальной литературы, – наибольшей активностью обладало в 50-60-е годы: в составе отчеств исследуемого нами списка обладателей гранта оно встречается 90 раз, в фамилиях – 9 раз и в списке имен – 19 раз. Это имя является одним из популярных и в начале XXI века.

Ранее активно используемые компоненты составных имен *абд/габд/кабд* (ар. ‘раб аллаха’) в списке фамилий фигурируют 594 раза, составляют основу 565 отчеств, в именах студентов встречаются всего 28 раз. Также на спад идет активность компонентов *аман* (пожелание здравствовать): 125 раз в составе фамилий, 413 – в отчествах, 64 – в именах; *жума* (обычно использовался при наречении родившихся в пятницу): от 363 в составе фамилий и 309 в основах отчеств до 18 в перечне имен, *тур* (использовался как заклинание в семьях, где дети умирали, в составе имен *Турар, Турсын, Тургали, Турсынай, Турсынгуль*) и т.п. В целом присутствует тенденция сокращения количества составных имен, хотя за счет различных вариантов сочетания известных компонентов продолжается создание новых имен.

Показатели постепенного роста популярности имени одного из исторических лиц – хана *Абылая* – можно считать проявлением поддержки национальной идеи единения казахов во имя возрождения культурно-

исторических ценностей: оно составило основу всего 5 фамилий, причем только в одной фигурирует обозначение статуса ‘хан’ – *Аблаиханов*, что объясняется особенностью исторического периода (мало кто мог в 30-е годы решиться назвать сына в честь хана), имя *Абылай* использовано в основе 30 отчеств, в том числе в 8 с компонентом хан, и наконец в качестве имен 28 человек 1990 года рождения.

Другим важным, на наш взгляд, выводом при анализе именников трех поколений является низкий показатель одноименности. Количественный анализ казахских имен, лежащих в основах фамилий, в сравнении с числом их носителей показал в среднем 1,4 человека на одну фамилию, т.е. однофамильцев очень мало. Средний показатель одноименности среди отчеств – 4, т.е. одним именем в 60-е годы называли 4 человек. Наибольшей популярностью пользовались имена *Аскар, Амангельды, Абай*. Список имен имеет еще более высокую плотность: количество носителей имен относительно числа использованных имен – 5,6. Самым частотным мужским именем в нашем материале является *Азамат* – 136 человек названы эти именем, на втором месте имя *Алмас* (74), далее *Айдос* (65), в целом 41 имя имеет показатель частотности выше среднего. Таким образом, статистика имен представителей трех поколений показывает постепенный рост плотности мужского именика.

В описываемом источнике выявлено достаточное количество казахских фамилий и отчеств, в основе которых – имена, образованные от апеллятивной лексики, принадлежащей как русскому, так и казахскому языкам: *Армия, Аскер* (‘воин’), *Кандидат, Кенес* (‘совет’), *Март, Народ, Наурыз* (название весеннего месяца и праздника), *Октябрь, Партизан, Пестифаль* (искаженное *фестиваль*), *Повед* (искаженное *победа*), *Праздник, Сайлау* (‘выборы’), *Санак* (‘перепись’), *Совет, Съезд*), *Тонкерис* (‘революция, переворот’). Возникновение подобных фамилий у лиц казахской национальности обусловлено «оригинальными» именами представителей старшего поколения (30-50-х годов). Кроме того, присутствие в современном казахском антропонимиконе фамилий, образованных от апеллятивных имен указанного типа еще раз подчеркивает зависимость способов имянаречения от условий жизни этноса, социальных отношений. «Возникновение и развитие личных имен, фамилий и их типов тесно связаны с определенными этапами исторического процесса», –

пишет Т. Жанузак (Жанузак 2006: 260). На присутствие хронологического аспекта у всех категорий собственных имен указывает А. В. Суперанская: «Каждая эпоха дает свои типовые модели и морфемы-наполнители». (Суперанская 1973: 173) Так называемые «событийные» имена, обширность тематики которых в казахской антропонимии была описана исследователями, связывалась в основном с конкретными событиями, совпавшими с временем появления младенца на свет: *Жанбырбай* – ‘рожден во время дождя’, *Аманжол* – ‘добрый путь’, *Кошербай* – ‘рожден во время кочевки’ и т.п. (Жанузак 2006: 267) При отсутствии записи официальной регистрации подобные имена служили своеобразной подсказкой, отметкой, помогающей запоминать приблизительное время рождения ребенка. Имена поколений послереволюционных и послевоенных десятилетий значительно отличаются от предшествующего смыслового ряда: если имена типа *Армия* (в казахском варианте *Аскер*), *Праздник*, *Кандидат* свидетельствуют о степени значимости определенных событий для семьи (отец ребенка ушел в армию; день рождения совпал с праздником; отец ребенка или кто-то из близких родственников стал кандидатом наук), то присутствие фамилий, образованных от названий абстрактных понятий (*Бостандык* – ‘свобода’, *Даму* – ‘развитие’, *Достык* – ‘дружба’), от наименований широкомасштабных событий (*Победа* или чаще в казахском варианте *Женис*, *Сайлау* (‘выборы’), *Санак* (‘перепись’), *Кенес* и *Совет*, *Съезд*, *Фестиваль*), свидетельствуют об изменении системы ценностей в сознании людей.

Названия месяцев и дней недели традиционно используются казахами в качестве имен, однако необходимо обратить внимание на особую семантику имен *Октябрь* и *Наурыз*. С именем *Октябрь* связана память о Великой Октябрьской социалистической революции, т.е. это имя подразумевало идеологическую нагрузку, веру народа в светлое будущее; именем *Наурыз* называли не просто родившихся в марте, а именно в период весеннего праздника Наурыз мейрамы, который сейчас официально отмечается 22 марта, а в Атырауской области люди начинают приветствовать друг друга, поздравляя с началом еще одного года уже с 14 марта. Таким образом, использование этого имени в разных регионах Казахстана может иметь свои особенности в отношении точной даты рождения ребенка.

Русские имена часто использовались в качестве оберега, традиция подобного именнаяречения присутствует у казахов по сей день. В исследуемом материале встречаются безаффиксные фамилии и отчества лиц казахской национальности, основу которых представляют русские имена (*Петр*, *Константин*, *Владимир*, *Юрийкызы*, *Сергейулы*). Появление фамилий такого рода стало возможным только сейчас, в период активных изменений в казахской антропонимической системе. В условиях современной языковой политики постепенно вместо наследуемой фамилии все чаще используется вновь образуемая для каждого нового поколения фамилия, в основе которой может быть имя отца или деда, причем фамилия может быть образована без участия аффиксов. Так русское имя, когда-то использованное для наречения мальчика, становится фамилией, образуя неожиданные сочетания с казахским именем и отчеством: *Петр Айдана Мараткызы*.

Особые изменения в общую картину казахской антропонимической системы вносят оралманы (этнические казахи, длительное время проживавшие вне пределов Казахстана и теперь возвращающиеся на историческую родину): 181 человек из числа обладателей гранта для лиц казахской национальности, пока не являющихся гражданами Республики Казахстан, не имеет фамилии, у 37 человек в официальном списке представлены только имена, у 17 человек – только фамилии. Имена, отчества и фамилии молодых людей, прибывших на историческую родину, в большинстве случаев являются казахскими по происхождению, среди них много забытых, вышедших из употребления имен с налетом архаичности (*Рана*, *Сетерхан*, *Калидаш*, *Онгария*, *Будий*, *Хайвхан* и т.п.). В то же время в указанных именах наблюдается след естественного влияния чуждого языка: они несут отпечаток другой антропонимической системы и хранят особенности языка той страны, где были оформлены их первичные документы (*Хоёке Сувхаан*, *Даривхан Нурбек*, *Шырба Михуа*, *Хурмет Ерген*) во многих сочетаниях при отсутствии патронимических аффиксов непонятно, является первое личным именем студента или именем его отца (*Ясын Катыран*, *Бакыт Ардак*, *Сетер Нурмуқан*). Такой недостаток характерен для безаффиксных фамилий в целом, но у граждан Казахстана, как правило, фамилия стоит в начале формулы именованя и по отчеству можно определить пол лица.

Таким образом, изучение различных документов, представляющих сведения о казахах, родившихся в Казахстане и вне его границ в разное время и при разных социально-политических условиях, свидетельствует о значительных изменениях как в перечне имен, так и в формулах официального именованя. Кроме того, исследования такого характера дают достаточно четкое представление о новом этапе в развитии казахской антропонимической системы, что в свою очередь делает возможным прогнозировать пути решения возникающих проблем.

Использованная литература

- Супрун В.И. Ономастическое поле русского языка и его художественно-эстетический потенциал: Автореф... д-ра филол. наук. – Волгоград: ВГПУ, 2000.- 76 с.
- Голомидова М.В. Русская антропонимическая система на рубеже веков. – Вопросы ономастики. 2005, № 2, с.11-22.
- Алтынбекова О.Б. Этноязыковые процессы в Казахстане. – Алматы, 2006.
- Жанузак Т. Очерк казахской ономастики. – Казахская ономастика. 1 том. – Алматы, 2006.- 400с.
- Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. – М., 1973.

Marzhan Alzhanbayevna Diarova – candidate of philology science, associate professor, works in Russian philology department of a Atyrau Government University after Khalel Dosmukhamedov. Interests: onomastics, languages contacts, Interaction of Russian and Kazakh languages in bilinguality conditions. Author of “Atyray region toponymy in Russian and Kazakh languages bilinguality conditions” monography. She researches evolutive Kazakh anthroponimic system at the present time.

Address: Diarova Marzhan Alzhanbayevna
Satpayev str., 15a-3,
Atyrau
Kazakhstan
Phone 8(7122)212694
Mobile 87012184820

КРЪСТАНОВА, Ваня (Смолян, България)
КАРАМФИЛОВА, Петя (Смолян – В. Търново, България)

КЪМ СЪВРЕМЕННИТЕ ДВОЙНИ ЛИЧНИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА

On the issue of double Christian names nowadays

The following paper deals with a study of the most common masculine and female double first personal names in the city of Stara Zagora. The compilation of names has been analyzed on two basic features: origin of names and word formation peculiarities.

Keywords: contemporary masculine and female double personal names, origin, word formation peculiarities.

0. Съвременната антропонимична система е много чувствителна и податлива на промени лексикална подсистема на езика. Тя отразява в голяма степен динамичността на езиковите и неезиковите процеси, които влияят върху развоя на личноименната система през определен период от време. Значими за промяната на антропонимичната система са различни фактори, измежду които по-важни са:

- устойчивостта на традицията при избора на имената;
- промяната на нагласите, естетическите вкусове и потребности под влияние на глобализацията се социокултурен контекст и др.

Личните имена могат да бъдат проучвани в езиков план от различни гледни точки – етимологична, словообразователна, граматична, семантична и др. Обект на нашето изследване е проучването на корпуса от съвременни двойни лични собствени имена, ексцерпирани от гражданските регистри на град Стара Загора за периода 2004–2008 г. Корпусът включва имената на 6934 деца, родени през този период.

1. Теоретичен обзор

В системата на личните имена, макар и относително, се разграничава ядро и периферия (Ковачев 1987: 126). Изследванията върху българските двойни лични имена не са много, защото като явление те принадлежат по-скоро към периферията на българската антропонимична система. В диахронен план двойни имена се откриват още през Средновековието. Като най-ранен пример за двойно име се посочва името на сина на хан Омуртаг Енравота-Воин, регистрирано през IX век. Историческите извори дават сведения за няколко български владетели и техни близки с двойни имена. Част от владетелските имена представляват комбинация от езическото име на съответния владетел и християнското, получено след покръстването му – Борис-Михаил, Владимир-Расате. Друга група двойни имена са комбинации от светското и монашеското име на съответния индивид след приемане на монашество – Константин-Кирил (Ковачев 1987: 145).

Необходимо е да се отбележи, че имена на владетели като Иван Асен, Михаил Асен не представляват двойни лични имена. Второто име показва принадлежността към съответната владетелска династия – в случая Асеновци (Андрейчин 1968: 556).

Въз основа на тези данни може да се заключи, че в исторически план процесът на именуване с двойни имена има механичен характер за антропонимичната ни система и е свързан с религиозната или светската традиция.

В съвременния социокултурен контекст изборът на двойни лични имена е силно повлиян от западноевропейския модел на многокомпонентните лични имена (двойни, тройни и т.н.), присъщ за страните, приемани от българите като по-развити в културно и икономическо отношение.

С падането на ограниченията за избора на имена след 1990 г. у нас се забелязва тенденция към увеличаване на двойните лични имена. По наше мнение процесът ще бъде активен за антропонимичната ни система през следващите години. В предложения материал ще направим опит да анализираме особеностите на съвременните двойни лични имена в плана на словообразуването и произхода им.

2. Теоретична рамка

Терминът “двойни имена” включва тези имена, които се състоят от две напълно самостоятелни имена от еднакъв тип, неразделими в официалната, а често и в битовата сфера. Такива могат да бъдат личните собствени имена, фамилиите, агнионимите, топонимите и др. (Подольская 1978:52). В настоящето изследване приемаме, че двойните лични собствени имена се състоят от две самостоятелни имена, които са в равноправни смислови отношения помежду си и които не са свързани в обща антропонимична основа (Бел. 1).

Двойните лични собствени имена могат да бъдат включени към системата на сложните имена. Основанията за това са следните:

– в семантичен план двойните лични собствени имена се отнасят към един и същ денотат, имат само един референт от извънезиковата действителност;

– от езиково гледище те следват правописната практика, според която са оформени сложните думи в българския език – пишат се полуслято, което е присъщо за изписването на сложните имена (Бел. 2).

В този смисъл отнасянето на двойните лични собствени имена към цялата група на сложните имена не противоречи на съществуващите логически и езикови по характер отношения между думите в речника на езика ни.

След като включваме двойните лични собствени имена към сложните имена, възниква въпросът, къде е мястото на двойните имена в класификацията на сложните лични собствени имена и как те се вписват там.

В проучванията върху съвременната българска антропонимия свои схващания за класификация на сложните имена изразяват Ст. Илчев (1968: 26-27) и Ж. Бояджиев (1975: 146). Според тях при разграничаването на сложните имена, наричани хибриди или кръстоски, могат да се обособят три разновидности:

а) имена, в които се съдържат фонетични или морфологични елементи от две различни имена като Добрилия, Цветозар и др.;

б) нови производни имена със завършек от стари имена – Златислава като Десислава, Денислав като Радослав и др.;

в) имена, в които личат отделните съставни части – Благоцвета – от Блага и Цвета, Добридим – от Добри и Димо и др.

Предложената класификация по наше мнение съчетава едновременно два различни класификационни признака:

– словообразователен, защото се отчита наличието на ясно отграничени фонетико-морфологични елементи или отделни съставни части – в имената от първата или от третата подгрупа;

– етимологичен, защото се посочва произходът на втория, завършващ формант на сложното име (старинен славянски завършек *-слав, -мир* и др.) – за имената от втората подгрупа.

Свързването на двата критерия придава нееднородност на класификацията и затруднява в определени случаи отнасянето на сложното име към някой от подвидовете. Така например имена като Цветозар, Радослав, Богомил, Радосвет и др. могат да бъдат отнесени еднакво към сложните имена, съдържащи морфологични елементи от две имена, както и към имена със старинен завършек (Бел. 3).

В тази класификация на сложните имена двойните лични собствени имена не намират място. Ще се опитаме да предложим друга класификация, основана само на словообразователен критерий, която включва двойните лични собствени имена.

Сложните лични собствени имена могат да се класифицират като:

1) Двусловни имена с налични съкратени основи;

2) Двусловни имена с налични две цели едноословни имена, свързани в обща антропонимична основа;

3) Двойни лични имена с налични две равноправни основи без обща антропонимична основа.

В първата подгрупа се включват всички сложни лични имена, в които има 1 или 2 съкратени основи. Съкратената основа може да бъде както първа, така и втора или и двете едновременно. Тази група включва имената със старинен славянски завършек (формант) като: Станислав (от стб. *стати* и *-слав*), Светозар (от стб. *свѣтъ* и стб. *зариати*) и др. Тук намират място и новите имена хибриди, в които се откриват съкратени форми на имена като Ивангелина (Ивана и Ангелина), Иванеса (Ивана и Веса), Радинела (Радка и Нела) и др.

Във втората разновидност имената са с 2 цели основи, свързани в обща антропонимична основа (със или без съединителна гласна): Богомил (бог и мил), Розалина (Роза и Лина), Благовест (благ,-а и вест) и др. В

тази подгрупа влизат и имената с характер на оказионализми като Милославна, Розецвета, Светлодора, Лилияна (Бел. 4).

Двойните лични собствени имена са с две отделни и равноправни в смислово отношение основи, свързани полуслято – Иван-Александър, Ана-Мария, Паула-Реджина и др.

Приликата между втората и третата група е голяма, защото имената с две цели основи, свързани в обща антропонимична основа, лесно могат да се отделят с тире и веднага да се превърнат в двойни: напр. Светлодора – Светла-Дора, Лилияна – Лили-Яна. Обратният процес също е възможен, но най-вече при кратките двойни имена: Ан-Мари – Анмари, Донна-Тела – Донатела, Крис-Мари – Крисмари и др.

3. Някои особености на съвременните двойни лични собствени имена

Тъй като двойните лични имена са неразделна част от системата на личните собствени имена, ще ги анализираме според произхода на едноословните им лични имена, образуващи двойното име. При наблюденията от нас съвременни двойни лични имена се откриват същите четири разновидности, посочени от Н. Ковачев (1987: 146). Това са следните комбинации според произхода на всяко от личните имена:

А) Домашно лично собствено име (ДЛСИ) + ДЛСИ – Пресияна-Божидара;

Б) ДЛСИ + Чуждо лично собствено име (ЧЛСИ) – Дария-Елинор, Крум-Петър;

В) ЧЛСИ + ДЛСИ – Жан-Божидар, Иван-Асен, Костадин-Лъчезар;

Г) ЧЛСИ + ЧЛСИ – Ана-Мария, Силвия-Реджина, Жаклин-Мириям, Донна-Тела, Крис-Мари, Ева-Мария, Алекс-Александър, Брайан Кристофър, Олав-Николай, Теодор Гюнтер и др.

Наблюденията ни върху произхода и комбинирането на отделните лични имена в състава на двойните лични собствени имена показват, че принципно се запазва съотношението между отделните разновидности в групата на съвременните двойни имена такова, каквото е било и преди 30 години (Ковачев 1987 :146). И днес най-много са двойните имена от вида: чуждо име – чуждо име, а най-малко от вида: домашно име –

домашно име. Това е още едно доказателство, че двойните собствени имена не са иманентно присъща част на личноименната ни система. Техният избор е силно повлиян от външни за езика ни фактори.

Най-разпространени са двойните имена с първи компонент Мария, Ана, Иван и Йоан по обясними причини (Бел. 5).

Двойните лични имена са вторично появили се в българската антропонимична система. Въпреки това те са неразделна част от съвременната ни личноименна система и се подчиняват на общите за езика ни процеси и закономерности. Обогащаването на лексиката е свързано с използването на различните начини на словообразуване като: морфемно словообразуване, композиране, лексикални съкращения, калкиране и др. Аналогични деривационни похвати се използват и в антропонимичната система. В ексцерпирания копус от лични собствени двойни имена се откриват следните особености:

А) Съкращаване на едното лично име, при което се получава комбинация от хипокористик + лично име или хипокористик + хипокористик: Алекс-Александър (Алекс – съкратено от Александър), Крис-Мари (Крис – от Кристин/-а; Мари – от Мария), Ан-Мари (Ан – от Ана; Мари – от Мария) и др.

Б) Суфиксално доофоряне на имена чрез прибавяне на характерните показатели за родова принадлежност -а, -я (за женските имена): Мария-Луиза (второто име е от оригиналното *Louise*), Мария-Габриела (от *Gabrielle*) и др.

В) Наличие на варианти при двойните лични имена. Вариантността се осъществява на фонетично равнище и се дължи на някои фонетични промени, изразяващи се в промяна на един звук в друг: така например се среща Силвана-Мария, но и Силвена-Мария вероятно по подобие на втория компонент в Мария-Дарена, Мария-Галена. Обясненията за това могат да бъдат две: първо, че има преход на една гласна в друга: $a > e$ или $u > e$; второ, че днес в българската личноименна система суфиксът *-ена* показва висока активност при образуване на нови женски имена от съвременен тип: Галена, Дарена, Любена, Ивена и др. (Кръстанова, Поломац 2008).

Г) Заемане на готови чужди имена. Заемат се готови двойни имена – Мария-Антоанета, Мария-Магдалена и др., както и едноосновни имена,

които се включват без трансформация в състава на двойното лично име, следвайки точно модела на чуждото име – Жаклин-Мириям, Паула-Реджина, Олав-Николай и др.

Словообразователните особености на съвременните двойни лични собствени имена показват как езикът “адаптира” външните за него феномени. Поради самостоятелността и равноправността на двете лични имена в състава на двойното име, двойните собствени имена “търпят” малко промени на словообразователно равнище. Този начин на именуване е нетипичен за българската антропонимична ни система и е резултат на засиленото взаимодействие между нея и чужди антропонимични системи, за които той е нормално явление. Някои наблюдения върху други славянски антропонимични системи – руска, полска и сръбска – показват, че двойните лични имена не са характерни и за тях (Бел. 6).

Събраният корпус от лични собствени имена за 2004–2008 г. включва 1058 имена, дадени на 6934 деца, родени през този период в град Стара Загора. Фреквентността на двойните лични собствени имена спрямо групата на сложните имена в корпуса е следната:

Общо групата на сложните имена: 178

От тях двойни лични собствени имена: 39; от които мъжки – 12; а женски – 27;

Другите сложни имена: 139; от тях мъжки – 60; женски – 79.

В групата на сложните имена (общо 178) двойните лични имена представляват 21,91%.

Сложните имена са 16,82% от всички имена – 1058, а двойните лични имена са 3,4% от целия корпус.

Изборът на двойни лични собствени имена е социално мотивиран. Повечето родители смятат, че двойните лични имена придават по-висок социален статус на детето точно защото тези имена са нетипични за българската антропонимична система. Само за последните 5 години в 1 град са регистрирани 52 двойни имена, приблизително по 11 за година. Ако сравним тези данни с извадката на двойните лични имена за цяла България за 70-годишен период (1353 двойни и 16 тройни), която представя Н. Ковачев (цит. съч., 147), ще установим силно увеличение на броя на двойните лични имена. Изследването на Н. Ковачев върху 99 бивши околийски градове показва, че средно за година са регистрирани

приблизително 20 двойни имена. Нашето проучване установява, че само в един град за една година се дават приблизително толкова двойни лични имена, колкото по-рано във всички български околии, което подсказва активността на процеса.

4. Заключение

В основополагащия за проучванията върху българската антропонимия труд “Българските собствени имена. Произход и значения” на Г. Вайганд не се отбелязват двойни имена. Авторът посочва в предговора, че е събрал материала за изследването си “от речника на Н. Геров, от алманаха на д-р Ив. Парлапанов и от разни сборници и вестници” (Вайганд 1926:3). Липсата на двойни лични имена в изброените източници, които би трябвало да дават представителна картина на антропонимичната ни система от онова време, подсказва, че увеличаването на броя на двойните лични имена е сравнително ново явление, чието проследяване и развитие ще представлява интерес за езиковедите.

Фреквентността на двойните лични имена в корпуса от лични имена говори за устойчивост на тенденцията за увеличаване на броя им във времето. Това е свързано със социално-психологически мотиви, а не с исторически обусловени процеси, характерни за българската личноименна система. Нарасналият брой на двойните лични имена засяга не само количествената, но и качествената страна на именника ни (Бел. 7).

Наличието на двойни лични собствени имена отразява в най-голяма степен силното въздействие на екстралингвистичните фактори, влияещи върху развитието на антропонимичната ни система в съвременния глобализиращ се социокултурен контекст. В този смисъл системата на двойните лични имена като сравнително нов за личноименната ни система феномен е интересен обект за научни изследвания. Едно обстойно проучване върху по-широк езиков ареал ще даде по-пълна представа за етимологичните, словообразователните и граматичните особености на българските двойни лични имена.

Бележки

1. За по-голяма стегнатост в изложението ще използваме приетия терминологичен израз *двойни лични собствени имена*, като ще имаме предвид и тройните лични собствени имена, колкото и рядко те да се срещат у нас. За краткост ще употребяваме като синонимни на терминологичния израз съчетанията двойни лични имена и двойни собствени имена.

2. Липсата на тире между някои двойни лични имена е напълно формално и под влияние на западната езикова практика, която също е неединна в това отношение. Така например името на една от най-известните исторически личности Мария-Антоанета се изписва както полуслято, така и разделно в различни чужди исторически и литературни източници. В българския език отпадането на тирето при изписването на някои двойни собствени имена не означава наличието на различни смислови отношения между тях, а е въпрос на родителско предпочитание.

3. А. Кондукторова посочва, че освен славянските компоненти -слав и -мир, в структурата на новите сложни имена се срещат и други старинни компоненти : -дар, -мил, -зар, -свет и др. (Кондукторова 1986 : 80)

4. Имената оказионализми са взети от примерите на А. Кондукторова (Кондукторова 1986: 80).

5. В масовото съзнание на българина тези имена се възприемат като домашни, поради дългия период на тяхното съществуване в антропонимичната ни система. Те се налагат под силното влияние на православната църква след приемането на християнството.

6. Една съпоставка с корпус от съвременни сръбски имена разкрива, че в целия корпус от лични сръбски имена – 13 387 на брой, за същия период 2004-2008, се откриват само 5 двойни лични женски имена. (Кръстанова, Поломац 2008).

7. В. Бондалетов посочва, че такива промени като: обновяването на най-често срещаните имена, разнообразяването на репетоара на женските имена, измененията в статистическите параметри на именника и др., са дълбоки процеси, засягащи качествената страна на именника на един народ (цит. съч. , с. 128).

Библиография

Андрейчин 1968: Андрейчин, Л. Двойни лични имена. – Български език, XVIII, № 6, 555-556.

Бояджиев 1975: Бояджиев, Ж. Към въпроса за хибридните лични имена – Български език, XXV, № 2, 146-148.

Бондалетов 1983: Бондалетов, В. Д. Русская ономастика. Москва.

Вайганд 1926: Вайганд, Г. Българските собствени имена. Произход и значения. София.

Илчев 1969: Илчев, Ст. Речник на личните и фамилни имена у българите, София.

Ковачев 1987: Ковачев, Н. П. Българска ономастика. София.

Кондукторова-Вълканова 1986: Кондукторова-Вълканова, А. Новите сложни лични имена в българската антропонимия – Език и литература, № 5.

Кръстанова, Поломац 2008: Кръстанова, В., Вл. Поломац. Антропонимске корелации између савремених бугарских и српских личних имена, Крагујевац.

Подольская 1978: Подольская, Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Регистър на двойните лични собствени имена в град Стара Загора за периода 2004–2008 г.

(в скоби се посочва честотата на името)

Ан Мари, Анна-Мария (7), Анджела Мари Лорет, Алекс-Александър, Брайан Кристофър, Георги-Даниел, Дария-Елинор, Донна-Тела, Ева-Мария, Жаклин-Мириям, Жан-Божидар, Иван-Асен (2), Йоан-Александър (2), Йоан Мартин, Костадин-Лъчезар, Крис-Мари, Крум-Петър, Леонардо-Христо, Мария-Антоанета (2), Мария-Богомила, Мария-Габриела, Мария-Галена, Мария-Дарена, Мария-Джорджия, Мария-Дейзи, Мария-Луиза, Мария-Магдалена (6), Мария-Микаела, Мария-Милена, Мария-Нелина, Мария-Цветелина, Олав-Николай, Преслава-Божидара, Паула-Реджина, Силвана-Мария, Силвена-Мария, Симона-Изабел, Теодор Гюнтер

Доц. д-р Ваня Кръстанова – преподавател в ПУ „Паисий Хилендарски” – Филиал Смолян, катедра „Филология”. Област на научни интереси – езиково обучение, ономастика, текстоллингвистика, теория на дискурса и др.

Адрес за кореспонденция: vanyakr@abv.bg

Гл. ас. д-р Петя Карамфилова – преподавател в ПУ „Паисий Хилендарски” – Филиал Смолян, катедра „Филология”. Област на научни интереси – историческа лингвистика, ономастика и др.

Адрес за кореспонденция: pekaram@abv.bg

МИХАЙЛОВА, Димитрина (София, България)

СТАТУС, ФУНКЦИЯ И СЕМАНТИКА НА АНТРОПОНИМА МАРА В КРАТКИЯ ФОКЛОРЕН ЖАНР И ФРАЗЕОЛОГИЯТА

Status, function and semantics of the anthroponym Mara in the short folklore genre and in phraseology

The subject of research is the status, function and semantics of the Bulgarian anthroponym Mara based on materials from the short folklore genre and from phraseology. The subject of discussion is the degree of appellativisation in connection with the frequency of use, the expressive and stylistic nuances and the pejorative connotation of the anthroponym.

Keywords: anthroponym, appellativisation, pejorative connotation

Поради факта, че антропонимите са не само граматична, но и лексикално-семантична категория, задача на езикознанието е да ги изследва в езиков контекст. Погрешното им разглеждане във от него води до отричане на тяхната семантичност, а откъсването им от живата реч е причина те да бъдат противопоставяни на апелативите.

В съвременното езикознание съществуват противоречиви мнения относно съдържанието на антропонимите. Основен предмет на дискусията е тяхната “понятийност”, която или се отрича напълно, или се надценява. Съществува примиряваща двата възгледа теория.

Наличието на вътрешно съдържание е характерна особеност на антропонимите. Народът търси осмисляне, внася в тях понятия и често ги преобразува в символи. Те могат да предизвикат асоциации, да конотират качества и свойства понякога значително по-енергично от апелативите, семантичното им натоварване може да бъде голямо.

Предмет на изследването е статусът, функцията и семантиката на българския антропоним **Мара**, съкратена форма на Мария, битуващ широко в народната среда, върху материал от краткия фолклорен жанр (Арнаутов 1949, Геров 1895–1904, Славейков 1889–1897, Стойкова 1970) и фразеологията (Фразеологичен речник 1974–1975), където неговата фреквентност е изключително голяма.

Обикнат изразителен похват в краткия фолклорен жанр е употребата на разнообразни форми на иносказателна образност, в т.ч. и антропоними. Думите “човек” и “хора” изразяват отвлечени понятия, пословицата ги заменя с “кум”, “кума”, “сват” или с антропоними, които имат по-осезателно значение (Буслаев 1859:59).

Като художествен образ антропонимът се подчинява на семантичните закони, разширява номинативния си обхват и преминава от конкретното към общото и абстрактното понятие. Освен че индивидуализира, той е социален знак и отнася своя носител към категория индивиди с приблизително сходно социално положение (Никонов 1967:154).

В примерите: *Горделива Мара – сополиви Марчо. Мара иска печено, булката – варено, а ние с дяда каквото намерим. Друга не е родила, освен Мара – Васила*, антропонимът **Мара** съществува само формално. Той е загубил референцията си и вътрешната си форма, не може да се идентифицира с конкретен денотат, престава да назовава и да бъде израз на единичното, и изчерпвайки ономастичната си функция, започва да означава и обобщава, деонимизира се и се превръща в апелатив (Гардинер 1954:8). Апелативното понятие се явява там, където единичното постепенно се загубва. Затова способства и обстоятелството, че антропонимът е обикновено трето лице, за което се говори и по този начин лесно придобива обобщено значение.

Максималната абстрактност на антропонима **Мара** позволява в един и същ, или в два и повече приблизително еднакви контекста, той да се замени с друг, без да се промени смисълът на съжденията. Добил обобщаващ смисъл в поговорката *До ще Мара за пепел, да-ща и жарава*, антропонимът **Мара** се заменя с Пена във варианта *До-ще Пена за пепел, пода-ща и главнята*. Срв. в подкрепа вариантите на пословицата *Друга не е родила, освен Мара – Васила*, а именно: *Друга не е родила, освен Герга – Васила. Друго майка не раждала, саде е Герга – Горана*.

Възможността за синонимна замяна на антропонима е свидетелство за загуба на онимните му признаци единичност и индивидуалност.

Ако в пословицата *Горделива Мара – сополиви Марчо* заменим **Мара** с апелативите *жена* или *майка*, а Марчо – с *дете* или *чедо*, получаваме идентични по смисъл съждения: *Горделива жена – сополиво дете. Горделива майка – сополиво чедо*.

Вследствие на обобщението, антропонимът може да се замени в един и същи контекст и с местоименен оборот или числително име. Смисълът на пословицата *Мара иска печено, булката – варено, а ние с дяда каквото намерим* не се променя във вариантите без антропоним: *Някой иска печено, друг – варено, а ние каквото намерим. Един иска печено, друг – варено, а ние каквото намерим*.

По едни или други причини, често екстралингвистични, антропонимът се натовазва с отношение и подчертано експресивно-стилистична оцветеност, мотивирани от необходимостта да се квалифицира. Конотацията му е съсредоточена често в представи за човешки качества, без те да се назовават непосредствено.

Степента на апелативизация при антропонимите е различна и зависи от тяхната фреквентност. Особено висока е при обсъждания тук оценъчно-характеристичен антропоним **Мара**, средство за създаване на ироничен женски образ. Той е натоварен с негативност, не защото името не е симпатично, а защото е често срещано, поради което може да обобщава. В случая става въпрос за неговата полисемия, символна натовареност и социална оценка. В резултат на деонимизация антропонимът **Мара** получава пейоративна конотация и се свързва с представата за простовата, глупава, несъобразителна, недосетлива, лекомислена, груба, небрежна, немарлива, нечистоплътна жена, лоша стопанка, скитница и пройдоха, която престава се материализира чрез примери от пословици и поговорки:

а) ‘глупост и простоватост’: *Празна Мара тъпан била. Сичко има Мара, сал си фереджа нема. Потурчила се Мара, да не носи свински цървули, а тя заносила кучешки. Търсила Мара коланя, че си засрала гerdаня. Мома Мара ръкойки превръща, та си дири сърмено коланче. Прати Мара на вода, иди, Беро, след нея. До-ше Мара за пепел, да-ща и жарава. Шие, пори наши Мара, праздна да не стои. Всичко е Мара втасала, сал не се е изресала;*

б) 'недосетливост, несъобразителност': *На тѣпана Мара гроши дала, за булката кръст немала (Да знае Мара кога е кумувала и на тѣпана гроши дала);*

в) 'лекомислие, слабохарактерност': *Милостива Мара, на секиму дала. Обичала Мара хорото и отишла подир гайдаря;*

г) 'скитосничество': *Без Мара не бива попара. Мара е у секо гърне мерудия;*

д) 'немарливост': *Мара води хорото – кучката ѝ яде брашното. Играй, Маро, поигравай, и дома си не забравяй;*

е) 'небрежност и нечистоплътност': *Чиста Мара и пречиста и цървула ѝ у гърнето. Секи ден Мара гиздава, на свят ден Мара гнидава (Ката ден Мара лепа, на голем ден – слепа);*

ж) 'липса на женственост, грубост': *Била се Мара с юнака, че му строшила кривака.*

Може да се предполага, че някои от изброените примери са предшествани от приказки с конкретен денотат или са създадени във връзка с реално съществуващ такъв. Поради емоционалността на контекста, с течение на време образът придобива символичност, започва да обобщава и на антропонима **Мара** започват да съответстват понятия, съотносими с човешки качества. Обобщаващият образ позволява използването на краткия фолклорен жанр при определени житейски случаи. Всяко обобщение има значение за нас само тогава, когато ние намерим без усилие конкретен случай, при който то да се използва, и го използваме, когато е нужно (Потебня 1898:125).

Деонимизацията на антропонима води често до фразеологизация, при която се запазва експресивността му, но вече по законите на т. нар. "прескок на значението", при който напълно се губи връзката със значението на оригинала и неговата експресия (Балкански 1997–1998: 43–44).

Някои от посочените по-горе значения на антропонима **Мара** – иронични употреби, взети от фолклорния жанр, са закрепени във фразеологизми. Името **Мара** се свързва в тях с представата за лоша стопанка, сплетница и неакуратна жена (Леонидова 1973:128). Срв.: *Празна Мара тѣпан била; Всичко Мара втасала* (за означаване на глупави, безсмислени, излишни приказки и действия), *мека Мара* (за отстъпчив, мекушав, лекомислен и слабохарактерен човек), *ой Мара; кърши Мара*

(за скитник и хаймана), *бербат Мара* (за мръсен и нечистоплътен човек) и др.

Статусът на антропонима в посочените съчетания е близък до този в краткия фолклорен жанр. Антропонимът не може да се идентифицира с която и да е **Мара**, съществува само формално, запазва се само в съзнанието и като писмена традиция. Значението му е конотирано и фиксирано във фразеологичната спойка с други думи. В горните примери адъективът е семантичният център и извор на информация, а придружаващият го антропоним има само подсилващ характер.

Мотивираността за употребата на даден антропоним може да се установи понякога в исторически план. Напр. фразеологизмът *мека Мара* може би е свързан със старата религиозна представа за доброта и отстъпчивост на Божата майка. Поради отслабване на връзката впоследствие се развива вторично значение, по същата причина се ражда вариант *мека Гана* и разширен вариант *мека Мара – мокри поли* (Леонидова 1973: 88).

Антропоморфните образи са често явление в гатанките. С използването им се следва една архаична традиция, при която непознатият предмет се обгръща с тайнственост. Означението с антропоними е разнообразно и неочаквано. И тук, както при пословиците и поговорките, за контекста не е важно кой антропоним присъства, а какво общо понятие заменя, поради което той може да мени своята предметна съотнесеност към общи понятия. За разлика обаче от пословиците и поговорките, където преобладават общоупотребими антропоними с голяма фреквентност, в гатанките се използват оригинални, нестандартни, понякога и необичайни имена. Изключение прави антропонимът **Мара**, чиято фреквентност и тук изненадва. Почти винаги той е придружен от адъектив, който е семантичният маркер. Функцията на антропонима е да придава образност и тайнственост на търсения предмет или явление, тъй като в гатанките образите са ярки, предметите са ясно очертани, светът е представен в развитие, свойствено на самия живот.

Антропонимът **Мара** може да изрази различни понятия в гатанките. Срв.: 'камшик': *Дълга Мара кон кара*, 'гъба': *Бяла Мара на един крак седи*, 'тиква': *Дебела Мара на плет виси*, 'печка': *Църна Мара у каици, душата ѝ пред каици*, 'баница': *Дрипава Мара стои пред цара*, 'паяк':

Наша Мара плат тѣкала, на небето го проснала, ‘камбана’: Петел пей, Мара се разлеи, ‘кокошка’: Лежи Мара на камара, чека сина от синджира, ‘ряпа’: Мара у граду, косе йой на граду, ‘ластовица’: Седи Мара уврѣх града, виче сина Миливоя више танац око града.

Във вариантите на някои гатанки компонентът **Мара** се запазва. Срв. гатанки за ‘река’: *Дълга Мара сянка няма. Бяла Мара без кости. Крива Мара, права Мара, ка е крива, да е права, и Бога достига. Дълга Мара се снег я върне, па не може да я покрие.* В други случаи антропонимът във вариантите се заменя с апелативи, без да се променя съдържанието, което е свидетелство за липса на ономастичните му признаци – индивидуалност и единичност. Срв.: вариантите на гатанка *Бяла Мара на един крак седи* за ‘гѣба’: *Бела гаска на един крак седи. Бела патка с една нога. Бяла полатка с едно краче*, както и вариантите на гатанка *Църна Мара у кащи, душата ѝ пред кащи* за ‘печка’: *Черна кучка у кащи, душата ѝ пред кащи* и на гатанката *Дрипава Мара стои пред цара* за ‘баница’: *Дрипава циганка пред царя стои.*

Като правило антропонимът в краткия фолклорен жанр е опорна дума, носител на определени понятия. Не са редки обаче случаите, когато той е само необходим компонент за сътворяване на рима, ритъм, каламбур. Пословицата е резултат от взаимните сили на звукове и мисли (Буслаев 1859: 59). Този жанр има своя ритмична организация, която преследва художествено-изразителни цели и съдейства за запазването на творенията в народната памет.

В примерите: *Без Мара не бива попара. Дочака ще Мара топла попара. Тропна Трена на вретено, прѣдна Мара на хамбара. Пуста Васила, как ги нагласила: попа Пенчо и Наца да се скрият в каца; проводила Герга, занесла им черга; проводила Мара пѣк да им се кара и др.*, антропонимите са вчленени по ритмични съображения и могат да се заменят с други по-обикнати, но пак с оглед на римата, т.е. при употребата им действат лингвистични фактори.

В заключение можем да направим следните по-обща изводи:

– “Понятийността” и съдържателността на антропонимите са закономерно явление, което откриваме при разглеждането им в контекст, т.е. в неразривна връзка и диалектично единство с други думи;

– Антропонимите могат да обобщават, вследствие на което се деонимизират, преминават в класа на апелативите и запазват само външната си форма;

– Антропонимите, както апелативите, могат да придобият в контекст многозначен смисъл. Те развиват значения в многообразни ситуативни условия, което изисква всеотраден подход при изучаването им;

– В краткия фолклорен жанр и във фразеологичните съчетания антропонимът **Мара** е любима единица и има ясно изразено съдържание с богати смислови нюанси;

– Изследванията на антропонимите трябва да се опират на данните на фолклора, етнографията, историята и други науки, тъй като те отразяват историята на народния живот и народното мислене.

Литература

- Арнаудов, М.** 1949. Български пословици и гатанки. София.
Балкански, Т. 1997-1998. Деонимизация на личното име. – Сп. Български език XLVII, кн. 3, 43-44.
Буслаев, Ф.И. 1859. Теория собственных имен. Москва.
Геров, Н. 1895-1904. Речник на българския език с тълкуване речите на български и руски. I-V. Пловдив.
Леонидова, М. 1974. Место собственного имени в лексической и фразеологической системе языках (на материале русского и болгарского языков). – Годишник на Софийския университет – Факултет по славянска филология, т. LXVII, 1. София.
Никонов, В. А. 1967. Личное имя – социальный знак. – Советская этнография. Москва.
Потебня, А.А. 1898. Из лекции по теории словесности. Москва.
Славейков, П.Р. 1889-1897. Български притчи или пословици и характерни думи. I. Пловдив. II. София.
Стойкова, Ст. 1970. Български народни гатанки. София.
Фразеологичен речник. 1974-1975. Фразеологичен речник на българския език. I-II. София.

Ст.н.с. II ст. д-р Димитрина Ал. Михайлова
 Институт за български език при БАН, София

МИХИНА, Анна (Донецк, Украйна)

ФУНКЦИОНИРАНЕ НА АНДРОНИМИТЕ В БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В ПРИАЗОВИЕТО

Functioning of andronyms in the Bulgarian diaspora in the Priasovie area

Andronyms in the Bulgarian diaspora in the Priasovie area are the subject of research of this article. Several types of name formation have been established – one-stem names, names from two words, from three words and from four words. On comparison of data about their use in Bulgaria there follows the conclusion that despite the fact that the traditional manner of naming a married woman by an andronym had been preserved longer in the Bulgarian diaspora than in the metropolis, towards the 90s of the previous century andronyms actually were no longer functioning.

Keywords: anthroponymy, andronym, proper name, byname, Ukrainian, Russian, Bulgarian

През изминалите почти 150 г. от преселването им от Бесарабия в Таврическа губерния на Русия българите са живели в доста специфични условия. От една страна, в мононационалните семейства бил силен стремежът за запазване на българското, в това число и на именуването им. От друга страна, руско-украинското езиково обкръжение, смяната на обществено-политическия строй, начинът на живот оказвали своето въздействие върху тях. Българите напълно се вписват в живота на новата си родина и това поначало адаптира, а после сменя репертоара на имената на живеещите в Южна Украйна. Българските народни имена се съхраняват преди всичко в неофициалната сфера на общуването.

Прозвищата на омъжената жена, образувани от името на нейния съпруг (андронимите), са познати на всички славяни. В разговорната

реч тези женски именування досега активно се използват като сполучливи идентификатори за омъжените жени. В славянските антропонимни системи андронимите принадлежат към най-богатите и най-употребявани разреци имена. Най-широко се използват в селата. Щом като жената се омъжи, тя получава име по името на съпруга си – по неговото лично или фамилно име, прозвище (индивидуално или семейнородово), т.е. производно от такъв антропоним, който най-добре идентифицира съпруга ѝ в дадена среда.

В научната литература има няколко гледни точки за историята на името въобще, в частност и на андронимите.

1. В собственото име е заложена толкова обемна информация, която със съвременните методи на изследване не може да се разкрие напълно, а обемът на историческото съзнание ни е познат само отчасти (Железняк 2005: 76).

2. Връзката между собственото име и носителя му се определя от комплекс традиции, обичаи и ритуали, приети в дадено общество, и е обусловена от вярвания, митология и религии (Никонов 1972: 28-31). Вярата в обективното съществуване на думата била извънредно разпространена. Влиянието на тази вяра и на митовите върху живота на хората била огромна (Потебня 1973: 241).

3. В езика влиянието на тази магическа вяра се проявява в табуирането, което е било една от причините за смяна на формата на думата: „мотивът за табуиране в езика на хората в древността е изиграл бележитата роля в корекцията на лексикона” (Илиади 2006: 61).

4. Табуирането и евфемизмите са изпълнявали важни функции в онимната сфера. Вярата в магическата сила на антропонима и отъждествяването на името с неговия носител способствали за развой на табуирането на името, а това е предпоставка за създаване на успоредни на забранения оним способности за назоваване на лицето – антропонимни евфемизми. Личното име, патронимът и андронимът са се формирали в праславянския период, а в качество на движеща сила за развой на прадревната антропосистема са били преди всичко езическите представи на славяните, а освен това и нуждата от точна идентификация на лицето в обществото (Пахомова 2007: 59).

Разглеждайки природата на езическото табуиране на името, С. Пахомова акцентира вниманието си върху спецификата на именуване на жените. Вярата в магията на името и предизвиканата от нея забрана на името изисквала алегорично обръщение към жената. Така са се създавали екстралингвалните условия за формиране на евфемистични изрази с използване на термини за роднинство – *дочка* (дъщеря), *жена*, рядко – *масть* (майка). Изследователката подкрепя тази мисъл с многобройни документални примери от XI–XVII в. от древноруски, старополски, староукраински, старочешки езици и прави изводи: 1) Именуването на жената без личното ѝ име в продължение на столетия прераства в здрава традиция; 2) Патронимите и андронимите се зараждат в праславянския език не като второстепенни, допълнителни към името названия, а като евфемизми, които давали възможност за идентификация на жените в обществото, където личното име е табу.

С. Пахомова проследява механизма на смяната на личното име с андроним. Според нея табуирането на личното име на жената се обяснява с нейното особено предназначение в обществото – като такава, която носи нов живот; с неразбираеми за мъжката част на обществото физиологически свойства, т.е. с представи за това, че жената е свързана с „нечистия“ свят и името ѝ не бива да се произнася на глас.

Смяната на името има два етапа. Първият е периодът на растеж на младия организъм – тогава моминското име се заменя с име, производно от бащиното, т.е. със самостоятелен патроним. Тази замяна била свързана с ритуала на инициация. Втората замяна била предизвикана от прехода на жената в друго семейство след нейното омъжване. Сложният сватбен ритуал, рефлексии на който се проявяват и досега, имал за цел да се доведе невестата в друг дом, на ново място. Там вече покровителят на бащиния ѝ род загубвал своята действена мощ. За нея започвал нов живот, в семейство с друг покровител, поради което не само моминското ѝ име, но и патронимичното име могло да предизвика гнева на този нов покровител. Ето защо в структурата на сватбения ритуал е влизала и замяната на името като задължителна и важна съставна част от него; от този момент жената започва нов живот и приема ново евфемистично име – андроним.

Този прадавен ритуал пази своите следи и в съвременната антропонимия. И сега се извършва традиционна смяна на моминското фамилно име с фамилното на съпруга, макар че за нашите съвременници е изчезнал споменът за мотивите на тази замяна.

Замяната на онимите за жени се реализирала в следния порядък: лично име – патроним – андроним. По-късно разрушаването на езическото довело до трансформация на прадавната еднословна антропосистема и до възникване на антропонимични съчетания от категории, които са били формирани в езика на предходния период. По такъв начин преходът от проста до многолексемна система на именуване се извършвал по следната схема: от самостоен патроним и андроним до проста антропоформула – лично име + патроним или лично име + андроним.

Украинските андроними на общославянски фон са изследвани от П. П. Чучка. Той акцентира вниманието си на 11-те модела на образуване чрез суфиксация, едни от които са общонационални (*-иха*, *-ка*, *-ова*), други – регионални (*-ан'а*, *-ул'а*, *-'анка/-'енка*, *-овка*, *-ын'а*, *-'а*, *-ина*). Голямо разнообразие на андронимите се отбелязва в региони със съществена диалектна диференциация. В пограничните области се проявява словашко-полско-чешко-сръбско влияние. Авторът прави детайлна словообразователна, функционална и стилистична характеристика на андронимите в Украйна. Документално украинските андроними се отразяват само през XV–XVI в., образуват се главно от фамилни имена и прозвища, рядко – от мъжки лични имена (Чучка 1980: 157–162).

Андронимите в Донецка област изследва В. Д. Познанська, като съсредоточава вниманието си на андронимите с наставки *-иха*, *-ка*, *-ова*, *-ина*, но анализира и форми с наставка *-иша*. Тя също говори за общонационалните и регионални модели на украинските андроними, подчертава фонетичните и морфологични промени при словообразуването, дава примери за функционирането на антропонимните съчетания (Познанська 2002: 269–273). Авторката, като и П. П. Чучка, смята, че украинските андроними се образуват основно от фамилни имена и прозвища (за сравнение, в нашия материал, както и в България, към 85% от андронимите в основата си имат мъжки лични имена, по-рядко – прозвища, още по-рядко – фамилни имена).

Именуването на жените по имената на съпруга е традиционно за България. Това подчертават Н. Михов (Михов 1975: 35) и Й. Заимов, срещнал в една църковна книга от 1890 г. записи за раждане: *Добревица Горгова, Петровица Владова*, или с ЛИ на жената: *Гена Петровица Уливертова, Петра Станьовица Котларска* (Заимов 1977: 46).

В цялата богата съкровищница на българската ономастична литература има само една статия, посветена на изследвания проблем – „Народен модел за презимена на жени в с. Шипково. Троянско” (Вачкова 1977: 46-50). В нея авторката анализира един особен неофициален тип презимена за омъжени жени. При образуването на този тип отбелязва наистина необичайни двусловни формули на функционирането им в живата реч, в съчетание с бащиното име (БИ) на съпруга – *Ангелца Тодоров, Минковица Димов, Спасовица Цанков*; с фамилното име (ФИ) на съпруга – *Василица Бояджийов, Мичовица Илишовски, Цочовица Гадевски*; с прякора/прозвището на съпруга – *Дочовица Патката, Маринца Шаралеят, Цанковица Пиронът, Иванца Къоравата, Стояница Горската; Василица Козаров*; с презимето на майката на съпруга, образувано с наставка *-ин* – *Банчовица Еленин, Цочовица Радкин*; с презимето на съпруга, с което той е известен в селото, а също с неофициалното презиме, образувано от името на собствената му съпруга – *Кольовица Гергинин* (съпруга на Кольо Гергинин, който е съпруг на Гергина), *Цанковица Бонин* (съпруга на Цанко Бонин, който е съпруг на Бона).

Образуването на името на омъжената жена преминава през два стадия: 1) от мъжкото лично име (МЛИ) се образува притежателно прилагателно с наставки *-ов/-ев*, което не е патронимично, както при официалните имена (*Иванов* – ‘синът на Иван’), а само пояснение към МЛИ; 2) към новообразуваното притежателно прилагателно се добавя наставка *-ица* (*-йца, -ца*) за омъжена жена: *Ивановица, Василевица* и пр. Наставка *-ица* (*-йца, -ца*) се добавя и направо към основата на мъжко име на съпруга (*Антоница, Иванца, Тодорица*). Тъй като в българските села в Приазовието редуцията на неударено [о] е пълна, в живото общуване разширените наставки в състава на андронимите се изговарят съответно *-увица/-ювица/-увца/-ювца* и др.

В неофициалната сфера на именуване на омъжената жена функционират следните типове андроними:

1. Еднословни (единични в селото):

а) *Алтънкувица* – „Моят Гочу – Алтън Гочу, каквото спечели, все у дома носи” (Прсл); *Кудкудачуица* (ИП на съпруга Кудкудачо – Лун); *Маймуниха* (съпруга ѝ погледнал в огледалото, разтеглил си ушите и запитал: „Мясам ли на маймуна?” – Лун); *Пукалица* от ИП на съпруга ѝ *Пукал* – Лун); *Хренувица* – едноселци наричат съпруга на тази жена *Хренак* (ИП от СРП Хренуви по ИП на прадядото на съпруга: накуцвал, когато се върнал от войната, и това говорел: „*хрен на бок!*” ‘Наведен на една страна’, поради което едноселците шеговито го именуваха по този израз – Вяч); (*баба*) *Тормозка* (дядото обичал да решава всички въпроси с три думи „*Не тормозите дело!*” ‘Не бавете работата!’), откъдето и ИП *Тормоз* > *А Тормозка* – Соф);

б) по единични андроними от единично в селището фамилно име: *Рустамиха* и *Рустамица* (съпругът ѝ таджик, фамилното му име *Рустамов* – Соф); *Юрченковица* (от укр. ФИ на съпруга *Юрченко* – Вяч, Кол); *Дулиха* и *Дуловица* (от ФИ *Дулов* – Соф);

в) по рядко, вече изчезнало ЛИ – *Чуряшковица* (от ЛИ на прадядо *Чуряшко* – диалектно вместо *Черешко* – Кол).

2. Двусловни, а също трисловни и многословни антропонимически формули са се използвали за идентификация на омъжени жени, образувани от високочестотни официални МЛИ като *Иван, Георгий, Димитрий, Василий, Николай*. Най-често срещаните почти във всички села андроними *Андреица, Василица, Димитрица, Иваница, Илишица, Колювица, Митюица, Миялица, Пенкувица, Петрувица, Петруйца, Степаница, Тодорица* са били недостатъчни за идентификация на жената, поради което се включват добавъчни компоненти на АФ, например: *Ариончина Иваница* (по А на свекървата), *Василькувачувата Иваница* (по СРП на съпруга), *Димувиванувата Иваница, Иваница Ругувачката* (по ИП), *Иваница Руската* (по ИП на жената – руския по народност), *Кавармовува Иваница* (по ИП), *Кисейтодорова Иваница* (по СРП), *Табакувта Иваница* (по ФИ), *Овчарката Иваница* (по ИП); *Хренува Иваница* (по СРП);

други АФ: *Гулямгюргакува Димувица* (по ИП на прадядото), *Кавармовува Димувица, Кируиванувантелеева Стъопкувица, Никуйчина Симоница* (по А на свекървата), *Кубиянвуколювата Стефаница, Тодориванненувата Тодорица, Якимчина Сашувица* (по А на свекървата).

3. Трисловни: *Баба Иваница Папатува* (по СРП), *Баба Лена Никиташиха*, *Крецувта баба Петруйца* (по ФИ на съпруга) *Кустадинчо-андреювата баба Андреица* (по СРП на съпруга), *Кяньшувпавлюва булката Володуюца* (по СРП на съпруга).

4. Четирисловни: *Петкуиванува Саикува Саиувица старата /младата*, *Узунова Надя II (втората) Колювица*.

Описателни АФ: *Йонтувица старата*, *Ристювица младата*; на *Канячувта Володуюца Саиката*; на *Радионченчу Саиу*, на *Кируиванувата Стъопкувица унучката*, (по А на бабата), на *Ристюва Федосица булката*, на *Савкувата Гонка жена му*.

Понеже този модел именуване на омъжените жени бил донесен от България, можем да се опитаме да реконструираме някои андроними според запазили се в СРП лични имена на нашите предци от по-далечно минало (от преди около 150–200 години): *Боювица*, *Боровица*, *Войковица*, *Вълкувица*, *Гроздовица*, *Гроздювица*, *Демируйца*, *Джурувица*, *Допувица*, *Заркувица*, *Кичувица*, *Копчувица*, *Кюнувица*, *Кяниувица*, *Лалкувица*, *Лалувица*, *Мавродювица*, *Малинувица*, *Мургувица*, *Мутювица*, *Прошкувица*, *Сандювица*, *Скарлатувица*, *Събевца*, *Танювица*, *Цокувица*, *Чинчаикувица*, *Чурувица* и др.

Андронимите в нашия материал са образувани от 208 мъжки лични имена (273 форми – 84,782%), от 33 семейнородови и индивидуални прозвища (10,559%) и от 16 фамилни имена (4,968%) – всичко 322 форми на андроними.

Според източнославянската антропосистема паспортното лично име е едно, но в неофициалната сфера функционират многобройни лексически редове производни от това лично име. В България всяко от тези неофициални лични имена може да е официално, щом е документирано в паспорта. Ако вземем за основа на анализа си българската антропосистема, то анализираниите от нас андроними са образувани от 208 мъжки лични имена (273 форми на андроними с оглед на начина на словообразуване, диалектната диференциация и въздействие на руско-украинското езиково обкръжение: *Андонца*, *Антоница*, *Антонца*, *Антонъца*; *Жельовца*, *Желязкувица*, *Захаркуйца*, *Захарювица* и т.п.).

Според приетата в руската и съветската антропонимия норма, в живата реч функционират множество андроними, производни от едно и

също паспортно ЛИ, например, от официалното ЛИ *Георгий* и производните от него функционират андроними: *Генкувица*, *Генкуйца*, *Геновица...*, *Геньовца*, *Генюйца...*, *Гришкувица/гришкувица*, *Гришувца/гришувца*; *Гочувица*, *Гьоргевица*, *Георгевица*, *Гьоргувица...*, *Гьошкувица...*, *Дженкуйца...*, *Жорувца*, *Йоргувица*, *Йоргуца...*, *Юркувица*, *Юрувица* (всичко 36 андронимни форми); от официалното ЛИ *Михаил* пък в изследвания регион са фиксирани 18 андронима: *Миһалица*, *Миһалка*, *Миһалца*, *Миһуйца*, *Мишлица*, *Минчувица*, *Миуйца*; *Михаилица*, *Михайлица*, *Михальца*, *Михалца*; *Мичоница*; *Мишкувица*, *Мишувица*, *Мишуйца*, *Миялица*, *Миялка*, *Шонкувица*. От деривати на официалното лично име *Никита* са образувани 5 андронима: *Микитица* (от укр. *Микита*), *Недялица*, *Неиувица*, *Никиташиха* (от рус. неоф. *Никитаи*, с укр. наставка *-иха*), *Никитица* (един от носителите на ЛИ *Никита* казва: “Украинците ми казват *Микита*, руските – *Никитаи*, *Никита*, а кръстникът казвал: „Аз съм *Недяльо*, искам детето да бъде *Недяльо*!”. Съответно съпругата му я наричат с посочените по-горе андроними).

По-особен интерес представляват следните случаи:

1) единични андроними от семейнородови прозвища *Великовасилица* (Соф), *Райнимиялица* (Соф);

2) андронимът *Мониха* (от СРП *Монуви* – от *Симонуви* – от *Станко-симонуви* – Прсл);

3) от редки изчезващи или изчезнали лични имена – *Триуница*, *Трифушкуйца*, *Тудурашкуйца* (гагаузка форма на ЛИ *Тудурашка*), *Ходюйца*, *Шонкувица*, *Шуркувица*, *Юрувица*.

Андронимите в българските села в Приазовието са били задължителни. Жените от по-възрастното поколение много са държали на спазването на тази народна традиция и осъждали младите омъжени жени: „Те сегъ казват ли *Иваница*, *Василица*? Те сегъ по име и всьо!”. Жената трябвало да се именува с андроним, даже ако се е омъжвала два пъти. Например *Смаковската Степанида Ивановна*: по името на първия ѝ съпруг и неговото СРП я наричали *Стамува Танасица*, по втория съпруг – *Простякува Алексица*. Понякога една и съща жена имала три андронима, производни от три варианта на личното име на съпруга ѝ, с които той бил известен в село: *Тонкувица*, *Тонкуйца*, *Тончуйца*. Жена – небългарка, омъжена за българин и продължително време живееща между

българи, също се именува с андроним. Украинката *Проданова Надежда Ивановна* в с. Бановка е назовавана от едноселците си *Генчува Викторовица*; рускинята Толмачова Степанида Семьоновна – *Петруйца*. Рускинята Кисса Василиса Семьоновна от с. Луначарское – *Петенькува Петруйца* или *Петенькува Васила*, а българка, женена за таджик, именуват с андроним от фамилното име и украинска андронимична наставка *-иха* или българска *-ица*: *Рустамиха* и *Рустамица* (ФИ *Рустамов* – с. Софиевка).

Разрушаването на номинационния модел с традиционен български андроним или антропоформула с андроним в състава им минава през преходен етап, през който наблюдаваме следните случаи: 1) омъжената жена се назовава с андроним в съчетание с личното ѝ име; 2) младите свекърви в следващите поколения именуват снахите си с апелатив *булка* и лично име; внуците именуват омъжените си лели/вуйни/чинки... по руска традиция: *тётя Рая* (*Валя, Люба*); снахите помежду си се назовават по лично име. На по-старото поколение (баби, прабаби) младите още говорят *уйна Тодорица*, *чинка Василица*, *буля Мишуйца*, *вуйна Тодорица*, понякога *тётя Маруся*. Но с течение на десетилетията и преминаването на най-старите близки и роднини в „мир иной“, именуването с андроним се реализира само когато се говори за тях и постепенно изчезва при следващите поколения. В този процес се намесват и екстралингвални фактори: миграцията на българите в градовете, в други републики и държави; смесените бракове; по-интернационализираният начин на живот.

И така, макар че в българската диаспора традиционният модел на именуване на омъжената жена с андроним се задържа по-дълго, в сравнение с метрополията, все пак към 90-те години на миналото столетие андронимите реално вече не функционират. Но това не значи, че този разред на антропонимите, някога жив и пгчитен у българите, не трябва да се изследва. Това са традиции с дълга история, живи в миналото, а миналото също ни принадлежи.

Литература

- Вачкова 1977:** Вачкова Кина. Народен модел за презимена на жени в с. Шипково, Троянско // Български език, год, XXVII, Кн. 1. – София: БАН, 1977. – С. 46-50.
- Железняк 2005:** Железняк І. М. Вітоглядний код слов'янської антропонімної лексики // Актуальні питання антропоніміки / Відп. ред. І. В. Єфименко. – К., 2005. – С. 76-78.
- Замов 1977:** Йордан Заимов. Местните имена в Панагюрско. – София, 1977. – 200 с.
- Заимов 2004:** Йордан Заимов. Български именник: Лични имена у българите от VI до XX век. – ИК АНИМАР ООД. – 446 с.
- Илиади 2006:** Илиади А. И. Основы славянской этимологии. – К.: Довіра, 2006. – 279 с.
- Илчев 1969:** Стефан Илчев. Речник на личните и фамилни имена у българите. – София: БАН, 1969. – 626 с.
- Ковачев 1995:** Николай Ковачев. Честотно-етимологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия. – Велико Търново: ПИК, 1995. – 620 с.
- Медвідь-Пахомова 1999:** Медвідь-Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. – Ужгород, 1999. – 248 с.
- Михина 2002:** Михина А.Ф. Функционирование именованных женщин (по материалам полевых записей в болгарских селах Запорожской области) // Филология в пространстве культуры. К 75-летию со дня рождения доктора филологических наук, профессора Евгения Степановича Отина. – Донецк: Юго-Восток, 2007. – С. 204-221.
- Михов 1975:** Михов Н. Тайната на личното име. Размисли и тревоги. – София, 1975. – 160 с.
- Никонов 1972:** Никонов В. А. Имя и общество. – М.: Наука, 1972. – 276 с.
- Пахомова 2007:** Пахомова С. Язичницьке табу на ім'я як причина розвитку слов'янської антропосистеми // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Філологія. – Вип. 16. – Ужгород, 2007. – С. 58-61.
- Познанська 2002:** Познанська В. Д. Неофіційні найменування заміжних жінок на Донеччині // Филология в пространстве культуры. К 75-летию со дня рождения доктора филологических наук, профессора Евгения Степановича Отина. – Донецк: Юго-Восток, 2007. – С. 269-273.
- Потебня 1973:** Потебня А.А. Психология поэтического и прозаического мышления // Вопросы теории и психологии творчества. – Т. 2. – Вып. 2. – М.: Высш. шк., 1973. – С. 239-253.
- Чучка 1980:** Чучка П.П. Украинские андронимы на славянском фоне // Перспективы развития славянской ономастики. – М.: Наука, 1980. – С. 157-162.
- Материали** от теренните записи на автора.

Съкращения

А	андроним
АФ	антропонимна формула
БИ	бащино име
ИП	индивидуално прозвище
ЛИ	лично име
МЛИ	мъжко лично име
с.	селище, село
СРП	семейнородово прозвище
ФИ	фамилно име
Село/селища	
Вяч	Вячеславка
Кол	Коларовка
Прсл	Преслав
Соф	Софиевка

Ст.преп. Анна Михина е преподавателка по славянски езици в Донецкия държавен университет, Украйна; mihinal@gmail.com

НІКОЛАЄНКО, І. О. (Луганськ, Україна)
ШАПОВАЛОВІ, І. В. (Луганськ, Україна)

СУЧАСНІ ПРИЗВИЩА УКРАЇНЦІВ, В ОСНОВУ ЯКИХ ПОКЛАДЕНО ПРИЗВИСЬКА ПЕРШОНОСІВ (на матеріалі прізвищ городян Артемівського району м. Луганська)

Modern family names of Ukrainians formed from stems of bynames

(Based on materials about family names of people living
in the Artemovskі quarters of the town of Lugansk)

In article is considered one of the massive problems modern anthroponomy as follows: correlation nickname and surname at a rate of conversions appellative names in proper nouns. Attention concentrated on origin modern Ukrainian surname, in base which prescribed nickname primary bearers. As under investigation material take surnames of the inhabitants Artemovsk region in Lugansk. The conclusion is done about that that system under investigation surname is an image various unity intralingua and extralingua factors.

Keywords: surname, nickname, proper lexicon, appellative lexicon, anthroponomycon, historian-ethnographic region.

*...взагалі без імення ніхто між людей не буває –
Хто б не родився на світ – родовита людина чи проста,
Кожного з них, породивши, іменням батьки наділяють.*
Гомер, „Одіссея”

Спадкове родове ім'я вказувало на приналежність людини до одного роду, походючи від спільного предка, або у вужчому розумінні – до однієї сім'ї. Прізвища були широкоживані ще в Стародавньому Римі, перш за все в середовищі родової знаті. Уперше використання прізвища було відзначено на півночі Італії в X – XI ст. – в економічно найбільш розвинених областях Європи. З Ломбардії через П'ємонт прізвище було запозичено до сусіднього Провансу (південний схід Франції), у 1066 році її з Нормандії (північ Франції) нормани, завоювавши Англію, перенесли його туди. У Європі в середні віки прізвище практично не вживалося – воно стало відроджуватися з XV століття в першу чергу серед вищих прошарків населення та знаті. На рубежі XV – XVI ст. прізвища почали вживатися в Данії. У 1526 році король наказав усім дворянам мати прізвища. З Данії, Німеччини та Швейцарії прізвища перейшли до шведів.

Прізвище – частина власної назви особи її повного імені. У більшості народів воно ідентифікує її родову приналежність, що передається від покоління до покоління й указує на спорідненість, але існують і інші традиції прізвищ. Прізвище може стояти як на першому, так і на останньому місці повного імені персони – залежно від традицій народу та вжитку.

Жива, овіяна легендами, багата на героїчні події історія України на своїх скрижальх відкарбувала надзвичайно строкату низку українських прізвищ, носії яких і були, по суті, творцями цієї історії. Ці особові назви відбивають широку, щедру натуру наших предків, які охоче давали один одному різні характеристики, прізвиська, які й лягли в основу творення сучасних прізвищ. Якщо зазирнути в історію, то прізвища з'явилися відносно недавно, раніше людина мала лише ім'я. Так, з літописів ми знаємо про княгиню Ольгу, князів Олега, Ігоря, Святослава, дехто мав додаткове ім'я – характеристику на уславлення своїх чеснот: Володимир Великий, Ярослав Мудрий.

Прізвища як офіційна назва з'являються в українських документах XIV – XV ст., їх мали представники тодішньої суспільної верхівки. Основна ж маса населення України здобула прізвища після того, як у 1632 році київський митрополит Петро Могила доручив священникам вести метрики народжених, одружених та померлих. Звичайно, прізвища дуже різноманітні, але, якщо уважно дослідити, то можна помітити схожі джерела їхнього творення.

Власні імена людей, або антропоніми, стали об'єктом наукових досліджень у другій половині минулого століття. Але як окрема наукова галузь антропонімія почала формуватися недавно, в останні десятиліття. Першими до дослідження українських особових назв виявили інтерес етнографи та історики, а мовознавці звернулися до цієї теми лише в післяреволюційний час. Хоча питання антропонімії досліджувалися й розроблялися протягом багатьох років і цій темі присвячено велику кількість праць, усе-таки вони залишилися в українському мовознавстві недостатньо розробленими. Цій темі було присвячено праці Є. Полякової, С. Бушмакіна, М. Демчук, А. Суислової, М. Худаши, М. Горбаневського, А. Суперанської, А. Скрипник, Н. Дзятківської та ін.

Інтерес до вивчення антропонімів пояснюється насамперед їхнім особливим місцем в ономастиці, певною автономністю. Ще в 70-х роках П. Чучка висловив думку про надзвичайну актуальність дослідження імен, оскільки „Власні особові імена – це не просто один із антропонімних класів слів, а такий клас, що є важливою базою для творення назв інших антропонімних (і взагалі ономастичних) класів, а отже, й одним із основних джерел для їх правильного розуміння та витлумачення” (Чучка 1970: 21).

У наш час ідуть активні пошуки нових аспектів дослідження антропонімів, поглиблюється вивчення складових частин української антропонімійної системи в різні історичні періоди її розвитку, у синхронії та діахронії, досліджуються білі плями ономастичного простору. Однак, незважаючи на значну роботу, проведену дослідниками за останні роки з вивчення української ономастики, усе ж залишається ще чимало прогалин.

Однією з них, на думку М. Демчук, є нерівномірною увага „до дослідження складових інгредієнтів української антропонімійної системи... Це наочно проявляється в майже односторонній зацікавленості до дослідження тільки прізвищ або назв, що походять від прізвищ, і другорядній увазі до вивчення особових імен” (Демчук 1988: 31).

Розмаїття прізвищ, що ідентифікують кожного з нас і народ у цілому, їх неповторний фонетичний лад, багатство словотвірних моделей, співвіднесеність з реальною дійсністю ще раз переконливо доводять, що українська мова бере свій початок у глибокій праслов'янській давнині; антропоніми як органічна частина словникового складу свідчать, що вона (мо-

ва) постійно живилася народними говірками, а в окремих випадках поповнювалася чужомовними елементами.

Система досліджуваних прізвищ є відображенням різноспектрової єдності внутрішньомовних та екстралінгвальних чинників. Їх вивчення є важливим з точки зору історичних процесів, що супроводжуються формуванням цієї системи, з точки зору виявлення характерних словотвірних тенденцій, що позначилися на розбудові антропонімійної системи української мови, впливу чужомовних елементів на творення прізвищ і взаємозалежності інтра- та екстралінгвальних чинників у становленні засобів та способів ідентифікації особи. Дослідження антропонімійної системи жителів Луганщини, у т. ч. м. Луганська (на прикладі прізвищ містян Артемівського району), дозволяє простежити живий ланцюг творення ідентифікаційних засобів: з'ясувати стан антропонімійної народної системи до моменту її адміністративно-юридичного нормування й після нього, що є важливим для вивчення характеру цього процесу.

Прізвища як багатий лінгвокультурний матеріал часто ставали об'єктом наукових досліджень. Частина з цих досліджень спричинена зацікавленістю вчених антропонімією конкретних історико-етнографічних регіонів України. Йдеться про монографічні дослідження, дисертаційні роботи, а також статті, написані на сучасному та історичному матеріалі, які є не лише вагомим внеском у розвиток антропоніміки, але й уводять у науковий обіг новий фактичний матеріал. Та все ж необхідно визнати, що українська антропонімія досліджена нерівномірно, і це стосується не лише окремих типів антропонімів, але й того факту, що не однаковою мірою вивчено їх територіальне поширення в різні історичні періоди.

Саме з перспективи часу й простору найвиразніше постає проблема динаміки імен, яка частково знайшла відображення в українській ономастичній літературі. Прикладом усебічного дослідження імен окремих регіонів України є праці О. Карпенка (про особові імена російського населення півдня України), О. Касім (про особові імена українського населення Одещини), Л. Кракалії (про буковинську антропонімію), І. Скорук (про стан українського іменника м. Луцька за період 1900 – 1995 рр.).

Однак у цілому в сучасному мовознавстві українські прізвища вивчено недостатньо. Зазначимо, що комплексно досліджена антропонімійна система Закарпаття (П. Чучка) (Чучка 1970), антропонімія Серед-

ньої Наддніпрянщини (І. Сухомлин) (Сухомлин 1975), прізвища степової України (В. Горпинич) (Горпинич 2000), прізвища Південно-Східної України (В. Познанська), прізвища Бойківщини (Г. Бучко), Лемківщини кінця XVII – поч. XIX ст. (С. Панцьо), Буковини (Л. Кракалія), Буковинського Придністров'я (Л. Тарновецька), Верхньої Наддністрянщини (І. Фаріон) (Фаріон 2001), Гуцульщини (Б. Близнюк), Середнього Полісся (І. Козубенко), Лубенщини (Л. Кравченко), антропонімія Північного Степу (В. Горпинич, Т. Марталога), Дніпровського Припоріжжя (І. Корнієнко). Однак прізвища жителів Луганщини як одного з історико-етнографічних регіонів України, ще не були предметом спеціального вивчення.

Отже на сьогодні ще не зібрано й не описано прізвища на всій території України, а це гальмує процес створення узагальнювальних праць про українські прізвища (їхню семантику, словотвір, наголос, правопис), а також стоїть на перешкоді створення словника українських прізвищ. Здається, українці – це єдиний народ у слов'янському світі, який не має повного словника прізвищ.

Прізвище – вид антропоніма, обов'язкове власне іменування людини, яким окрім неї в офіційних сферах називають кожного з членів родини. Термін „прізвище” („прозвище”) в пам'ятках української мови фіксується вже з XVI ст., однак зміст його в ту пору був дещо ширший. Його вживали як у значенні терміна „прізвище”, так і в значенні терміна „прізвисько” (Сухомлин 1975: 94).

Прізвища – це скарбниця духовного надбання народу. У них відображено різні події та явища громадського життя, процеси праці, мудрість і кмітливність багатьох поколінь, зв'язок людей з певними місцевостями тощо. Генетично пов'язані з українською лексикою прізвища допомагають дослідити формування словникового фонду мови та розширити уявлення про її лексичне багатство. Прізвище – своєрідний код для розкриття значної інформації про вірування, заняття, культуру, побут, міграції наших предків. Первісно кожне прізвище було чимось зумовлене й щось означало. Завжди існувала якась підстава для того, щоб людині дали назву, яка відрізняла б її від інших.

Типи сучасних прізвищ українців формувалися впродовж певних історичних періодів. Чимало з них генетично пов'язано з апеллятивною

лексикою. Проте прізвища давно позбавлені своєї первинної внутрішньої форми, вони деетимологізувалися і є індивідуальними найменуваннями осіб, пройшовши шлях через прізвисько. Необхідність виділяти й індивідуалізувати найменованого в його середовищі часто спричиняли використання в ролі прізвиськ – майбутніх прізвищ – рідкісних лексем, зокрема діалектизмів, архаїзмів, екзотизмів і взагалі слів, що характеризуються низьким ступенем уживання. Тому прізвиська й прізвища певного регіону не є дзеркальною копією його апелятивної лексики, хоча, звичайно, перебували з нею її тісних зв'язках. Отже, одним з важливих питань сучасної антропоніміки залишається співвідношення прізвиськ і прізвищ на рівні перетворення апелятивних назв у власні. З цього приводу слушною є теза І. Сухомлина про те, що, досліджуючи етимологію, семантику прізвищ, можна пізнати процесії складних взаємозв'язків загальних і власних назв, виявити окремі явища антропонімізації апелятивів, зрозуміти сутність значеннєвих та узагальнюючих ознак слів-антропонімів (Сухомлин 1975: 5).

Згадану проблему порушували ономасти О. Добровольська, Р. Керста, С. Панцьо, В. Познанська, Ю. Редько, Л. Родніна, І. Желєзняк, І. Фаріон, П. Чучка та ін. Ми розкриємо допрізвищеву семантику окремих відапелятивних прізвищ, пов'язану з лексикою, яка може цікавити широке коло людей.

Часто прізвиська відображають яскраву рису зовнішності людини: *Голобородько* – прізвище можна безпосередньо пов'язувати з українською лексемою *голубородько* 'гола борода'; *Кривоносенко* – з українською лексемою *кривоносенко* 'кривий ніс'; *Чорнозуб* – з українською лексемою *чорнозуб* 'чорний зуб'.

Прізвиська характеризують не тільки того, кого називають, але й тих, хто називає, те середовище, у якому воно виникло. Тому з цього погляду цікаво, що наші предки називали один одного словами на позначення тварин, птахів, рослин тощо. Зокрема, досить поширеними є прізвища, що мають у своїй основі назви тварин: *Байбак, Баран, Борсукова, Боброва, Ведмідь, Вовк, Єжов, Зайка, Зверев, Коза, Котік, Котов, Рак, Рибка, Свиначенко, Тур, Черепахін та ін.*; прізвища, що мають у своїй основі назви рослин: *Барвінок, Берест, Бузинова, Буряк, Виноградов, Волошина, Гарбуз, Гречана, Гриб, Грабовська, Калина,*

Кульбаба, Малина, Огірков, Подосинович, Фасоля та ін.; прізвища, що мають у своїй основі назви птахів або комах: *Бакланова, Воробей, Ворона, Голуб'єва, Грачов, Гусак, Дроздов, Дятлов, Гусева, Жук, Жуков, Журавльов, Комаров, Мухін, Півень, Пташинський, Синиця, Снігирьов, Соколов, Соловійов, Сорока та ін.*

Окремі прізвища, імовірно, походять від переносних значень загальноживаних слів. Подамо кілька тлумачень: *Байрачний (Байраченко, Забайрачний)* – (тюрк. байрак) – яр, балка, улоговина. *Баламут (Баламутник, Баламутько)* – (аз. баламут) – той, хто порушує душевний спокій. *Балуї* – (слов.) – 1) дитяче ім'я від „балувати” – пестити; розбещений, вередливий; 2) в московських діалектах – гриб. *Балицький (Баличенко, Баличук)* – (тур. балик) – риба. *Білан* (слов.) – білий, світлий, святий. *Білик* (слов.) – 1) світловолосий; 2) самець білки. *Білозір* (слов.) – 1) красень, епітет місяця; 2) білий сокіл; 3) світлоокий; 4) назва рослини. *Білокур* (слов.) – білий півень, символ світанку. *Волощенко (Волошин, Волощук)* (волох – давня назва кельтського плем'я вольків) – волохами називали тих, хто народився, жив чи перебував у Валахії (Волощині), тобто на теперішній території Молдови та Румунії. Родичами слова волох є валах, валувати. Слово валах є прямим предком німецького слова валлях (коновал) – у давнину волоські пастухи були й коновалами. *Воронаї* (слов.) – 1) весільний коровай; 2) від давньоруського вороп – напад; 3) епітет молодого у весільному обряді (парубок, який за давнім язичницьким обрядом викрадає дівчину). *Драч (Драченко, Драчук)* (давньорус. дърати – драти – дерти) – з цих слів розвинувся ряд однорідних слів: обдирати, здерти, обідрати, дерти. Родичем слова дерти є назва машини драчки, що використовувалась у млинах для оббивання проса. 1. Людина, яка обслуговувала драчку; 2. Той, хто пиляв дошки. *Коструба* – від *коструб* 'яструб'; 'весняна танкова гра дівчат'; 'нечепура, неохайний'. *Конопля* – одним із перших, хто описав (ще понад дві тисячі років тому) давню Скіфію, у тому числі й нинішні українські землі, був визначний грецький історик, автор цінної книги „Історія Греко-перських воєн”, „батько історії” Геродот. У своєму творі, розповідаючи про життя скіфів, він згадує й про таку рослину, як *коноплі*. Скіфи, пише Геродот, любили обкурюватися чадливим димом спалюваних конопель. Слово *коноплі*, як бачимо, досить давнє. Скіфи, як уважають деякі лінгвісти, запозичили

його від фінських племен (воно нагадує у фінів грецьку назву цієї рослини *каннабіс*). Згодом назва конопель увійшла до багатьох географічних назв, назв птахів і рослин (*Коноплі, Конопі, коноплянка, конопник* тощо), а відтак і низки прізвищ: *Конопля, Конопляк, Коноплянченко, Конопличко* тощо. *Кубрак* – від *кубрячити* – ‘пиячити’. *Мазуренко* – від *мазур* – етнічна група, яка проживає в *Мазовії*; горобець польовий; танок; бруднуля. *Сошенко* (старослов. соха) – 1) знаряддя для обробітку ґрунту; 2) син Сохи (ім’я людини, як, наприклад, Дорога, Орел, Заєць). *Стельмах* (*Штельмах, Стельмашенко, Штельмащук*) – (нім. штельмахер) – людина, яка виготовляє вози, брички, фаєтони. *Шамрай* – від *шамрати* ‘шарудіти, шелестіти’. *Шестак* (*Шостак*) (слов.) – шостий син у сім’ї. *Ширяй* (слов.) – 1) широкоплечий; 2) похідне від ширяти – швидко літати, бігати. *Шульга* (*Шульженко*) (старослов. шуйця – ліва рука) – людина, яка працює лівою рукою. *Шумило* (слов.) – 1) шумний, крикливий; 2) народжений, коли розвиваються листочки на деревах (шум – весняне буяння зелені). *Шербак* (слов.) – народжений на спадаючому (старіючому) місяці, який ще називають ущерб.

Чи не сам Гоголь, весело блиснувши очима, сказав, що „на Русі є такі прізвища, що тільки плюнеш та перехрестишся, коли почуєш”? Численні „запорізькі” *Вирвихвости* разом з вуличними *Нетудихатами* й кривоzubими бабами *Хіврями* належать до перлів вітчизняної антропонімії, яка насичена настільки колоритними власними іменами, що нам іноді навіть буває важко повірити в існування цілої родини *Рябозадів* або *Дурнолянів*. За визначенням, прізвище позбавлене будь-якої емоційності й має сприйматися нейтрально, однак коли ми чуємо про пана *Теліпайла* або пані *Обіжисвіт*, то, незважаючи на примхи ділового етикету, тихенько посміхаємося у вус. Веселі дарунки січового козацтва, як і іскристий гумор вуличного прізвиська, усе ще серед нас.

Спробуйте-но уявити, що перед вами рівними шеренгами проходить безштаньківський козачий загін, до складу якого входять: *Перебийте, Пивторанавло, Штампель, Куйбіда, Моргосліп, Гадючка, Наливайко, Оселедець, Плевайко, Позивайло, Рудолізов, Семікобиленко, Забирако, Дубогрій, Золотопупов, Пробейголова, Козешкурт і Хватаймуха*. Ці чудові асоціативні прізвища мають яскраве емоційне забарвлення, чи не так? Вони налаштовують на певний лад і, мимоволі, притягують увагу

слухача, пробуджуючи в його уяві цілий сніп образів. Авторство ж цих жартівливих прізвищ належало самим козакам. За правилами Січі, новоприбулі мали залишити свої прізвища за зовнішніми стінами й увійти в козацький світ з тим ім’ям, яке б найудаліше їх характеризувало. Беручи до уваги таку предметність козацького життя, не слід дивуватися тому, що сьогодні одні з найстрокатіших власних імен належать нащадкам справжніх козаків. Але прізвищ з глибокими „коренями” й гумористичним відтінком залишилося небагато. Можливо, невеличкий рейд з етнографічним ухилом по українських селах і хуторах міг би допомогти вітчизняній антропонімії, але сьогодні збирати власні імена будуть хіба що якісь великі романтики або ідейні мандрівники. Міста ж у цьому питанні й зовсім залишаються осторонь, адже для більшості містян ладне прізвище настільки ж важливе, наскільки й престижне. Й українське законодавство тут допомагає: наші громадяни мають право змінювати й ім’я по батькові, і прізвище. Якщо вам не до вподоби навіть одна-єдина літера власного імені, то ви, звернувшись до відповідної служби, можете без великих перешкод змінити її на будь-яку іншу. Просто й невибагливо (Сорокопуд 2004).

Звичайно, з одного боку, це необхідно, але, з іншого – подібною свободою ми свідомо вкорочуємо собі той іменний мотузочок, що в’ється протягом століть з праглибин нашої нації. Думаю, що ніхто не заперечуватиме, якщо скажемо, що треба мати неабияку відвагу, аби носити прізвище *Чучуйко, Дуля, Дуракова, Дурнева, Кривоклякіна, Лохова, Нукало, Лихобаба, Сіробаба, Псуймо, Редкокашин*. Великий уклін тим небагатьом людям, які залишили у своїх власних іменах цю крихту всеукраїнської історії, але переважна більшість наших громадян утікають від подібного „спадку” як від рогатого чорта й змінюють, знищують імена. Як тут не згадати Гоголя: „Выражается сильно русский народ. И если наградит кого словом, то пойдет оно ему в род и потомство, утащит он его с собой и на службу, и в отставку, и в Петербург, и на край света. И как уж потом ни хитри и ни облагораживай свое прозвище, хоть заставь пишущих людишек выводить его за наемную плату от древнекняжеского рода, ничто не поможет: каркнет само за себя прозвище во все свое воронье горло и скажет ясно, откуда вылетела птица”.

Таким чином, можна зазначити, що антропонімія м. Луганська, як і всієї України, формувалася в складних історичних умовах. Численні племена і народи, які перебували на цій території, залишали свої сліди як у матеріальній, так і духовній культурі. Тому антропонімікон м. Луганська – цікавий лінгвістичний об'єкт, що закарбував непрості етногенетичні та міграційні процеси, які відбувалися в регіоні.

Література

1. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття. – Ужгород: Б. в., 1970.
2. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові імена в побуті українців XIV – XVII ст. – К.: Наук. думка, 1988. – 170 с.
3. Сухомлин І. Д. Питання антропоніміки в українській мові. – Д.: Б. в., 1975. – 426 с.
4. В. О. Прізвища степової України: Словник. – Д.: ДДУ, 2000. – 408 с.
5. Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником). – Л.: Літопис, 2001. – 371 с.
6. Сорокопуд В. „Є на Русі такі прізвища...” // Дзеркало тижня. – 2004. – № 31. – [Доступ до ел. ресурсу: <http://www.inter.ua>].

Николаєнко Ирина Александровна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології і общего язуконнання Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна)

Дом. адрес: ул. Геологическая, д. 7, кв. 60, г. Луганск, Украина, 91000
Телефон: (моб.) +3-8-050-933-37-10, +3-8-096-209-87-37;
e-mail: irinarius@mail.ru

Шаповалова Ирина Владимировна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики перекладу Луганського державного інституту культури і мистецтв (Луганск, Україна)

Дом. адрес: ул. Оборонная, д. 26, кв. 99, г. Луганск, Украина, 91011;
для кореспонденції: а/я 33, г. Луганск, Украина, 91016.
Телефон: (моб.) +3-8-050-731-26-43;
e-mail: ish-serdolik@rambler.ru

ПЕТКОВ, Марин (*Велико Търново, България*)

ОБРАЗУВАНЕ НА КРАТКИТЕ ЛИЧНИ ИМЕНА ОТ СЛАВЯНСКИ ПРОИЗХОД В СТАРОБЪЛГАРСКАТА АНТРОПОНИМИЯ

The formation of short Christian names of Slavic origin in Old Bulgarian anthroponymy

The present article aims at presenting word-derivational methods by means of which short (one component) Christian names of Slavic origin were formed in Old Bulgarian. They are three in number. On contraction of two-component anthroponyms one of the components was dropped and the short name was formed from the other one. In the process of derivation from the stem of a proper name a multitude of short names was formed by means of suffixes. The third method is conversion in which various parts of speech have come to function as proper names.

Keywords: anthroponyms, derivation, Slavic origin, conversion, contraction

Личните имена (ЛИ) са продукт на езика. Като част на речта те носят морфологічните, синтактичните і семантичните особености на съществителното і се подчиняват на същите словообразователни процеси, които са характерни за него.

Славянските лични имена, носени от българите през ранното Средновековие, по своята същност са индоевропейски. В структурно отношение те са два вида. От една страна имаме композити, които са изградени от два елемента (личноименни основи), като моделите, по които те възникват, са много древни, унаследени от индоевропейския праезик. От друга страна в българската именна система се срещат і голямо количество кратки славянски ЛИ, състоящи се от една основа. Двата

вида антропоними се наблюдават в най-ранните извори, което показва, че те са били в равностойна употреба, въпреки предположението на Ковачев 1987: 126, че за княжески имена през VI – VII в. са били предпочитани най-вече антропоними със сложни основи.

Като цяло словообразователните способности, посредством които възникват кратките славянобългарски имена, са добре познати и са описани от ономастите, но само по отношение на съвременната българска антропонимна система, докато едно по-задълбочено изследване на засвидетелстваните в изворите старобългарски ЛИ от славянски произход за периода VI – XII в. все още липсва. Настоящата статия има за цел да представи накратко тези способности, без обаче да се стреми към пълна изчерпателност, като изследването обхваща ексцерпирани от различни източници славянобългарски ЛИ, фиксирани в периода VI в. – 1181 г., които ще бъдат обозначени като старобългарски (стб.). Способите за образуване на едноосновни ЛИ са съкращаване, деривация и конверсия.

1. Съкращаване

Поради дължината си двусловните сложни ЛИ са били неудобни за всекидневна употреба. Затова те са претърпели различни по рода си съкращения, като обикновено единият от двата елемента на изходната проприална форма е отпадал. В изворите няма засвидетелствана нито една успоредна *сложно име ~ съкратено име*, затова примерите по-долу дават само възможните пътища, по които от даден изходен проприален композит е възникнало определено кратко ЛИ. Различават се два вида съкратени ЛИ: едносъставни и двусъставни.

1.1. Едносъставни кратки имена

По-голямата част от кратките имена са т. нар. едносъставни, при които едната основа (без значение дали първият или вторият компонент) на изходния двусловен антропоним напълно отпада, а в употреба остава другият, който в последствие може да бъде допълнително разширен със суфикс. В зависимост от това кой компонент е бил съкращаван, различаваме следните видове кратки имена:

а) Кратки имена, образувани чрез съкращаване на втория компонент на изходния проприален композит. По-голямата част от кратките имена са образувани посредством отпадане на втория компонент на изходното сложно име. Така например от мъжките ЛИ *Радослав* и *Радомир* е можело да се получи краткото име *Рад*. Често възможно е било полученото кратко име се употребява с неговата звателна форма, напр. *Воислав* → *Войо*, **Остромир* → *Остро*, *Собеслав* → *Собо*, *Съдомир* → *Съдо*, **Търпимир* → *Търпо*, **Хоцимир* → *Хото*, **Ядомир* → *Ядо*, към които се отнася и *Витослава* → *Вита*. Краткото име е можело да бъде суфигирано, напр. *Дедомисъл* → *Дедна*, *Славомир* → *Славота*, *Съдомир* → *Съдек*;

б) Кратки имена, образувани чрез съкращаване на първия компонент на изходния проприален композит. Малка част от кратките имена са възникнали след отпадане на първия компонент на изходното сложно име, напр. *Богдан* → *Дан*, **Светозар* м. → *Зар*, *Малорад* → *Рад*, *Воислав* → *Слав*, *Собеслав* → *Слав*.

Често кратките мъжки имена окончат на *-о* (звателна форма): *Беривой* → *Войо*, *Велирух* → *Рухо*, *Добросъд* → *Съдо*, *Войтех* → *Техо*. Възможна е суфиксация на полученото кратко име, напр. суфикс *-чо* в **Търпимир* → *Мирчо* или суфикс *-ота* в *Богомил* → *Милота*. Женски ЛИ с подобни характеристики липсват в изворите.

1.2. Двусъставни кратки имена

Относително малка част от кратките имена са двусъставни. При тях едната личноименна основа (без значение дали първата или втората) на изходния двусловен антропоним не отпада напълно. Запазва се част от нея (звук или сричка) която се слива с другия компонент. Така създадената нова основа може в последствие да получи суфикс или звателно окончание.

а) Изпускане на част от втория компонент. Изгласът на втория компонент се изпуска, като началото му (обикновено първата съгласна) се запазва, често се наблюдава асимилация на съгласните в края на името. Най-често се наблюдава отпадане на изгласа на втория компонент в сложни имена, окончаващи на *-мер/-мир*: **Битомер* → *Битом*, **Витомир* → *Витом*, **Гостимир* → *Гостим*, **Жидомир* → *Жидом*,

Радомир → *Радом*, **Стрегомир* → *Стрегом*, **Хитомир* → *Хитом*, **Хоцимир* → *Хоцим*, като рядко е възможна суфиксация: *Добромир* → *Добром* + *-ик* → *Добромик*. В **Недан* → *Недо* имаме звателна форма;

б) изпускане на част от първия компонент. Възможно е също при съкращаването на първия елемент от изходната проприална конструкция да отпадне само част от него (обикновено началният звук или сричка), като остатъкът се слива с втория компонент. Засвидетелствано е рядко при двусловни ЛИ, окончващи на *-мер/мир*: *Драгомир* → *Гумер*, **Яромир* → *Ромир*;

в) в отделни случаи се наблюдава вторично съкращаване на вече кратко име, като обикновено отпада втората сричка от именната основа и към остатъка се добавя нов суфикс или окончание за звателен падеж: **Богота* > *Бо{го}т{а}* + *-ко* → *Ботко* (но може и **Съботко* → *{Съ}Ботко*) или диал. **Вукота* (< **Вълкота*) > *Ву{ко}т{а}* + *-о* → *Вуто*. Рядко се изпуска началната сричка: **Драгота* > *{Дра}гота* + *-о* → *Гото*. Засвидетелстваните имена навеждат на мисълта, че подобно явление е характерно главно за имена, завършващи на суфикс *-ота*;

г) контракция. Паралелно се срещат и имена, възникнали не чрез съкращаване на единия елемент, а вследствие на контракция, напр. ЛИ *Драгит*, което е възникнало най-вероятно от ЛИ **Драговит* (по името на племето *драговити*) → *Драгит*, освен ако при изгласа не се касае за някакъв суфикс, напр. лат. *-ītus*.

2. Деривация

Огромната част от съкратените ЛИ се образуват чрез експлицитна деривация, тоест чрез разширяване на основата на краткото име посредством суфикси. В зависимост от суфиксите кратките имена могат да се разделят на две големи групи: неумалителни и умалителни.

2.1. Неумалителни кратки имена

При кратките имена стб. ЛИ, образувани с помощта на неумалителни суфикси, се различават няколко словообразователни типа:

а) Първата голяма група мъжки ЛИ са разширени с формант *-j-*, като тук се различават няколко суфикса. На първо място това е праслав.

*-aj-¹ (бълг. *-ой*) в *Дадой*, *Татой*, други суфикси са праслав. *-āj-² (бълг. *-ай*) в *Драгай*, праслав. *-ěj-³ (бълг. *-ей*) в *Мирей* (името не е сигурно, защото може да се чете и *Мирен*) и най-накрая праслав. *-yj-⁴ (бълг. *-ей*), засвидетелстван в *Добрей*, *Черней*;

б) втора група ЛИ се явяват антропоними, разширени с формант *-l-*. Тук също се наблюдават няколко суфикса: праслав. *-al-⁵ (бълг. *-ол*) във *Витол*, *Доброл*, *Радол*, праслав. *-ul-⁶ (бълг. *-ул*) в *Сивул*, праслав. *-yl-⁷ (бълг. *-ел*) в *Гудел* < *Грудел*, както и разширеният суфикс праслав. **-zl-a⁸ (бълг. *-ло*): *Грало* < *Градло*, *Драгло*. Към тази група спадат и няколко имена, към които е прибавен праслав. *-il- или праслав. *-yl-⁹. Тъй като и двата суфикса в български дават *-ил*, е много трудно да се определи в кое от стб. имена точно кой суфикс участва. Заради палатализацията на основите праслав. **Darg-* 'драг' при *Дражил* и **Mamk-* 'момък' при *Момчил* единствено може да се твърди със сигурност, че са разширени с *-il-, докато при останалите имена са възможни и двата суфикса, срв. *Борил*, *Добрил*, *Гостивил*, *Станил*, *Съдил*, чиито основи не съдържат звукове, подлежащи на палатализация;

в) кратки ЛИ, разширени с *n*-форманти. Те са изключително разнообразни, макар и повечето от тях да са регистрирани в единични антропоними. В мъжки имена се среща например праславянският суфикс *-ĕn-¹⁰ (бълг. *-ен*) в *Мирен* (което може да се чете и *Мирей*), още праслав. *-in-¹¹ (бълг. *-ин*) в *Белин*, *Велин*, *Вълчин*, *Галин*, *Желин*, *Житин*, *Радин*, *Сивин*, *Стоин*, *Стратин*, *Татин*, *Худин*, *Чичин*, който е много продуктивен, като в някои от тези имена може да се допусне и суфикс *-un-¹². Друг продуктивен *n*-суфикс е праслав. *-un- (бълг. *-ун*) в *Добрун*, *Радун*, *Сварун*, *Славун*, *Тихун*, *Требун*, *Хацун*, *Хотун*. Рядко се срещат праслав. *-un- (бълг. *-ин*) в *Негин*, праслав. **-zn-a¹³ (бълг. *-но*) в *Славно* и праслав. *-zn-¹⁴ (бълг. *-ен*) в *Твърден*, като за произхода на това име може да се допусне и конверсия. Женски имена се образуват с горните суфикси, разширени с моционен формант *-ā. Това са праслав. **-ān-ā (бълг. *-ана*) в *Добрана*, *Росана*, праслав. **-ĕn-ā (бълг. *-ена*) в *Братена*, праслав. **-un-ā < *-un 'i' (бълг. *-ина*) в *Добрина* и праслав. **-zn-ā (бълг. *-на*) в *Дедна* м.?!ж.?, *Драгна*;

г) ЛИ с *ch*-суфикси. Няколко стб. ЛИ се образуват посредством различни *ch*-суфикси, които не са много продуктивни. Това са праслав.

*-ach¹⁵ (бълг. -ох) в *Любох*, праслав. *-āch-/*-'āch¹⁶ (бълг. -ах/-ях) в *Желях*, *Чернах*, *Чернях*, праслав. **-ich-ā¹⁷ (бълг. -иха) във *Вериха*, праслав. *-ich¹⁸ (бълг. -ух) в *Белух*, *Добрух* и неговото разширение **-ich-ип- (бълг. -ухун) в *Требухун*. Всички засвидетелствани тук имена без изключение са мъжки;

д) ЛИ с *s*-суфиги. По своята същност *s*-суфигите представляват *ch*-суфиги, разширени с *-j-*, който води до палатализация. Тук спадат малко имена, като голямата част от тях са мъжки. Образувани са със следните суфиги: праслав. **-ach-j¹⁹ (бълг. -оиш) в *Батош*, праслав. ***-ach-j-āп- (бълг. -(о)иан) в *Драгиан* < **Драгоиан*, праслав. ***-ach-j-īп- (бълг. -оишин) в *Радоишин*, праслав. **-ich-j²⁰ (бълг. -уш) в *Белуш* и праслав. ***-ьch-j-a²¹ (бълг. -ио) в *Корио*. В единственото женско име *Велкуша* ж. < **Великуша* имаме разширен суфиг ***-ich-j-ā;

е) добре представени в стб. антропонимия са и ЛИ, образувани с *t*-суфиги, от които най-продуктивен е суфигът праслав. *-atā²² (бълг. -ота) в *Бакота*, *Белота*, *Деброта*, *Доброта*, *Калота*, *Левота*, *Малота*, *Милота*, *Нравота*, *Славота*, *Страхота*, *Чернота*, с който се образуват мъжки имена. Тук спадат също *Гото*, *Вуто* и може би *Ботко* (за тях вж. 1.2.в). Останалите *t*-суфиги са сравнително редки и също се срещат само в мъжки имена: праслав. *-āt²³ (бълг. -ят) в *Белят*, праслав. **-at-āп- (бълг. -отан) в *Люботан* и праслав. *-etā²⁴ (бълг. -ета) в *Добрета*, *Домета*, *Дражета*;

ж) в стб. именна система са засвидетелствани две ЛИ, образувани с помощта на редки суфиги. Едното е женското име *Косара*, образувано с праслав. *r*-суфиг *-ār-ā (бълг. -ара), където *-ār²⁵ < лат. *ārius*, и мъжкото ЛИ *Вълкас*, в което се среща *s*-суфигът праслав. *-ās²⁶ (бълг. -ас).

2.2. Умалителни кратки имена

При кратките стб. ЛИ, образувани с помощта на умалителни суфиги, се наблюдават следните словообразователни типове:

а) ЛИ, образувани с *k*-суфиги. Тук спадащите суфиги са сравнително продуктивни и са засвидетелствани само в мъжки антропоними. Суфигите са както следва: праслав. *-āk²⁷ (бълг. -ак) в *Новак*, праслав. *-ik²⁸ (бълг. -ик) в *Добромик*, праслав. **-ik-a (бълг. -ико) във *Вълчицо*,

Дедико, *Добрико*, праслав. **-(ѿ)k-a²⁹ (бълг. -ко) в *Банко*, *Белко*, *Владко*, *Детко*, *Ретко*, *Руско*, *Станко*, *Стяно*, *Ходко*, праслав. **-(ѿ)k-ип- (бълг. -кун) в *Баткун* и праслав. *-ьk³⁰ (бълг. -ек) в *Мишек*, *Съдек*;

б) ЛИ с *č*-суфиги. Тези имена са образувани посредством *k*-суфиги, разширени с *j*, който води до палатализация на *-k-* в *-č-*. Срещат се изключително рядко и то само в мъжки имена. В стб. проприална система има регистрирани само два подобни суфига: праслав. **-ik-j³¹ (бълг. -ич) в *Мостич* (ако *Мостич* изобщо е славянско) и праслав. ***-(ѿ)k-ε-a³² (бълг. -чо) в *Мирчо*, *Черчо*;

в) ЛИ с *s*-суфиги. Тук спадащите суфиги са възникнали от *k*-суфиги по трета палатализация. Те също са сравнително редки. В мъжкото име *Братец* е засвидетелстван праслав. **-ьk³³ (бълг. -ец), а праслав. ***-ik-ā³⁴ (бълг. -ица) се среща в женското *Марица* и в мъжките *Камица*, *Простица*, като е силно продуктивен, но останалите регистрирани имена от епохата нямат славянски основи, срв. *Никулица*, *Лазарица* и др. и заради това не ги включвам в представянето;

г) ЛИ с *ε*-суфиги. Суфигът праслав. *-ε³⁵ (< *-εt-), който в български дава *-ε*, е засвидетелстван само в мъжкото име *Беле*.

3. Конверсия

Конверсията представлява образуване на ЛИ от готови лексикални единици³⁶ без оглед на частеречевата принадлежност на изходната лексикална единица. Допълнителната суфигация на полученото при конверсия ново ЛИ е относително рядко. В стб. ЛИ се различават следните случаи на конверсия:

3.1. Съществително → проприум

В този случай става въпрос за обикновена трансформация на определено съществително от лексикалния фонд на езика в антропоним. Формално нямаме промяна на частта на речта, образуваша основата на името, а само промяна на функцията – апелативът вече не назовава цял един клас денотати, а отделни индивиди. Тук спадат множество мъжки ЛИ: *Воин*, *Врана*, *Глава*, *Глад*, *Груд*, *Звездица*, *Масло*, *Слав*, *Увет*, *Хълм*, докато женските са относително редки, но все пак ги има: *Градина*, *Калина*, *Лола* < диал. *леля*³⁷.

3.2. Прилагателно → проприум

Към тази група се причисляват всички кратки имена, които формално напълно съвпадат с прилагателни. Това са мъжките антропоними *Годен*, *Горазд*, *Гостив*, *Млад*, *Нерад*, *Рад*, *Храбър*, към които спадат и звателните форми *Гало*, *Остро*, *Хрело*, *Худо*. Единственото женско име е *Юна*.

3.3. Минало причастие → проприум

Чрез конверсия на минали глаголни причастия също се образуват ЛИ. За това свидетелстват следните мъжки имена: *Баян* (бълг. *бая*), *Боян* (бълг. *боя се*), *Хран* (бълг. *храня* 'пазя'), *Делян* (бълг. *надделявам* 'побеждавам'), *Негован* (бълг. *негувам* 'обичам'), *Стан* (бълг. *стоя*), както и женските *Недана* (бълг. *давам*), *Стана*, моция към гореспоменатото мъжко име *Стан*.

3.4. Глаголна основа → проприум

Сравнително рядко се среща случай на онимизиране на вербална основа. Засвидетелствани са три стб. мъжки ЛИ с вероятен славянски произход, като в две от тях произвеждащата основа е префигирана с представка *Не-*: *Непровад*, *Нестонг*, *Показ*.

Особен случай представляват онези мъжки ЛИ, които окончават на *-о*, което по своята същност е звателна форма³⁸. Тук не можем да говорим за суфиксация, тъй като при *-о* се касае за флексия. Тези случаи трябва да се разглеждат по-скоро като конверсия. Сред кратките имена на средновековните българи най-често се наблюдава именно звателната форма. Засвидетелствани са имена с разнообразни основи: *Велико*, *Войо*, *Гало*, *Жего*, *Коро*, *Моро*, *Недо*, *Остро*, *Сино*, *Собо*, *Старо*, *Съдо*, *Тего*, *Тухо*, *Търпо*, *Търчо*, *Уно*, *Хвато*, *Хото*, *Хрело*, *Худо*, *Чаро*, *Черно*, *Ядо*.

4. Заключение

Накратко може да се обобщи, че при образуването на кратки имена в стб. ономастикон трите словообразователни способа съкращаване, деривация и конверсия са се използвали в еднаква степен. Може да се допусне с голяма степен на вероятност, че индоевропейският ономастикон

е бил изграден от два вида имена: проприални композити, състоящи се от две основи, и едноосновни ЛИ, получени чрез конверсия. Впоследствие делът на едноосновните антропоними се е разширил благодарение на кратки имена, получени от сложни съставни чрез съкращаване, като съкратените имена могат да са едносъставни (съставени само от една основа) или двусъставни (едната основа на изходния именен композит, към която е добавен остатък от другата основа). По-чести са едносъставните ЛИ, докато от двусъставните са регистрирани предимно имена, производни от композити на *-мир*, където съкращаването засяга само изгласа на втория компонент: *-мир* > *-м{ир}*. Някои от получените кратки форми впоследствие претърпяват определени фонетични и морфологични преобразувания: асимилация, синкопа на определени звукове, добавяне на деривационен суфикс и т. н.

Деривацията е най-предпочитаният начин за образуване на кратки имена в стб. именна система. Суфиксите биват два вида: неумалителни и умалителни (деминутивни). Неумалителни в стб. ЛИ са *j-*, *l-*, *n-*, *ch-*, *š-*, *t-*, *r-* и *s-*суфиксите, които показват значително разнообразие. Умалителни функция изпълняват най-вече различните *k-*суфикси и техните производни *c-* и *č-*суфиксите, чиято поява се дължи на различни палатализациялни процеси.

Конверсията като способ за образуване на имена също играе значителна роля в старобългарската именна система. Благодарение на комбинирането на трите способа стб. кратки имена показват голямо разнообразие, въпреки че в изворите се среща оскъдна информация, която да ни даде по-изчерпателен отговор на въпроса какви славянски имена са носели средновековните българи.

Библиография

- АЛ:** Lemerle, P. et al. Actes de Lavra. Première partie: Des origines à 1204. Edition diplomatique par P. Lemerle, A. Guillou, N. Svoronos, avec la collaboration de D. Papachryssanthou (Texte). Paris, 1970.
- Аугенрит и др. 1979:** Das Verbrüderungsbuch der Abtei Reichenau (Einleitung, Register, Faksimile) (hrsg. von J. Autenrieth, D. Geuenich und K. Schmid) [Monumenta Germaniae Historica, Libri memoriales et necrologia, Nova Series, I]. Hannover, 1979.

- Балан 1940:** Теодоров-Балан, А. Нова българска граматика. София, 1940.
- БЕР:** Български етимологичен речник. Т. 3. София, 1986.
- Бешевлиев 1992:** Бешевлиев, В. Първобългарски надписи, второ преработено и допълнено издание. София, 1992.
- Бошкович 1984:** Бошкович, Р. Основы сравнительной грамматики славянских языков. Фонетика и словообразование. Составила и перевела канд. филол. наук Н. М. Елкина, под общей редакцией д-ра филол. наук проф. Н. И. Толстого. Москва, 1984.
- Венедиков 1979:** Венедиков, И. Военното и административното устройство на България през IX и X век. София, 1979.
- Георгиев 1983:** Георгиев, В. Старобългарското лично име *Ретъко*. В: Български език XXXIII. София, стр. 212-213.
- ГИБИ:** Гръцки извори за българската история (Извори за българската история), т. II: под редакцията на И. Дуйчев, Г. Цанкова-Петкова, В. Тъпкова-Заимова, Л. Йончев, П. Тивчев. София, 1958; т. III: съставили и редактирали И. Дуйчев, Г. Цанкова-Петкова, В. Тъпкова-Заимова, Л. Йончев, П. Тивчев. София, 1960; т. VI: Съставители И. Дуйчев, Л. Йончев, П. Тивчев, В. Тъпкова-Заимова, Г. Цанкова-Петкова, под редакцията на М. Войнов, И. Дуйчев. София, 1964; т. VII: съставили С. Лишев, П. Тивчев, В. Тъпкова-Заимова, Г. Цанкова-Петкова, под редакцията на П. Тивчев. София, 1968; т. VIII: съставил М. Войнов, под редакцията на М. Войнов, В. Тъпкова-Заимова, Г. Цанкова-Петкова, Л. Йончев. София, 1972; т. IX, част 2: подготвил И. Илиев. София, 1994; т. XI: Съставили и редактирали Михаил Войнов, Василка Тъпкова-Заимова, Любомир Йончев. София, 1983.
- Добрев 1970:** Добрев, И. Суфиксите *-ул* и *-ур* в български език. В: Известия на Института за български език XIX. София, стр. 779-787.
- Добрев 2005:** Добрев, П. Златният фонд на българската древност. София, 2005.
- Дуйчев 1972:** Дуйчев, И. Българско средновековие. Проучвания върху политическата и културна история на Средновековна България. София, 1972.
- Дуйчев 1981:** Дуйчев, И. Проучвания върху средновековната българска история и култура. София, 1981.
- Заимов 1973:** Заимов, Й. Български географски имена с *-ъ*. София, 1973.
- Заимов 1988:** Заимов, Й. Български именник. София, 1988.
- Златарски:** Златарски, В. История на българската държава през средните векове. Т. I: Първо българско царство, част 1: Епоха на хуно-българско надмощие, под редакцията на доц. П. Ц. Петров. София, 1970, част 2: От славянизацията на държавата до падането на Първото царство, под редакцията на доц. П. Ц. Петров. София, 1971; Т. II: България под византийско владичество (1018 – 1187). Под редакцията на проф. Д. Ангелов. София, 1972.
- Златарски 1984:** Златарски, В. Избрани произведения. Т. II. София, 1984.

- Иванов 1970:** Иванов, Й. Български старини из Македония, под редакцията на проф. Б. Ангелов и проф. Д. Ангелов (фототипно издание). София, 1970.
- Иванов 1982:** Иванов, Й. Избрани произведения, т. I: Литература, история, фолклор. София, 1982.
- КЕ IV:** Кирилотодиевска енциклопедия, т. IV: главен редактор Л. Грашева, редактори Е. Дограмаджиева, К. Иванова, С. Кожухаров, С. Николова, А. Стойнова. София, 2003.
- Ковачев 1973:** Ковачев, Н. За личните имена със уфикс *-ои* и *-уи* в българската антропонимия. В: Славистични проучвания. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ (Сборник в чест на VII международен славистичен конгрес). София, стр. 112-121.
- Ковачев 1987:** Ковачев, Н. Българска ономастика. София, 1987.
- Малингудис 1987:** Малингудис, Ф. Относно някои славяно-български лични имена (VII – IX в.). В: Втори международен конгрес по българистика, София 23 май – 3 юни 1986 г. Доклади. Т. 6. София, стр. 684 – 691.
- Миклошич 1927:** Miklosich, F. Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen. Drei Abhandlungen. Manulneudruck aus Denkschriften der Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Wien 1860-1874. Heidelberg, 1927.
- Моравчик 1958:** Moravcsik, G. Byzantinoturcica. Bd. 2: Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen, zweite durchgearbeitete Auflage. Berlin, 1958.
- Попконстантинов/Кронщайнер 1994:** Popkonstantinov, K., O. Kronsteiner. Altbulgarische Inschriften. Bd. 1 (Die slawischen Sprachen; Bd. 36). Wien, 1994.
- Свобода 1964:** Svoboda, J. Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha, 1964.
- Симеонов 2008:** Симеонов, Б. Прабългарска ономастика. Пловдив, 2008.
- СК:** Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР: XI-XIII вв. Отв. ред. книги: Л. П. Жуковская. Москва, 1984.
- Славски I:** Sławski, F. Słownik prasłowiański, t. I: pod redakcją F. Sławskiego. Wrocław/Warszawa/Kraków/Gdańsk, 1974.
- Фасмер 1970:** Vasmer, M. Die Slaven in Griechenland. Unveränderter fotomechanischer Nachdruck aus den Abhandlungen der Preußischen Akademie der Wissenschaften. Jahrgang 1941, Philosophisch-historische Klasse Nr. 12. Berlin, 1970.
- Шлимперт 1978:** Schlimpert, G. Slawische Personennamen in mittelalterlichen Quellen zur deutschen Geschichte. Berlin, 1978.

Приложение

Бакота м. – IX-XIV в. (Заимов 1988: 12)

Банко м. – XII в. (Заимов 1988: 14)

Баткун м. – в топоним от 1200 г. (ГИБИ XI: 63)

Батош м. – XII в. (Заимов 1988: 15)
Баян м. – X в., второто име на Вениамин, сина на цар Симеон (Моравчик 1958: 83 сл.)
Беле м. – XII в. (Заимов 1988: 17)
Белин м. – XI в. (Заимов 1988: 17)
Белко м. – XII в. (СК: 60 - № 15; Заимов 1988: 17)
Белота м. – 1181 г., селянин (АЛ: 340)
Белух м. – X в. (Заимов 1988: 18)
Белуш м. – X в., в топоним от Гърция (Заимов 1973: 74)
Белят м. – XI в., в топоним (ГИБИ VIII: 52 и 55)
Битом м. – VIII-IX в. (Заимов 1988: 21)
Борил м. – XI в., знатен византиец (Моравчик 1958: 95 сл.; Дуйчев 1972: 535)
Ботко м. – 1041 г., воевода (ГИБИ VII: 19)
Боян м. – X в. (Бешевлиев 1992: 132)
Братена ж. – 1073 г., селянка (Дуйчев 1981: 367)
Братец м. – XI в. (Заимов 1988: 34)
Велико м. – 1162 г., баща на *Недо* (АЛ: 333 - № 64; ГИБИ VII: 146)
Велин м. – 1152 г., свидетел (ГИБИ VII: 89)
Велкуша ж. – XII в. (Заимов 1988: 46)
Вериха м. – XII в. (Заимов 1988: 48)
Вита ж. – XII в. (Заимов 1988: 50)
Витол м. – XII в. (Заимов 1988: 50)
Витом м. – XII в. (Заимов 1988: 59)
Владко м. – 982 г., свидетел в Иверския манастир (Иванов 1970: 21)
Воин м. – IX в., другото име на *Нравота* (ГИБИ IX/2: 64 сл.)
Войо м. – 1085 г., баща на свидетеля Мануил (АЛ: 254)
Врана м. – XI в., византийски пълководец (ГИБИ VIII: 55)
Вуто м. – XI в., баща на някой си Никола (ГИБИ IX/2: 103; Златарски II: 321 сл.)
Вълкас м. – XI-XII в. (Заимов 1988: 57)
Вълчко м. – 1181 г., селянин (АЛ: 340)
Вълчин м. – XI-XII в., в топоним от Белоградчишко (Заимов 1973: 85; Заимов 1988: 58)
Галин м. – 1152 г., свидетел (ГИБИ VII: 93)
Гало м. – преди XII в. (Заимов 1988: 60)
Глава м. – 1026 г., болярин (ГИБИ VI: 298)
Глад м. – X в., болярин (Венедиков 1972: 72 сл.)
Годен м. – преди X в. (Заимов 1988: 66)
Горазд м. – X в., свидетел (Иванов 1982: 266)
Гостив м. – преди XII в. (Заимов 1988: 68)
Гостивил м. – преди XII в. (Заимов 1988: 68)
Гостим м. – X в. (Заимов 1988: 68)
Гото м. – преди XII в. (Заимов 1988: 68)
Градина ж. – X в. (Попконстантинов/Кронщайнер 1994: 227)

Грало м. – преди XII в. (Заимов 1988: 69)
Груд м. – XI в., болярин (Златарски 1984: 260)
Гудел м. – 1026 г., болярин (ГИБИ VI: 298)
Гумер м. – XI в. (Заимов 1988: 73)
Дадой м. – X в. (Заимов 1988: 78)
Деброта м. – 897 г., свидетел (ГИБИ VI: 14)
Дедико м. – X в. (Заимов 1988: 81)
Дедна м. ?/ж.? – X в. (Попконстантинов/Кронщайнер 1994: 228)
Делян м. – 1040 г., внук на цар Самуил (ГИБИ VI: 302)
Детко м. – 982 г., свидетел в Иверския манастир (Иванов 1970: 21)
Добрана ж. – 1098 г., селянка (ГИБИ VI: 36)
Добрей м. – X в., богомил (Златарски II: 352)
Добрета м. – VI в., славянски княз (ГИБИ II: 232)
Добрико м. – 1008 г., баща на свидетеля Михаил (АЛ: 137)
Добрил м. – 1008 г., свидетел (ГИБИ VI: 15)
Добрина ж. – X в., вдовица (Дуйчев 1972: 211)
Доброл м. – преди XII в. (Заимов 1988: 89)
Добромик м. – 1152 г., свидетел (ГИБИ VII: 93)
Доброта м. – 897 г., свидетел (АЛ: 91)
Добрун м. – преди XII в. (Заимов 1988: 90)
Добрух м. – преди XII в. (Заимов 1988: 90)
Домета м. – IX в., управител на Охрид (ГИБИ IX/2: 31)
Драгай м. – IX в., ученик на Методий, Райхенау (Аутенрит и др. 1979: th 166)
Драгим м. – 1181 г., селянин (АЛ: 340)
Драгло м. – преди XII в. (Заимов 1988: 94)
Драгна ж. – 1098 г., селянка (ГИБИ VI: 36)
Драгиан м. – 1000 г., воевода (ГИБИ VI: 281)
Дражета м. – 1076/77 г., селянин (АЛ: 213)
Дражил м. – X в., в топоним (Дуйчев 1972: 211)
Жего м. – преди XII в. (Заимов 1988: 105)
Желин м. – преди XII в. (Заимов 1988: 104)
Желях м. – преди XII в. (Заимов 1988: 105)
Жидом м. – XI в. (Заимов 1988: 106)
Житин м. – преди XII в. (Заимов 1988: 106)
Зар (*Зор*) м. – 1152 г., земевладелец (ГИБИ VII: 90)
Звездица м. – 1008 г., селянин (ГИБИ VI: 37)
Калина ж. – IX в., дъщеря на *Съдек* (КЕ IV: 514 сл.)
Калота м. – 1076/77 г., селянин (АЛ: 213)
Камица ж. – XII в. (Заимов 1988: 117)
Коро м. – 1152 г., свидетел (ГИБИ VII: 93)
Коршо м. – IX в. (Заимов 1988: 125)

Косара ж. – X-XI в., принцеса, дъщеря на цар Самуил (Златарски I/2: 674 сл.)
Левота м. – X в. (Попконстантинов/Кронщайнер 1994: 227)
Лола ж. – X в. (Попконстантинов/Кронщайнер 1994: 227)
Люботан м. – XII в. (Заимов 1988: 143)
Любох м. – XII в. (Заимов 1988: 143)
Малота м. – X-XI в. в топоним от Румъния (Заимов 1973: 126)
Марица ж. – 1152 г., майка на свидетел (ГИБИ VII: 93)
Масло м. – X-XI в. (Заимов 1988: 148)
Милота м. – XI в. (АЛ: 361)
Мирей (*Мирен*) – X в. (Попконстантинов/Кронщайнер 1994: 223)
Мирчо м. – VIII в. (Заимов 1988: 155)
Мишек м. – VI в., славянски княз (ГИБИ II: 325 сл.)
Млад м. – преди XII в., в топоним от Гърция (Фасмер 1970: 94 сл.)
Момчил м. – X в. (Попконстантинов/Кронщайнер 1994: 53)
Моро м. – XII в. (Заимов 1988: 159)
Мостич м. – X в., висш сановник (Бешевлиев 1992: 241)
Негин м. – X-XI в. (Бешевлиев 1992: 252 сл.)
Негован м. – IX в. (Бешевлиев 1992: 60; Симеонов 2008: 186)
Недана ж. – 1162 г., вдовица (АЛ: 333)
Недо м. – 1162 г., селянин (АЛ: 333)
Непровад – X в., свидетел (Иванов 1982: 266)
Нерад м. – X в. (Попконстантинов/Кронщайнер 1994: 93)
Нестъг м. – X-XI в., болярин (ГИБИ VI: 296; Дуйчев 1981: 27 сл.)
Новак м. – преди X в., в топоним от Румъния (Добрев 2005: 384 сл., 395)
Нравота м. – IX в., брат на кан Маламир (ГИБИ IX/2: 64 сл.)
Остро м. – IX в. (Бешевлиев 1992: 240)
Показ м. – X в. (Попконстантинов/Кронщайнер 1994: 227)
Простица м. – 869/70 г., княжески пратеник (Малингудис 1987: 688)
Рад м. – 1094 г., овчар (ГИБИ VI: 25)
Радин м. – X в. (Заимов 1988: 186)
Радол м. – преди XII в. (Заимов 1988: 186)
Радам м. – преди XII в. (Заимов 1988: 187)
Радошин м. – преди XII в. (Заимов 1988: 187)
Радун м. – преди XII в. (Заимов 1988: 188)
Ретко м. – X в., книжовник (Георгиев 1983; Заимов 1988: 191)
Ромир м. – ок. X в. (Заимов 1988: 192)
Росана ж. – XII в. (Заимов 1988: 192)
Руско м. – 1152 г., земевладелец (ГИБИ VII: 92)
Сварун м. – VI в., славянски воин на византийска служба (ГИБИ II: 184)
Сивин м. – IX-X в., болярин (Бешевлиев 1992: 250)
Сивул м. – XII в. (Заимов 1988: 198)

Сино м. – преди XII в. (Заимов 1988: 199)
Слав м. – XI-XII в. (Заимов 1988: 200)
Славно м. – IX в., болярин (Бешевлиев 1992: 235)
Славота м. – 1066 г., въстаник (ГИБИ VII: 29)
Славун м. – 764 г., славянски княз (ГИБИ III: 272)
Собо м. – преди XII в. (Заимов 1988: 202)
Стан м. – 1094 г., овчар (ГИБИ VI: 25)
Стана ж. – XII в. (СК: 60; Заимов 1988: 204)
Станца м. – 1098 г., селянин (ГИБИ VI: 36)
Станко м. – XI-XII в., в топоним от Македония (Заимов 1973: 162)
Стяanko м. – XII в. (Заимов 1988: 211)
Старо м. – 1097 г., селянин (АЛ: 278)
Стоин м. – 1008 г., селянин (ГИБИ VI: 37)
Стратин м. – преди XII в. (Заимов 1988: 209)
Страхота м. – IX в., славянското име на Методий (Заимов 1988: 210)
Стрегом м. – преди XII в. (Заимов 1988: 210)
Съдек м. (*Сондоке*) – IX в., княжески пратеник при папата (KE IV: 514 сл.)
Съдил м. – XII в. (Заимов 1988: 212)
Съдо м. – преди XII в. (Заимов 1988: 212)
Татин м. – ок. X в. (Заимов 1988: 215)
Татой м. – преди X в. (Заимов 1988: 215)
Твърден м. – преди XII в. (Заимов 1988: 215)
Тего м. – преди XII в. (Заимов 1988: 216)
Тихун м. – XI в., воевода (ГИБИ VI: 281)
Требун м. – преди XI в. (Заимов 1988: 223)
Требухун м. – преди XII в. (Заимов 1988: 223)
Тухо м. – преди XII в. (Заимов 1988: 226)
Търпо м. – преди XII в. (Заимов 1988: 227)
Търчо м. – преди XII в. (Заимов 1988: 227)
Увет м. – преди XII-XIII в., в топоним от Македония (Заимов 1973: 171)
Уно м. – преди XII в. (Заимов 1988: 228)
Хотун (*Хацон*) м. – VII в., славянски княз (ГИБИ II: 133 сл.)
Хвато м. – преди XII в. (Заимов 1988: 231)
Хитом м. – преди XII в. (Заимов 1988: 232)
Ходко м. – преди XII в. (Заимов 1988: 233)
Хото м. – преди XII в. (Заимов 1988: 233)
Хоцим м. – преди XII в. (Заимов 1988: 233)
Храбър м. – IX в., книжовник (Златарски I/2: 212; Заимов 1988: 233)
Хран м. – преди XI в., в топоним от Гърция (Заимов 1973: 172 сл.; Заимов 1988: 234)
Хрело м. – преди XII в. (Заимов 1988: 234)
Худин м. – 1162 г., селянин (АЛ: 333; ГИБИ VII: 146)

Худо м. – преди XII в. (Заимов 1988: 236)
 Хълм м. – X в., свидетел (Иванов 1982: 266)
 Чаро м. – преди XII в. (Заимов 1988: 242)
 Чернах м. (*Чернях*) – преди XII в. (Заимов 1988: 243 сл.)
 Черней м. – 1162 г., селянин (АЛ: 333)
 Черно м. – 1152 г., свидетел (ГИБИ VII: 89)
 Чернота м. – 1162 г., селянин (АЛ: 333)
 Черчо м. – преди XII в. (Заимов 1988: 244)
 Чичин м. – IX-X в. (Заимов 1988: 245)
 Юна ж. – преди XII-XIII в. (Заимов 1988: 249)
 Ядо м. – X в. (Заимов 1988: 250)

Бележки

- ¹ Вж. Миклошич 1927: 6; Свобода 1964: 167 сл.; Славски I: 88.
² Миклошич 1927: 5; Свобода 1964: 167 сл.; Славски I: 88.
³ Миклошич 1927: 6; Свобода 1964: 167 сл.; Славски I: 86 сл.; Шлимперт 1978: 195.
⁴ Миклошич 1927: 5 сл.; Свобода 1964: 128; Славски I: 83 сл.; Шлимперт 1978: 187.
⁵ Миклошич 1927: 7; Свобода 1964: 170; Славски I: 109; Шлимперт 1978: 194.
⁶ Миклошич 1927: 7; Свобода 1964: 170; Славски I: 110; Шлимперт 1978: 194; Добрев 1970.
⁷ Миклошич 1927: 7; Свобода 1964: 169; Славски I: 113; Шлимперт 1978: 193.
⁸ Свобода 1964: 168; Славски I: 111.
⁹ За двата суфикса срв. Миклошич 1927: 7; Свобода 1964: 170; Славски I: 112; Шлимперт 1978: 194.
¹⁰ Срв. Миклошич 1927: 10; Свобода 1964: 159; Славски I: 128 сл.; Шлимперт 1978: 193.
¹¹ Миклошич 1927: 8 сл.; Свобода 1964: 159 сл.; Славски I: 120 сл.; Шлимперт 1978: 193.
¹² Миклошич 1927: 9; Свобода 1964: 162; Славски I: 139 сл.
¹³ Славски I: 135 сл.
¹⁴ Миклошич 1927: 10; Свобода 1964: 156; Славски I: 136; Шлимперт 1978: 192 сл.
¹⁵ Миклошич 1927: 15; Свобода 1964: 148; Славски I: 73; Шлимперт 1978: 190.
¹⁶ Миклошич 1927: 15; Свобода 1964: 147; Славски I: 71 сл.; Шлимперт 1978: 190.
¹⁷ Миклошич 1927: 15; Свобода 1964: 147; Славски I: 73; Шлимперт 1978: 190.
¹⁸ Миклошич 1927: 15; Свобода 1964: 148; Славски I: 74 сл.; Шлимперт 1978: 190.
¹⁹ Миклошич 1927: 17; Свобода 1964: 152; Славски I: 78; Шлимперт 1978: 191; Ковачев 1973: 112.

- ²⁰ Миклошич 1927: 18; Свобода 1964: 153; Славски I: 78 сл.; Шлимперт 1978: 191; Ковачев 1973: 112.
²¹ Миклошич 1927: 18; Свобода 1964: 149; Славски I: 76; Шлимперт 1978: 190.
²² Миклошич 1927: 10; Свобода 1964: 163; Шлимперт 1978: 194.
²³ Миклошич 1927: 120; Свобода 1964: 162; Шлимперт 1978: 194.
²⁴ Миклошич 1927: 12; Свобода 1964: 162 сл.; Шлимперт 1978: 194.
²⁵ Миклошич 1927: 7; Свобода 1964: 171; Шлимперт 1978: 195.
²⁶ Миклошич 1927: 16; Свобода 1964: 154.
²⁷ Миклошич 1927: 13; Свобода 1964: 133 сл.; Славски I: 89 сл.; Шлимперт 1978: 189.
²⁸ Миклошич 1927: 13; Свобода 1964: 136 сл.; Славски I: 90 сл.; Шлимперт 1978: 189.
²⁹ Миклошич 1927: 14 сл.; Свобода 1964: 134 сл.; Славски I: 93 сл.; Шлимперт 1978: 187 сл.
³⁰ Миклошич 1927: 14 сл.; Свобода 1964: 134 сл.; Славски I: 93 сл.; Шлимперт 1978: 187 сл.
³¹ Миклошич 1927: 17; Свобода 1964: 139 сл.; Славски I: 102 сл.
³² Балан 1940: 130.
³³ Миклошич 1927: 16; Свобода 1964: 142; Славски I: 99 сл.; Шлимперт 1978: 192.
³⁴ Миклошич 1927: 16; Свобода 1964: 143; Славски I: 98 сл.; Шлимперт 1978: 192; също по въпроса Бошкович 1984: 143 сл.
³⁵ Миклошич 1927: 12; Свобода 1964: 164 сл.; Славски I: 124 сл.
³⁶ Вж. Ковачев 1987: 137.
³⁷ Вж. Заимов 1988: 141; БЕР III: 463.
³⁸ Срв. Свобода 1964: 128.

Глас. д-р **Марин Петков**, преподавател по историческа граматика на немския език във ФФ на Великогърновския университет;
petkoffmar@hotmail.com